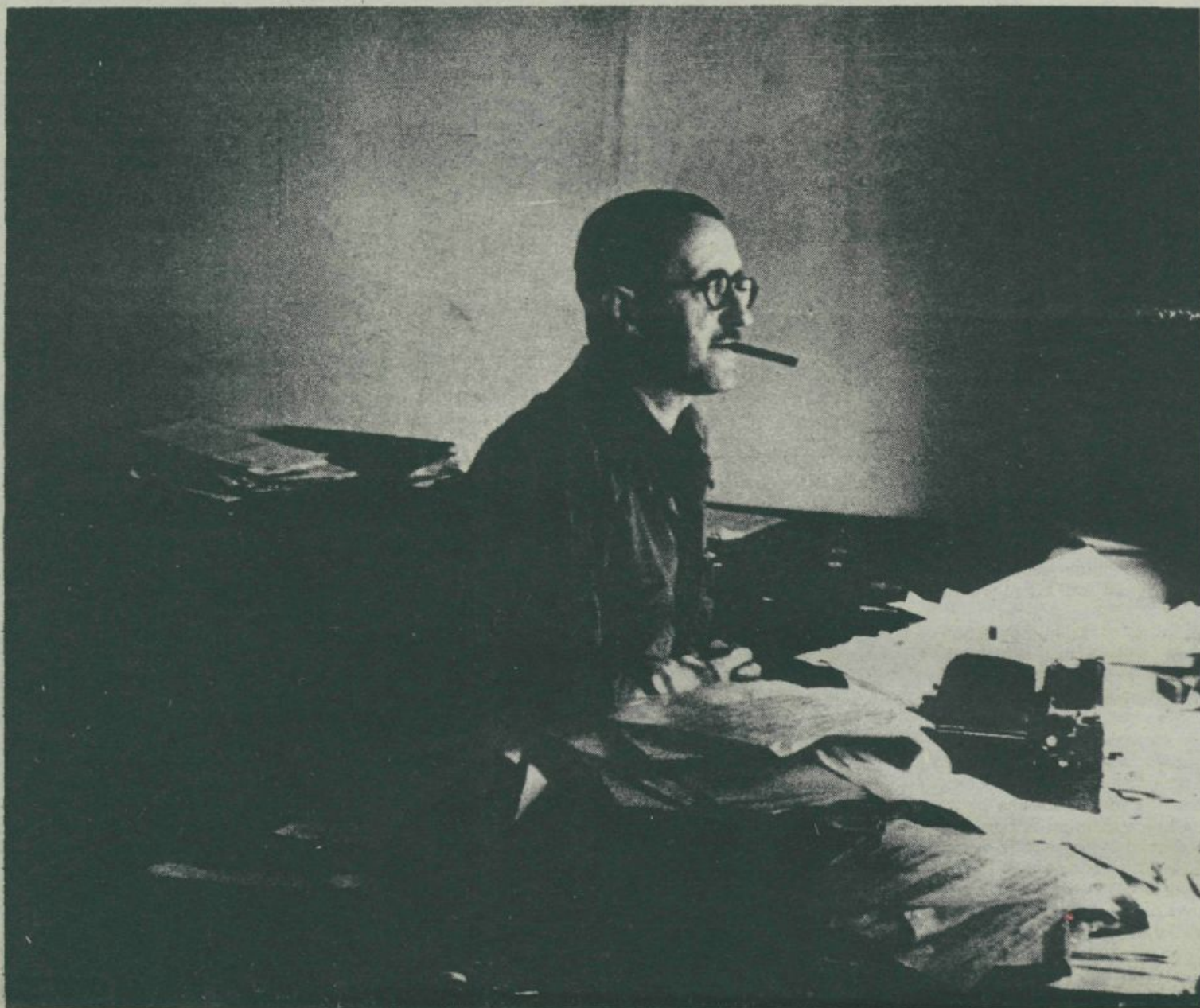

TRIBUNA
študentski časopis

BERTOLT

BRECHT

WOLFGANG FRITZ HAUG: BRECHTOV PRISPEVEK MARKSIZMU

Brecht je dolgo časa tako močno vzbujal pozornost kot pisec gledaliških del in pesnik, da je zato ostala skrita druga podoba: marksističnega filozofa. K temu skritju so aktivno pripomogli filozofi „po stroki“ in predvsem tisti, ki so zaradi literarnega dela imeli neposredno politično enoznačnost Brechtovih teoretičnih spisov za slabšo, kar za zlo, ki je zastrto v ozadju literarne teorije. Mittenzweiova bogata pripoved Brechtovega sprejemanja (Brecht-Rezeption) v NDR kaže, da je tam bila specifična kompleksna osnova, ki je nasprotovala Brechtovemu delu v celoti, in še posebno njegovim teoretičnim spisom. Najprej ni bilo nič več kot mala internacionala Brechtovih poznavalcev, ki so se bili naučili spoštovati Brechta. Čas pa je, da pomemben del Brechtovega dela iztrgamo iz njegovega neprostovoljno poučnega bivanja in si ga množično prilastimo. Zaradi dveh pomembnih vzrokov za naš zaostanek pri prisvajanju Brechta nočemo skrivati: prvič, da je bil za Marxom Lenin tisti, pri katerem se je Brecht stalno učil — in to je bil vzrok, da so ga odirali tako meščanska (Bürgerliche) kot antileninistična levica; drugič pa Brecht ni bil član komunistične partije; kljub tesnemu sodelovanju z delavskim gibanjem je ostal „neorganiziran meščanski intelektualac“ — zaradi tega je pri obstoječem pojmovanju „razdelitve pristojnosti“ bilo skoraj nemogoče, da bi ga po tej strani priznali za marksističnega teoretika. Oba vzroka prihajata iz nasprotne smeri, toda —, kot tako često v politiki, se med seboj prekrivata in se s tem večkratno okrepita. Drzno je bilo trditi, da je ta neorganizirani intelektualac in literat, Brecht, ustvaril zelo pomemben prispevek marksistični filozofiji — mogoče najpomembnejšega v nemškem jezikovnem prostoru med tridesetimi in petdesetimi leti. Zahvaliti se mu moramo — s predpostavko, da preizkusimo njegove predloge in jih mogoče celo sprejememo — za najuporabnejše pojmovanje marksistične dialektike. Na prvi pogled to seveda velja za Brechtovo Knjigo obratov (Buch der Wendungen), njegov „Me-ti“, v katerem gre za dialektično misel, sposobno življenja, ostrine, boja in za ravnanje posameznika in kolektiva v protislovnih pogojih. Tu se je razvijal dialektični nauk misli in ravnanju. In misel je bila pojmovana le kot forma ravnanja. Z vso pravico je Werner Mittenzwei dejal: „Leninova podoba duhovno preprega vse to delo... na primeru njegovega načina mišljenja Brecht demonstrira, kako je mogoče obvladati resničnost.“ (1976, 146) Hanns Eisler poudarja v svojih pogovorih z Bungejem, da se je Brecht v celoti — torej ne le glede na „Me-ti“ — naučil od Lenina več, kot je splošno znano (Eisler 1970, 95) „Brechtov intenziven študij Leninovih del se začne v začetku tridesetih let. Na vseh področjih njegove misli so dokazljive sledi tega preučevanja. Kljub temu pa se je v dosedanjem preučevanju Brechta posvečalo premalo /pozornosti/ Leninovemu vplivu.

Povsod se je opozarjalo na veliko zarezo v njegovem življenju, ki je nastala s študijem „Kapitala“. Spoznanje z Leninovim delom je pri Brechtu sprožilo drugačen obrat. Predvsem je prispevalo k temu, da je presegel prepad med teorijo in prakso, ki je bil v dvajsetih letih, ko je Brecht stopil na stran proletariata, še prisoten.“ (Mittenzwei 1976, 146)

II

Usoda objavljania Brechtovih teoretičnih spisov je prav tako posledica kot vzrok zakritja njegovega prispevka marksistični filozofiji. Najpomembnejše tiči v spisih o gledališču, pa tudi v „Messingkaufu“ (Nakup medenine), kjer ima „filozof“ končno odločilno besedo: njegov interes do gledališča je tiskan v naslovu. Kot se mešetar s kovinami pri nakupu trobente zanima le za medenino, torej se ne ozira posebno na estetsko obliko, se ta filozof po lastnem poizvedovanju (Auskunft) zanima za gledališče iz naslednjega vzroka: „Tu me zanimata vrsta in način sožitja ljudi. Zanimajo me tudi njihova posnemanja sama.“ (Messingkauf, Erste Nacht)

V zadnjem zvezku izdaje del iz leta 1967 najdemo pod naslovom „Spisi o politiki in družbi“, ki je dvoumen, ker odvrta od splošnoteoretičnega značaja vsebine, med drugim „Marksistične študije 1926 — 1939“, „Opombe k filozofiji 1929 — 1941“ in „Sestavke o fašizmu 1922 — 1939“. Ti nenavadno bogati, jasni, natančno in smelo formulirani teksti pod nadpisom „o politiki in družbi“ nimajo le zatajerje splošno teoretične kompetence, ob njih so razvrščeni še ekspresionistično-nihilistični spisi mladega Brechta. To je približno tako, kot če bi se Marxova dela začnjal z njegovimi — nabrekli — mladostnimi pesnitvami ali Engelsova z odlomkom njegovega romana o pomorskih roparjih. Kot da ti zadržki še ne bi bili dovolj, se izdajatelj Werner Hecht v predgovoru distancira od teoretičnih spisov. „Kako je teoretične spise sploh mogoče razumeti ločeno od literarnih del!“ (Hecht, 1967, 51) Njegovo pojasnilo: Brechtovi teoretični spisi naj bi bili posplošujoči komentarji njegovega umetniškega ustvarjanja. „Teorija, ki jo je Brecht razvil, je v vseh fazah teorija prakse, ki je direktno vzeta iz nje in se ponovno zreducira (auswirken) nanjo.“ (prav tam) S „prakso“ je tu mišljeno le literarno, točneje, gledališko. Tu so zatajene pozicije filozofa iz Messingkaufa. Interes za gledališke slike same ne izvira iz interesa za ravnanje ljudi, temveč obratno, splošno teoretični in — praktični interesi so ocenjeni kot komentar gledališkim interesom. Kdor še vedno ni dovolj posvarjen, tega je treba jasno obvarovati pred teoretičnimi spisi: „Izolirano opazovanje spisov nosi v sebi kal nesporazuma.“ (prav tam) Teoretične

spise je treba razumeti kot materiale v prilogi gledališkega programa. „Bralci in gledalci, gledališčniki in pisatelji, ne nazadnje znanstveniki morajo imeti na razpolago čimveč materiala, da bi spoznali Brechtove nazore in vedenje.“ Kot pravi Brecht: Slabe so knjige, ki pritegnejo zanimanje vseh. Brechtovi teoretični spisi so tu zanimivi le toliko, kolikor informirajo o njegovih „nazorih“, ne pa, kolikor usmerjajo interese v resničnost in posredujejo spoznanja o njej. Ta oblika izdaje in komentiranja teoretičnih spisov je enaka neopaznemu pogrebu. Kot „teoretik“ je v literarno-ideološki formi „pesnika“ zaprti Brecht v vsakem primeru pripoznan v podobi gledališkega teoretika. Zaradi tega so splošno teoretični spisi „v tej izdaji“ — ob 70. letnici Brechtovega rojstva 1968 — „prvič objavljeni“.

III

Z vso pravico označuje Werner Mittenzwei — v posmeh Hansu Eislerju — Brechta, in sicer ne nazadnje filozofa Brechta kot Marxovega in Engelsevega učenca. Toda preskromno formulira Brechtovo delo, če ga označuje kot „uporabo materialistične dialektike“. „Uporaba“ predpostavlja, da je „uporabljeno“ bilo pred tem trdno in končano, kar pa pri teoretičnem razumevanju marksistične dialektike ni tako. Poleg predstave o „uporabi“ bo potrebno preciznejše zajeti še predstavo o „učencu“. Lenin je bil „učenec“, pri katerem bi se lahko učil tudi njegov „učitelj“ Marx. In — četudi z močno omejitvijo na teorijo in literarno oblikovanje — takšen Leninov učenec je bil zopet Brecht. Drugače za nas, današnje /ljudi/, ne bi kaj dosti pomenil. Mozgal je dalje spreminjajoče se pogoje. Lenin je marksizem razvil za monopolistično-imperialistično stopnjo razvoja kapitalizma; in snovati je bil začel revolucionarno teorijo za dežele „vzhoda“, poznejšega „tretjega sveta“. Ne nazadnje je on koncipiral socialistično izgradnjo v SZ. Po Leninovi smrti je bilo treba rešiti nove probleme. Glede na velikanske razvojne probleme znotraj Sovjetske zveze so bili sklopi problemov naslednji: vzroki za poraz revolucije v vseh razvitih kapitalističnih deželah in razvoj tem deželah prilagojene revolucionarne strategije; posledice in oblike sistemske konkurence z omahovanjem razvitih kapitalističnih držav med „socialdržavno“ integrativno in fašistično linijo. Vsaka socialistična politika je odslej stala pred nalogo, da bi bila dejanska antifašistična politika. Med komunističnimi voditelji je znan Antonio Gramsci, ki se je v fašističnem zaporu še posebno intenzivno ukvarjal, da bi teoretično prispeval k razrešitvi novih nalog. Njegovi „Zvezki iz zapora“ (Quaderni del carcere) imajo zato velik pomen za nadaljnji razvoj marksistične teorije stabilnosti lastnine razvitih kapitalističnih

držav v krizi, kljub nesistematični in često terminološko nejasni obliki, ki jo je povzročala cenzura. Drzemo si trditi, da je neorganiziranega intelektualca Brechta v nekem smislu mogoče primerjati z delavskim voditeljem Gramscijem. Teoretično je paralela razumljiva v izvršenem prelomu z ekonomizmom in s hegeljanskim (hegelianisierend) načinom mišljenja, ki bi se z njim povezuje in ki se je v evropski tradiciji izrazil predvsem v delih Georga Lukacsa. Lukacsev način mišljenja se „atmosfersko“ (atmosphärisch) razširja tudi pri mnogih marksistih, ki so čisto „nefilozofski“. To je mišljenje, ki pojmuje različne „ravni nadgradnje“ kot gol nesamostojen izraz ekonomske baze. Opustitev fenomenov nadgradnje se zato vsakokrat zdi direktna redukcija na bazo, zlasti na razredno podlago. Razredno redukcionistična strategija razkrinkavanja je posledica. S tem povezana — in od cepitve te strategije živi — predstava o ločeni eksistenci „dejanske zavesti“.

Brecht je pri razvoju našega razumevanja materialistične dialektike udeležen toliko, kolikor je prispeval k razvoju misli v relativno medsebojno neodvisnih instancah. S tem lahko rečemo, da na primer ideološke instance ne moremo enostavno razložiti kot golo napačno prikazen, temveč jo ceniti v njeni relativni samostojnosti. Zahteva se kompleksnejše in gibčnejše ravnanje. Gramsci se znova zanima predvsem za učinek ideoloških fenomenov, za oblikovanje in razkrajanje ideoloških blokov.

Za socialno gibanje je velikega pomena, če ustvarja svoje mislece, ki izražajo spoznanja v jeziku tistega časa in naroda. Samo tako bo teorija razumljiva in sposobna zajeti glave množic. Samo tako se revolucionarna misel zmora povezati z ljudsko tradicijo v silo, ki lahko spremeni družbo. Miselno delo je zato vedno tudi govorno delo.

IV

„Kako naj formuliramo Brechta!“ Tedaj spregledajo mnogi „izobraženi“. Kar bo povedano, nima ničesar s stvarjo. Biti mora samo dobro formulirano. Tak način obučevanja ima nekaj nesramnega. Namesto da bi spoznali, namesto da bi slišali resnico, hočejo ti „izobraženi“, da razumemo njih. Ideološka forma poetičnega tu obrne interese s hrbtom proti resničnosti. Cel pesniški cirkus preglašuje (in pri mnogih teh cirkusantih služi namenu) resnice, kakršne se lahko slišijo pri Brechtu. Interes po lepem jeziku potem deluje kot neinteres za povedano.

Tako se torej nečemo zanimati za Brechtov jezik. In vendar čutimo, da njegova ubeseditve (Spracharbeit) sodi k načinu, kako Brecht organizira spoznanja. Kako?

Pri natančnejšem opazovanju naletimo na razlikujoče se oblike ubeseditve. Ne da bi si lastili popolnost, prikazujemo nekatere med njimi, da bi se potem vprašali, kaj pomenijo.

„Die Auswahl der Besten wird zur Auswahl der Bestien“ (izbor najboljših postane izbor zverin). Ena sama črka več in geslo razredne vladavine je nakremženo v spoznavnost. Die Best(ien) — „i“ je omogočil prekriti dve verigi asociacije, ki sta „normalno“ daleč vsakebi. Analogno strukturi dvotipov in sanj je s tem ustvarjena zgostitev. Zverinska fašistična razredna vladavina se zdaj pokaže v njegovih „Besten“ (najboljših), s katerimi se opravičuje. Po Lacanu črpajo takšni besedni dvotipi svojo moč iz tega, da govorijo „jezik nezavednega“ (Sprache des Unbewussten). In takšni dvotipi dejansko mobilizirajo silo, ki deluje nasproti goli intelektualni uvidenosti kot slaba površnost. Toda ni potrebna psihoanaliza, da bi pojasnili to moč. Tu deluje plebejsko delo proti vladajoči ideologiji. Za šepetajoče dvotipe v fašizmu ni pristojna psihoanaliza, ker ne izhajajo iz podzvesti, temveč iz zavestne dejavnosti zatiranih razredov in slojev in drugih skupin. Preden „pesnik“ ustvari takšno domisljico, jo „ljudstvo“, jo predvsem delavci, milijonkrat prej premlejejo. „Zdrava pamet“ in „ljudska usta“ so tista, s katerimi dela Brecht (in seveda ne le on). „Z“ vedno v dvostranskem smislu sodelovanja. Moč, ki jo lahko nudi takšna ubeseditve, pa je moč množice.

„Zdrava pamet“ zatiranih, oprana z vsemi velemeštnimi vodami, bliskajoče nesramnosti — Brecht je našel predlogo temu tesnemu, močnemu, iz „gobca“ naroda vzetem jeziku v ameriških kriminalnih romanih. Pri Hammettu in Chandlerju je najti predelane razredne dvotipe izkoriščanih v ZDA. Mnogi prizori hrepenijo po tem, da bi bili še dalje obdelani. Ta material sili v marksistično mišljenje. In marksistično mišljenje potrebuje takšen material, da bi se uutesilo v ljudski kulturi.

Če se Brecht — kot drugi pisatelji, tudi kot dobri delavski funkcionarji in komaj kakšen filozof — trudi pisati enostaven jezik, je jezik pri tem le prikrit način govora. Enostaven jezik cilja na jezik preprostih. Brechtovo naprežanje za enostaven jezik sega v jezik preprostih. Podpira jih pri prizadevanjih, izražanju spoznanj o lastnem položaju, saj izraz organizira v skupnost.

Jezik preprostih organizira mnoga preprostospoznanja, kot to, da dež pada od zgoraj navzdol, da veliki tečejo malomarno in mali zavzeto, da hudič serje na množico, namesto na velike. „Pusti nas loviti,“ pravi ribič glisti. Takšen stavek je material, istočasno črn in rdeč, toda nikoli priljubljen. Resničnost kuka skozi razpoke neresničnosti. Ja nosi s seboj v oklepaju ne, ne ja. To je glasno zamolčano. Resničnost se bo videla tam, kjer bo skrita.

Brechtov enostaven jezik je delo intelektualca, ne pa intelektualen jezik. Poimovanje „stila“ pomeni tistega, ki Martin Valser vidi pri Brechtu: jezikovno delavnico umetniške obrti. „Stil“ je tista literarno-ideološka kategorija, ki lahko oslepi za stvar samo. Brecht je delal v jeziku in z jezikom ljudskih množic. Množično uporabljena je jezikovna utelesenja spoznanj lastnega položaja, načinov vedenja, povezanost zatiranih in učinkovit boj proti zatiranju pomenijo, da tudi on zagradi, da dodeluje. Brez odpora mora ljudski jezik razvijati naprej, da bi ga usposobili, da bo /z njim/ mogoče videti splošne učinke zaključke in iz tega potegniti vedenje. Samovoljni zaključki iz žabje perspektive vsakdanjika zatiranih ne igrajo nobene vloge. Njihov jezik brez nadaljnjega ni prikladen, da bi omogočal obnašanje, ki dovoljuje koordinirane posege v preokovane zaključke. Nadaljnje razvijanje ljudskega jezika se zato zdi kot neposredno oddaljevanje od njega. Če ljudstvo razvitega jezika ne govori, ostane odvečni umetni jezik. Če ga govori, pa /jezik/ organizira. Brechtovska ubeseditve — danes pri Degenhardt, Sueverkrueppu, Biermannu in ostalih — poseže v organizacijo množic, in sicer v njihovo „notranjo“ organizacijo, njihovo kulturo.

Ubeseitev kot obdelava ljudskega jezika. Brecht je izbral takšne govorne obrate vsakdanjega jezika, ki zagrabijo. Pri tem jih je podprl, jih očistil dodatnih pomenov, ki jih pri tej zagrabitvi motijo. Ustvarjal je jezik zagrabljajoče natančnosti. Krepke primere za odločilne zveze v življenju je izdelal kot pogovorne pesede. Omejil je redundanco, t.j. raztrošeno, neskončno ponavljanje v vsakdanjem jeziku, ki krade čas in molči. Zavestno sprejema stališča in demonstrira sprejemanje stališč. Stvari kaže z različnih zornih kotov, z različnih vidikov. V tako nastali sliki stvari daje redeti zorni kot. Stvari kaže kot mnenje-stvari (Ansichtsachen) z različnih vidikov v pogojih razrednega boja.

V

Enostaven jezik — jezik preprostih; jezik intelektualca — ne jezik intelektualca. Kako naj to razumemo? Ne v Lukacsevi tradicionalni črti.

Antonio Gramsci je v fašističnem zaporu — neodvisno od

Brechta — odprl dostop k pojmom prakse, kakršnega smo opazovali pri Brechtu. Skoraj dobesedno skladno z Brechtom je njegovo razumevanje filozofije. Izhaja iz „spontane filozofije vsakega posameznika“ ali „popularne filozofije“ (Gramsci 1967, 129) V konkretnem smislu je vsak v vsakdanjiku „filozof“. „Treba je razbiti zelo razširjen predsodek, da je filozofija nekaj zelo težkega, ker je kot duhovna aktivnost značilna za določeno kategorijo specializiranih znanstvenikov.“ Brecht: „Pojem filozofije je imel v vseh časih in pri vseh ljudstvih praktično stran. Razen določenih teorij ali nanje usmerjenih mišljenjskih aktivnosti so s filozofskimi imenovali tudi določene postopke in načine ravnanja (v obliki gest ali „odgovorov“ (GW XX, 127; primerjaj Ruoff 1976, 36 in dalje) „Če ljudstvo nekomu pripisuje filozofsko vedenje, je to skoraj vedno sposobnost prenašanja (Aushaltens) česa. V boku se razlikujejo borci, ki so dobri v prejetanju, in borci, ki so dobri v dajanju udarcev, to se pravi, borci, ki veliko vzdržijo, in borci, ki veliko tolčejo, in ljudstvo razume pod filozofirajočimi v tem smislu tiste, ki sprejemajo /udarce/, kar izhaja iz njegovega položaja.“ (GW XV, 253; Ruoff 37) Brecht je to predstavo predelal le v povezavo z materialom, vsakega posameznika kot filozofa, in sicer na način, ki ta material — kot ljudstvo — potiska proti: „V naslednjem pa želimo razumeti pod filozofiranjem umetnost sprejemanja in dajanja v boju, sicer drugače, kot rečeno, v skladu z ljudstvom o tem, kaj filozofiranje lahko pomeni.“ (Prav tam).

Gramsci je našel vsakodnevne elemente, v katerih je vsebovana filozofija vsakega posameznika — pri Brechtu imenovana tudi s plebejskim (plebejstischer) „filozofija ceste“ (primerjaj Ruoff prav tam) —: „1. v jeziku samem, ki je zbor določenih spoznanj in pojmov in ne le slovničnih, vsebinsko praznih besed; 2. v vsakdanjem razumu in *bon sens*; 3. v ljudski religiji in zato v celotnem sistemu izjavljanja misli, praznoverja, mnenj, pogledov in načinov ravnanja, kar je splošno imenovano „folklor.“ Tudi Gramsci je s tega izhodišča šel dalje, k predelovanju filozofije vsakega posameznika, t.j. „k momentu kritike in zavestnosti, t.j. k vprašanju: — ali lahko „mislimo“, ne da bi se tega kritično zavedali, in na slučajen način „participiramo“ pri svetovnem nazoru, mehanično „vsiljenem“ iz zunanje okolice...“

Da bi daljnosežno razumeli, za kaj pri tem vprašanju gre, si moramo po Gramsciju pojasniti strukturo naše zavesti in učinke njenih elementov. Struktura vsakodnevne zavesti je najprej relativno heterogena, to se pravi, vsebuje elemente brez zveze.

V njej je najti „elemente jamskega človeka“ — s trikrat bolj črno mačko in tremi ščepci soli preko leve rame, in trinajst prinaša nesrečo itd. — „in“ principe najmodernejše in najnaprednejše znanosti — elektronsko obdelavo podatkov in pogled v vse in iz vesolja na zemljo. V vsakodnevni zavesti koeksistirajo „lokalni“ predsodki vseh preteklih zgodovinskih faz in istočasno institucije bodoče filozofije, ki se bodo združile v vsem svetu v enotnem spolu človeka.“ (Gramsci 1967, 130).

Ti elementi zavesti *opravljajo* nekaj, kar ne dopušča, da bi jim bili enakovredni. Kar zadeva lasten svetovni nazor, vedno pripada določeni skupini, točno tistim družbenim elementom, s katerimi mislimo in početjem soglašamo. Konformist je za katerikoli konformizem gre, vedno množični človek ali kolektivni človek. Vprašanje se glasi: kateremu zgodovinskemu tipu je dodeljen konformizem, množični človek, ki mu posameznik pripada? Če svetovni nazor ni kritičen in koherenten, temveč slučajen, potem istočasno pripada večim množičnim ljudem, ki na bizaren način sestavljajo njegovo osebnost.“ (prav tam) Elementi zavesti posredujejo našo družbeno včlenitev v določene kulturne, politične itd. formacije. Idealno nas podružbljajo, ne da bi se tega morali zavedati. V tem smislu funkcionirajo *ideološka* v strogem materialističnem smislu pojma (primerjaj Teorije o ideologiji, predvsem poglavja: 1. „Ideološke sile in ideološke forme pri Marxu in Engelsu“, 2. „Ideologija in ideološki boj pri Leninu“ in 3. m. „Societa civile, hegemonija in intelektualnost pri Gramsciju“).

„Svetovni nazor“ podružblja in vključuje ravnanje, druga ravnanja itd. In svetovni nazor, kultura, identiteta so po Gramsciju „vsebovani“ v jeziku. Izdelava „jezika“ zatiranih množic potem posega v njegovo podružbljanje. Če torej še enkrat zastavimo Gramscijevo vprašanje — tokrat v vsej njegovi širini: „Ali bi lahko „mislili“, ne da bi se tega kritično zavedali, in na slučajen način „participirali“ pri svetovnem nazoru, mehanično „vsiljenem“ iz zunanje okolice — to pomeni participirati pri eni številnih družbenih skupin, s katero je nekdo drugo povezan že od svojega zavestnega vstopa v svet (lahko je lastna vas ali provinca, lahko ima svoj izvor v župniji ali v „duhovni dejavnosti“ župnika ali patriarhalnega starostar, katerega „vednost“ je merodajna; v matici, ki je podedovala čaranje, ali v lastni neumnosti in zagrenjeni intelektualnosti)? Ali lahko zavestno in kritično izdelamo lasten svetovni nazor in potemtakem s takšnim delom naših možgan izberemo lastno okolje ravnanja, se aktivno udeležimo oblikovanja svetovne zgodovine, smo sam svoj voditelj in ne dovolimo, da bi nam pasivnost in poslušnost naše osebnosti vtisnili od zunaj?“ (prav tam)

Za marksiste — predvsem za tiste, ki so šli skozi Leninovo šolo — je Gramscijeva misel po svoji vsebini vse prej kot nova. Končno je Gramsci istočasno součenec leninistov. Vendar v izrazu te vsebine najdemo poudarek, ki mu, kot pri Brechtu, omogoča misliti intelektualno prakso. Enkrat je poudarek na učinku zavestnega ravnanja. Pojmovana ni le kognitivno (če se resničnost odraža pravilno ali napačno), temveč tudi in predvsem kot podružbljajoča sila. Filozofija zopet ni pojmovana kot nekaj končnega ali strokovnega, le posredovanega množicam, temveč kot nekaj, kar mora v vsakdanjem življenju vedno znova — četudi nekoherentno — delovati in se razvijati, predelovati, kar je treba delati koherentno. S tem se tudi intelektualce potisne na drugo mesto. Pojmovani so kot „funkcionarji“ množic in razredov v omejenem smislu navadnega jezika. Razumeli bodo namreč svoje naloge in funkcije. Njihova naloga je sodelovanje pri razvijanju in pridobivanju koherentnosti svetovnega nazora in s tem jezika razreda. Torej sodelujejo pri organizaciji tega razreda. Z „organizacijo“ se tu ne misli nikakršno članstvo, temveč izoblikovanje kulturne identitete in kolektivne sposobnosti delovanj v mnogih oblikah in na mnogih ravneh. Medtem ko intelektualci sprejemajo takšne organizacijske funkcije razreda, se udeležujejo kot *organski intelektualci*, kot to imenuje Gramsci. Strankarska politika pri tem predstavlja eno — čeprav v določenih fazah odločilno — raven.

V takšnem položaju smo, da se moramo konkretnje lotiti teh pojmov Brechtovega ubesedovanja. „Jezik“, celo „stil“ sta le slaba, v literarni ideologiji pristranska pojma, da bi to opravila. Brechtov prispevek delavskemu gibanju in k okrog njega nastajajoči demokratični kulturi je zaobsežen v tem, kako je deloval kot njen organski intelektualca. Nikoli ni poučeval od zgoraj, ne s stališča dokončnih podob sveta. Segel je po miselnem, jezikovnem in vedenjskem materialu množic, ga organiziral, se preko njega usposobil za večjo učinkovitost, večjo koherentnost, večjo združujočo moč, da bi sebe samega in politično-kulturno okolico povezal v demokratičen blok.

Z Gramscijem tudi bolje razumemo pomen „enostavnega“ jezika. Pozorno je študiral tudi skrivnost katoliške cerkve z njeno nezasišano odpornostjo proti tendencam razkrajanja, ki so izhajale iz razvoja industrijske družbe, razvoja znanosti in razrednih bojev

itd. Skrivnost te združujoče sile je odkril v njeni organizaciji, ki povezuje intelektualce in „navadne duhove“. Brechtov enostaven jezik, t.j. njegovo ravnanje v jeziku in z „jezikom preprostih“, se opira na središče analogne naloge delavskega gibanja. Vsak socialistični intelektualca, ki specialistično nastopa v strokovnem žargonu, neprostovoljno razdira kulturno-politični blok, ki se razvija pod hegemonijo delavskega razreda, in slabi samega sebe.

Končno je — zapisano vsakemu med intelektualci v rodovno knjigo — po Gramscijem spoznanju najosnovnejša in pomembna naloga za organskega intelektualca delavskega gibanja „konkretno aktualizirati potrebe najmožnejše ideološke skupnosti in razumeti, da ta ne more imeti gibčnosti enih samih individualnih možgan.“ Gramsci 1967, 144.) Tu gre torej za to, da se „na določen način izdela kolektiven nauk, ki najbolj ustreza načinu mišljenja kolektivnega misleca in mu je najbolj prilagojen.“ (prav tam) V novejši nemški zgodovini je malo takih, pri katerih bi se za rešitev tega problema lahko toliko naučili, kot pri Brechtu.

Brechtov prispevek marksizmu je mnogostranski. In vsebuje zmote. V teh kratkih tetah smo komaj lahko razvili kaj več kot dostop do pojmov tega prispevka in poskusili (nepopolno) naštetati njegove pomembnejše strani.

Brecht se ni ukvarjal z dialektiko, ampak je učil dialektično delati (in ne pozabimo, da je misel pojmoval kot poseben način ravnanja).

V njegovem delu, ki so ga slabo izdajali, je bilo večkrat skrito kot objavljeno, najdemo razsuto ustvarjalno praktično razumevanje marksistične filozofije, ki pretežno izvira iz Marxa in Lenina. Medtem so tudi marksisti ustvarili svojo hierarhijo — učencev in njihovih naplavin „filozofije“ ali „teorije“ — ki bremeni glave živčih. Brechtov nauk pa vsebuje razumevanje teorije, ki principno stoji proti temu in je istočasno daleč presegle uvidenost in teoretično globino filozofij po stroki (Fachphilosophie).

Brecht je „prevedel“ strategijo in taktiko mednarodnega delavskega gibanja v nemški jezik in kulturo in to pomeni, da ju je naredil življenjski in praktični za ljudske množice.

Odločilno je povedal o vprašanju intelektualca v zvezi z delavskim gibanjem.

Ogromno je prispeval k naprednejšemu razumevanju kulturnega in k nalogam ter možnostim kulturne politike.

K teoriji ideološkega in k prehodu z ideološkim materialom, kakor tudi k vodenju ideološkega boja, je dodal najtemeljnejše.

Neprimerljivo uporaben je njegov prispevek pri razvijanju socialističnega načina življenja že v kapitalistični družbi, pri razvijanju ravnanja, ki je v razrednem boju sposobno deliti udarce in prenašati krivico.

O njegovem pomenu za umetnike in pisatelje smo tu in tam že spomnili. To je ena stran, ki je dovolj za navadno enostranskost v druženju (Umgang) z Brechtovim delom.

In za Brechtov prispevek marksizmu splošno velja, kar je Werner Mittenzwei poudaril na primeru Brechtovega prispevka diskusiji o funkciji slikanja ali odsevanja spoznanj ali umetnosti: „Brechtovo videnje tega problema, kot tudi praktično premaganje, je doslej v vsej daljnosežnosti komaj priznано kot estetsko-teoretična predloga, kaj šele, da bi doseglo novo diskusijo“ (Mittenzwei 1977, 366).

Prisvajanje Brechtovih teoretičnih prispevkov marksizmu se je komaj začelo.

Prevod: Franc Milošič

Opomba 1: Prvič objavljeno v: Marxismus und Arbeiterbewegung. Josef Schleifstein zum 65. Geburtstag. Izdali: Frank Deppe, Willi Gerns in Heinz Jung. Frankfurt/M. (Verlag Marxistische Blätter) 1980. Prevajeno po: Das Argument, Sonderband 50.

LITERATURA

Brecht, Bertolt, GW. Gesammelte Werke in 20 Bänden. Frankfurt/M. 1967. Brechts Tui-Kritik, 1976: Argument-Sonderband AS 11, Berlin/West. Eisler, Hanns, 1970: Hans Bunge: Fragen Sie mehr über Brecht. Hanns Eisler im Gespräch. München. Gramsci, Antonio, 1967: Philosophie der Praxis. Eine Auswahl. Hrsg. u. übers. v. Christian Riechers. Mit einem Vorwort von Wolfgang Abendroth. Frankfurt/M. Hecht, Werner, 1967: Zur Ausgabe der Schriften, in: Brecht GW XX, Anmerkungen. Mittenzwei, Werner, 1977: Der Realismus-Streit um Brecht III, in: Sinn und Form, 29. Jg. 1977, H. 2, 343-376. ders., 1976: Der Dialektiker Brecht oder die Kunst, „Me-ti“ zu lesen, in: Brechts Tui-Kritik 1976, 115-149. Ruoff, Karen, 1976: Tui oder Weiser? Zur Gestalt des Philosophen bei Brecht, in Brechts Tui-Kritik 1976 17-52. Theorien ueber Ideologie, 1979: Argument-Sonderband AS 40, Projekt Ideologie-Theorie, Berlin/West.

ME-TI/KNJIGA OBRATOV

O DISCIPLINI IN ZVEZAH

Ko je Mi-en-leh izgrajeval društvo, je bilo z njim zelo težko shajati. Zelo strogo je vztrajal pri disciplini. Njegov učitelj Le-eh mu je dejal: S tako malo zavezniki, kolikor jih je pripravljenih, da se ti podredijo, kovačem plugov ne moreš izbojevati zmage. Kovači plugov se morajo povezati z drugimi borci, ker so sami prešibki. Mi-en-leh je odgovoril: Prav zato, ker kovači plugov potrebujejo zaveznike, morajo ohranjati zelo strogo disciplino. Če želimo vstopati v zveze, moramo biti kot en partner zelo enotni, sicer sledi zlitje.

Posebno močno so se branili discipline v Mi-en-lehovem društvu intelektualci. Mi-en-leh je dejal: Pod biti svoboden razumete biti udeležen pri oblasti. Pod biti udeležen pri oblasti razumete vladanje. Vaše vladanje imenujete: vladanje mišljenja. Da bi vladali, ste pripravljeni iti s stradajočimi, kajti tu se izbojuje oblast. Stradajoči pa hočejo oblast, da ne bi stradali, torej povsem določeno oblast, ki je zlom oblasti onih, ki odločajo o lakoti. Stradajoči nimajo nič proti temu, da se podredijo, kolikor to odstranja lakoto, v tem ko stopnjuje bojno moč stradajočih. Nič ne marajo za vašo preveč prosto svobodo.

O KRALJESTVU MISLI

Določene misli urejajoče narave, misli, ki spostavljajo red med mislimi, lahko lepo primerjamo z obnašanjem uradnikov. Prvotno postavljene za služabnike občosti, kmalu postanejo njeni gospodarji. Omogočale naj bi produkcijo, pa jo goltajo. Izrabljajoč gotova protislovja med mislimi, se povzpnejo v oblastnike; pri tem se držijo mogočnih, ne koristnih.

Kraljestvo misli lahko primerjamo z navadnimi kraljestvi, je dejal Me-ti zaničljivo. Vlada najslabše zatiranje. Drugega kot zatiranja ni. Določene skupine pridejo na oblast in podvržejo vse ostale. Ne odloča delo, temveč poreklo in zveze. Koristni so prisiljeni služiti mogočnim. Tisti, ki so se polastili oblasti, tlačijo vse, ki si prizadevajo za novo. Določene grupacije uporniških misli so brez priznana prepovedane. Mirno lahko rečemo, da je kraljestvo misli na las podobno kraljestvu, v katerem nastane.

Velikanska skupina misli dolguje svojo eksistenco samo uslugam, ki jih izkazuje spet drugim mislim; le z ozirom nanje imajo smoter. Sistem izpitov je skoz in skoz korumpiran. Odločajo zveze.

Določene misli so nastavljene samo in edinele za to, da razglašajo to kraljestvo za večno. Noč in dan dokazujejo, da je del narave in nespremenljivo. Te misli so včasih, ko v službi osivijo in se odebelijo, nadomeščene z drugimi, mlajšimi in sposobnejšimi. Te potlej zastopajo staro z novimi besedami.

MI-EN-LEHOVA PRISPODOBA O VZPENJANJU NA VISOKE GORE

Ko so kovači plugov in revni kmetje s pomočjo Mi-en-leha osvojili oblast, niso mogli naenkrat uresničiti vseh svojih načrtov. Izgledalo je, da je njihovo napredovanje ohromelo in včasih so morali celo par korakov nazaj. Ta pogled je bil za mnoge, ki so gledali iz daljave, neznosen. Tolikokrat kot so kovači plugov pod vodstvom Mi-en-lehovega društva brezlastniških doživeli kak neuspeh, ali so, da bi se mu izognili, odgodili kak načrt, so gledalci zagnali vik, da kovači plugov izdajajo svoje principe in da društvo pušča vse pri starem. Na prevrate so gledali kot na enkratno dejanje, recimo kot na skok čez brezno, ki ali uspe ali ne uspe, in če se ponesreči, stane življenje preskakovalca.

Mi-en-leh je dejal:

Mislino si človeka, ki se hoče povzpeti na zelo visoko, strmo in doslej še neraziskano goro. Vzemimo, da mu je po premaganju nezasišanih težav in nevarnosti uspelo splezati mnogo više kot njegovim predhodnikom, da pa vrha še ni dosegel. Znašel se je v položaju, kjer napredovanje v izbrani smeri ni bilo le težko in nevarno, temveč preprosto nemogoče. Moral se je obrniti, se podati navzdol in iskati nove poti, ki, čeprav morda tudi dolgočasneje, vendar lahko omogočijo doseči vrh. Splezanje s te, na svetu še nedosežene višine, na kateri se je znašel popotnik, ki si ga zamišljamo, pa je nevarnejše in težje kot vzpon: pri sestopu prej spodrsne, pri sestopu je težje gledati, kam stopamo. Pri sestopu ni več zanosnega vzdusja, ki je bilo pri poti navzgor, direktno k cilju. Privezati se je treba z vrvo, izgubiti marsikakšno uro, da se s cepinom izseka mesta, da bi se lahko vrv zanesljivo pritrdila. Gibati se je treba s polževo hitrostjo in pri tem plezati stalno navzdol, vse dlje od cilja in ne da bi videli, ali se bo ta nevarni in mučen sestop končal z odkritjem obetavnega ovinka, po katerem se spet lahko Jospe gotoveje, hitreje in bolj naravnost, naprej, navzgor do cilja, na vrh.

Mar ni naravno domnevati, da se človeka v tem položaju, kljub temu, da se je povzpela do nezasišane višine, na trenutke poloti obup? In gotovo bodo ti trenutki številnejši, pogostejši in težji, če bo slišal glasove od spodaj, ki iz nenevarne daljave z daljnogledi opazujejo nevarni sestop, ki ga ne moremo imenovati „zaviranje“,

Jeden Morgen, mein Brot zu verdienen.
Gehe ich auf den Markt, wo Lügen gekauft werden.
Hoffnungsvoll.
Reihe ich mich ein zwischen die Verkäufer. (1912)

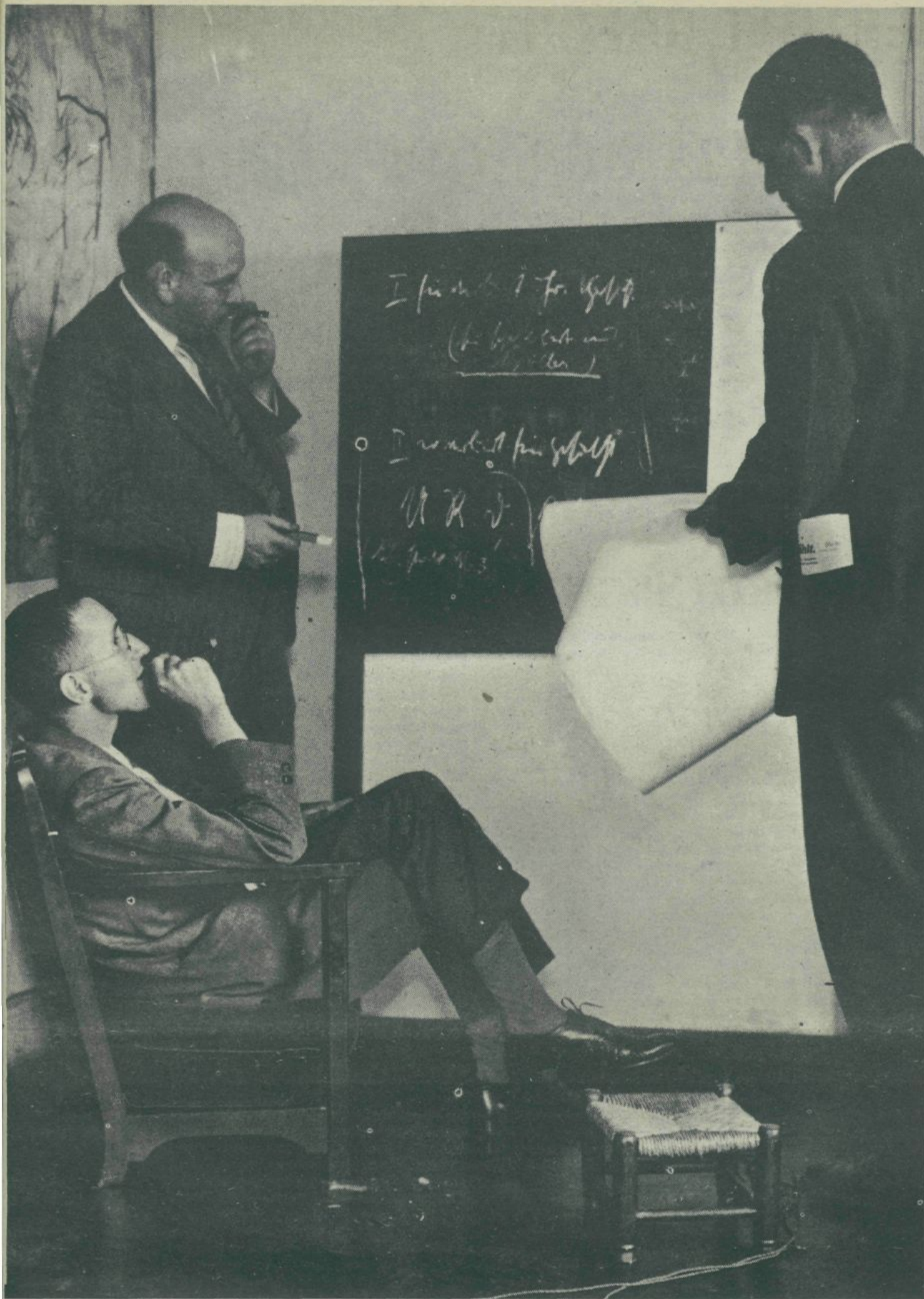
ker zaviranje predpostavlja že prej preračunan, že preizkušen voz, dobro pripravljeno pot, predtem preizkušen mehanizem. Tu pa ni nobenega voza, nobene poti, sploh ničesar, pa prav ničesar, kar bi bilo pred tem preizkušeno.

Od spodaj se sliši škodoželjne glasove. Eni izražajo svojo škodoželjnost naravnost, v tem ko vpijejo: Zdaj zdaj bo padel dol, prav mu bodi! Zakaj pa je tako nor? Drugi se trudijo svojo škodoželjnost skriti, v tem ko postopajo po vzoru Judeža Golovleva. Skrbeče obračajo oči navzgor in tožijo: Žal se je naša bojazen izkazala za upravičeno. Kaj nismo potrošili celega svojega življenja za izdelavo pravilnega načrta, kako spraviti s poti to goro, kaj nismo zahtevali prestavitev vzpona do popolne zgotovitve našega načrta? In ko smo se tako strastno bojevali proti poti, ki jo zdaj opušča tudi ta norec sam (glej, glej, vrača se, dol pleza, več ur dela, da bi se vrnil par col, nas pa je grdil z najhujšimi psovskami, ko smo tako vroče obsojali tega neumneža in vsakogar svarili pred tem, da bi mu stopil ob stran ali mu pomagal, smo počeli to izključno iz ljubezni do velikega načrta vzpona na goro, da ta veliki načrt sploh ne bi bil kompromitiran.

K sreči popotnik, mišljen v danih pogojih našega primera, ne more slišati glasu teh „resničnih prijateljev“ ideje vzpona, sicer bi mu postalo slabo. Slabost pa, pravijo, ni dobra za bistrino glave in za trdnost nog, posebej na velikih višinah.

O KOMPROMISIH ALI PITI VINO IN VODO IZ DVEH KOZARCEV

Mi-en-leh je učil o kompromisih: Kompromisi so pogosto potrebni. Mnogo ljudi razume pod tem prilivanje vode v vino. Menijo, da nerazredčeno vino ne prija. Ali da razpoložljivega vina ni dovolj, da bi se lahko odžejali. Jaz gledam na kompromise drugače. Vino in vodo pijem tedaj iz dveh kozarcev. Kajti mnogo pretežno je potem vodo spet izliti iz vina.

O OBRATIH

Mi-en-leh je učil: Uvajanje demokracije lahko pelje k uvedbi diktature. Uvajanje diktature lahko pelje k demokraciji.

DEFINICIJA MIŠLJENJA

Me-ti je dejal: Mišljenje je nekaj, kar sledi težavam in predhodi delovanju.

PREVIDNOST PRI OHRANJANJU IZKUŠENJ

Me-ti je dejal: Naše izkušnje se največkrat zelo hitro pretvorijo v sodbe. Te sodbe si zapomnimo, menimo pa, da so izkušnje. Seveda sodbe niso tako zanesljive kot izkušnje. Potrebna je posebna tehnika, da ohranimo izkušnje sveže, tako da lahko iz njih kar naprej črpamo nove sodbe.

Me-ti je imenoval najboljšo tisto vrsto spoznanja, ki je takšna kot snežene kepe. Te so lahko dobro orožje, ne sme pa se jih predolgo hraniti. Tudi v žepu se jih na primer ne nosi. Za Mi-en-leha so mnogi dejali, da je bil velik praktik, Le-peh pa velik filozof. Me-ti je dejal: Le-pehova praksa je dokazala, da ni bil velik filozof, Mi-en-lehova praksa je dokazala, da je bil velik filozof. Mi-en-leh je bil v filozofiji praktičen in v praksi filozofski.

Preden je Mi-en-leh ustanovil društvo, se je udeleževal občin razprav. Ko se mnenja niso več preveč razhajala in so priprave dovolj napredovale, se je smejal tistim, ki so nadaljevali z občinami razpravami, in se ves posvetil izgradnji društva. Toda vedno znova

so nastopali časi, ko so bili problemi še nejasni, mnenja še oddaljena od vsakdanjega dela (četudi sama vsakdanje delo) in so se preveč razhajala, in Mi-en-leh se je zopet udeleževal posploševanj. To je bilo zgolj praktično. Medtem ko drugi opazujejo življenje, kolikor je v dobit mnenjem, se je Mi-en-leh ukvarjal z mnenji zavoljo življenja. Samo če privzamemo, da filozof živi zavoljo filozofije, Mi-en-leh ni bil filozof; toda privzeti kaj takega se njemu samemu ni zdelo filozofsko.

Me-ti je dejal: K posploševanju se lahko dvignemo kot ptica, ki zleti s tal, ker je postalo prevroče, in kot skobec, ki se dvigne v višave, da bi izsledil kunca, na katerega se misli spustiti.

IZVOR FILOZOFIJE

Me-ti je dejal: Filozofiji moramo zopet dati prostost. Ujeta je. Njegov učenec Ro je vprašal: Kdo jo ima ujeto? Me-ti je odgovoril: Tisti, ki povsod jemljejo prostost. Ro je vprašal: Zakaj naj bi jo osvobodili? Me-ti je odgovoril: Mi-en-leh, ki je osvobodil ljudstvo Suja, navaja, da se je pri tem poslužil filozofije. Ro je vprašal: Ali lahko izvemo še, kakšna filozofija je bila to? Me-ti je odgovoril: Rekel sem ti, da je bila ujeta. Ujeti se ukvarjajo z osvoboditvijo.

Ro je dejal: Tvoji odgovori se vrtijo v krogu, tako ne bomo prišli naprej. Me-ti je odgovoril: Vrteč se v krogu bomo prišli naprej. Toliko in toliko povemo mi, toliko in toliko nam je izročena. Sestavljamo najrazličnejše stavke, kakor se izbira zaveznike za boj. Niso vsi enako zanesljivi, nimajo vsi enakih interesov. V boju bomo spoznali njihove interese. Morda se bomo morali potem obrniti proti nekaterim. Vse korak za korakom.

Ro je dejal: Naši nasprotniki veliko vedo. Me-ti je dejal: Reči to o naših nasprotnikih ni dovolj. Proti njihovem znanju govori, da so naši nasprotniki.

Ro je dejal: Rekli bodo, da so naši nasprotniki dolgo premišljali, veliko dognali. Daleč so napredovali. Kaj naj odvrnemo na to? Me-ti je odgovoril: Nam ne pustijo premišljati, zakaj? Za nas niso ničesar dognali; če so kaj, kaj? Napredovali so? Morda od nas? Me-ti je citiral pesem pesnika Kina:

Zaslišanje dobrega (človeka)
Stopi naprej: Slišimo

Da si dober človek.

Nisi podkupljiv, toda tudi strela,
ki udarja v hišo, ni
Podkupljiva.
Kar si enkrat rekel, pri tem ostajaš.
Kaj si rekel?
Pošten si, poveš svoje mnenje.
Kakšno mnenje?
Hraber si.
Proti komu?
Moder si.
Za koga?
Ne gledaš na svojo korist.
Na čigavo tedaj?
Dober prijatelj si.
Tudi dobrim ljudem?
Poslušaj torej: Vemo,
Ti si naš sovražnik. Zato te bomo
Zdaj postavili pred zid. Toga glede na tvoje zasluge
In dobre lastnosti
Pred dober zid in te ustrelili
Z dobrimi krogli iz dobrih pušk in te pokopali
Z dobro lopato v dobri zemlji.

PREKRŠITI PRAVILA IGRE

Matematik Ta je narisal svojim učencem zelo nepravilen lik in jim zadal nalogo, da izračunajo njegovo ploščino. Ti so delili lik na trikotnike, četverkotnike, kroge in druge like, katerih ploščino se da izračunati, toda nihče ni mogel navesti vsebine nepravilnega lika zares natančno. Tedaj je vzel mojster Ta škarje, izrezal ta lik, ga položil na eno stran tehtnice, ga stehal in položil na drugo stran tehtnice lahko izračunljiv pravokotnik, ki ga je tako dolgo obrezoval, da sta obe skledici tehtnice stali v isti višini. Me-ti ga je imenoval dialektika, ker je drugače od svojih učencev, ki so primerjali samo lik z likom, obravnaval lik, ki ga je bilo treba izračunati, kot kos papirja z določeno težo (in tako rešil nalogo kot dejansko nalogo, neobtežen s pravili).

NEMOČ STARIH LJUDI

Nemoč starih ljudi, ki zasluži priznanašanje, je v tem, da se ne morejo več zanesti na svojo prepričevalnost in se morajo zato opirati na svojo avtoriteto. Njihove izkušnje jim dajejo pravico, da mnogokaj predlagajo, toda svoje izkušnje so pogosto pozabili. Niso več dovolj močni, da bi pridobili ljubezen, pa se morajo zanašati na nekdanjo ljubezen. Govorijo lahko le še tiho, zato naj bi v njihovi prisotnosti molčali. Govorijo dolgo, ker izgubljajo nit. Tiranski so, ker niso več ljubljani. Nepotrpežljivi so, ker bodo kmalu umrli. Nezaupljivi so, ker ne morejo ničesar več preveriti. Spominjajo, kje so nekoč sodelovali, ker se z njimi ne da več sodelovati. Korist, ki jo lahko imamo od njih, je težko pridobiti, škoda težko odvrniti. Obravnati jih moramo posebno prijateljsko.

O MINLJIVOSTI

Na temelju velike metode, ki sta jo učila mojstra Hue-jehin Ka-meh, se preveč govori o minljivosti vseh reči, je dejal Me-ti z vzdihom. Mnogi imajo to že za zelo prevratno. Sto minljivostjo grozijo vladajočim. Toda to pomeni slabo uporabljati veliko metodo. Ta zahteva, da se govori o tem, kako se lahko gotove reči pripravi k minevanju.

POSTOPEK S SISTEMI

Filozofi se največkrat zelo razjezijo, če njihove postavke iztrgamo iz celote. Me-ti je to priporočal. Dejal je: Postavke sistemov tiščijo skupaj kot člani zločinske tolpe. Posamič jih je lažje premagati. Treba je torej ločiti enega od drugega. Da bi jih prepoznali, jih moramo posamič soočiti z dejanskostjo. Vse skupaj so morda videli le pri enem zločinu, vsakega posameznega pa pri različnih. Drug primer: Reklo „Dež pada od spodaj navzgor“ ustreza mnogim reklom (kot na primer rekle „Sad je pred cvetom“), ne ustreza pa dežju.

STORITI KRIVICO IN TRPETI KRIVICO

Me-ti je dejal: Pomembneje kot poudariti, kako nepravilno je storiti krivico, je poudariti, kako nepravilno je trpeti krivico. Priložnost storiti krivico imajo le redki, krivico trpeti mnogi. Sočutje z drugimi, ki ni sočutje s samim seboj, moramo imeti za manj zanesljivo od sočutja s samim seboj, ki je hkrati sočutje z drugimi.

SKRIVATI NAPAKE

Me-ti je dejal: Ni najhujše imeti napake, niti ni hudo, če se ne bojuje proti njej. Hudo je, če se jih skriva. Če se človek ne kaže kot to, kar je, je to nesreča zanj samega. Če se kaže kot to, kar ni, /je to/ nesreča za druge. Kako naj gre kdo ob tebi v boj, če mu nisi pokazal svojih napak? Napor, da se kažeš kot to, kar nisi, izčrpa že vso tvojo borbena moč. Bojiš se npr., da bi te tvoj prijatelj lahko zavrnil, če bi vedel, da si strahopeten. Česar pa se mora bati, so samo posledice tvoje strahopetnosti, ki jih lahko on bolje odvrne kot ti — pod predpostavko, da ve za tvojo strahopetnost. Celó če je kdo lažnjiv, mora vsaj svoje najboljše prijatelje seznaniti s tem, da je takšen; o tem ne sme lagati.

MNOGI POGOJI ZA PREVRAAT

Mi-en-leh je imenoval mnoge pogoje za prevrat. Ni pa poznal trenutka, ko ga ne bi bilo treba pripravljati.

nespremenjene, neprilagojene nasvete, pa je nespametno. In svetovalcem je treba reči, naj poleg svojih nasvetov vedno dajo še nasvete za primer, da se teh nasvetov ne upošteva. Tisti, ki iščejo nasvet, pa naj prav tako zahtevajo takšne nasvete, o katerih lahko premislijo, če prvih ne morejo ali nočejo upoštevati.

NALOGA DELAVCEV

Nekateri ljudje, ki so klasike površno študirali, pravijo, da imajo delavci neko poslanstvo nasproti človeštvu. To je zelo škodljivo blebetanje. Delavci so najnaprednejši del človeštva, če so spoznali, da jim gre najslabše, če ostanejo kjer so, človeštvu pa ne dolgujejo nič, ono dolguje njim. Poslanstvo pomeni pošiljanje, tisti, ki imajo kako poslanstvo, so tisti, ki se jih /kam/ pošlje. Ne morem npr. reči: Imam poslanstvo, da si vzamem kos kruha. Delavci morajo na vse, ki jih po kaj pošiljajo, gledati s posebnim nezaupanjem.

PARTIJNOST IN OBJEKTIVNOST

Me-tija so vprašali: Kako lahko zahtevate, da je kdo hkrati objektivni in partijen? Me-ti je odgovoril: Če je partija objektivno tisto pravilno, ni več nobene razlike med objektivnim in partijskim.

OBSOJENE NA DOBROTNIŠTVO

Mi-en-leh je v izgnanstvu na svojem oknu celo zimo krmil ptice. Na to so obsojene, je dejal, nič nimajo žreti in ne morejo se organizirati.

O SLIKARSTVU IN SLIKARJIH

K Me-tiju je prišel mlad slikar, čigar oče in čigar brat sta bila vlačilca čolnov. Razpletel se je naslednji pogovor: „Tvojega očeta, vlačilca čolnov, ne vidim na tvojih slikah“ — „Naj slikam torej le svojega očeta?“ — „Ne, to so lahko tudi drugi vlačilci čolnov, toda na tvojih slikah ne vidim nobenega.“ — „Zakaj neki morajo biti to vlačilci čolnov? Mar ni toliko drugega?“ — „Gotovo, toda na tvojih slikah ne vidim niti drugih ljudi, ki veliko delajo, a slabo zaslužijo.“ — „Ali torej ne smem slikati, kar hočem?“ — „Gotovo, toda kaj hočeš? Vlačilci čolnov so v strašnem položaju, človek jim hoče pomagati oziroma bi jim moral pomagati, ti poznaš ta položaj, znaš risati, rišeš pa sončnice! Se to lahko oprusti?“

„Jaz ne rišem sončnic, rišem črte in madeže in občutke, ki jih imam pri tem.“ — „So to vsaj občutki o strašnem položaju vlačilcev čolnov?“ — „Morda.“ — „Pozabil si jih torej in se spominjaš samo še svojih občutkov?“ — „Sodelujem pri razvoju slikarstva.“ — „Ne pa pri razvoju vlačilcev čolnov?“ — „Kot človek sem v Mi-en-lehovem društvu, ki želi odpraviti izkoriščanje in zatiranje, kot slikar pa razvijam forme slikarstva.“ — „To je, kot bi kdo rekel: Kot kuhar zastrupljam jedi, kot človek pa kupujem zdravila. Položaj vlačilcev čolnov je tako strašen, ker ne morejo čakati. Preden se vaše slikarstvo razvije, bodo pomrli od lakote. Ti si njihov poslanec, pa se predolgo učiš govoriti. Čutiš nekaj občega, vlačilci čolnov, ki so te poslali po pomoč, pa čutijo nekaj posebnega, namreč lakoto. Ti veš, česar mi ne vemo, sporočias nam pa, kar vemo. Kaj to pomeni: Učiš se ravnati s tušem in čopičem, če nimaš nič določenega v mislih? Z njima je vendar le tedaj težko ravnati, ko je treba z njima izraziti kaj določenega. Izkoriščevalci govorijo o tisoč stvareh, izkoriščani pa govorijo o izkoriščanju. Ti vlačilec čolnov!“

PRIMERJAVE

Slavljeni pisatelj Lu je dejal: Moje pero je zlato, moji ukazi se izpolnjujejo, moja žena je zvesta, moji prijatelji so geniji, umetniška dela v moji hiši so pristna. Me-ti je dejal: Moje pero je železno, na moje prošnje se komaj kdo ozre, moja žena ni zvesta, moji učenci in prijatelji so tako malo nepogrešljivi kot jaz, edina slika, ki jo imam, je poceni kopija nekega dvomljivega dela. Pa kaj?

O SLABI UMETNOSTI

Kin-jeh je dejal: Napadati slabo umetnost in zahtevati boljše ali sramotiti okus ljudstva, kaj to koristi? Namesto tega bi morali vprašati: Zakaj ljudstvo potrebuje mamilo?

PROTISLOVJE

K Mi-en-lejevi praksi je spadalo, da je v pojavih, ki so se prikazovali enotni, izsledil protislovje. Če je videl skupino ljudi, ki so nasproti drugim skupinam enotni, je pričakoval, da se v določenih stvareh med seboj vendar zelo razhajajo, da so eden do drugega naravnost sovražni, v tem ko interesi enega od njih škodijo interesom drugih. Člani skupine pa se tudi nasproti drugim skupinam ne obnašajo enotno, niti povsem enotno in niti samo enotno. Tako skupina ni cela in enolično in ves čas nasprotna in sovražna drugim skupinam ter cela in enolično in ves čas ne nasprotuje in ne sovraži druge skupine, temveč gre za spreminjajoče se odnose, ki stalno, četudi z različno močjo, zastavljajo vprašanje enotnosti skupine in njene različnosti od drugih skupin. Že Ka-meh je svaril delavce pred tem, da bi v svojih zatiralcih videli vse preveč enakomerno enotnost. Prav naloga zatiranja, ki zatiralce združuje, jih tudi cepi: med seboj so sprti in v mnogih vprašanjih se obnašajo različno. Iz tega lahko delavci izvelejo korist. Seveda tega ne morejo, če nimajo hkrati vedno pred očmi tudi enotnosti svojih zatiralcev. Mnogi so videli v Mi-en-lehu lokavega goljufa, ki se je spoprijateljaval s sovražniki, da bi jih na koncu premagal, kar pa je povsem napačno, pa naj se zdaj, pač glede na stališče, na katerem kdo stoji, takšna goljufija obsoja ali pozdravlja. Dejansko so bila vprašanja, v katerih je del zatiralcev v svojem boju proti drugim delom zastopal interese delavcev, ne

zato, ker so bili to interesi delavcev, temveč zato, ker so bili to njihovi lastni interesi. S tem delom so delavci lahko bili v poštenem zavezništvu, dokler so ti zavzemali takšno stališče. Ka-meh ni menil, da so delavci, ki so jih sovražniki trgovcev in tovarnarjev podpirali v njihovem boju, s tem, ko so pomagali premagati plemstvo, storili napako, ker so jih trgovci in tovarnarji začeli takoj najstrašneje preganjati. V določenem smislu so pač sodelovali pri uspehu svojih sovražnikov. Trgovina in tovarnarstvo sta se poslej svobodneje razvijala, in četudi so bili to centri izkoriščanja delavcev, so vendar postali tudi centri njihovega osvobajanja. Za časa Hu-ih je društvo učilo delavce, da podpirajo boj pobožnih proti Hu-ihu. Moglo bi izgledati, kot da je Hu-ih, v tem ko je pobijal pobožnost delavcev, opravljal posel društva. Zato bi ga društvo torej moralo podpirati ali ga vsaj ne bi smelo ovirati. Toda društvo je vedelo, da pobožnost delavcev izhaja iz njihove posvetne nemoči, da so se pobožnosti dolgo posluževali, da bi delavci pozabili svoje posvetne interese, oni sami pa so se je posluževali, da bi pozabili svoje trpljenje. Zdaj je hotel Hu-ih potisniti njihove interese v pozabo na drug način in jim odvzeti sredstvo za prenašanje njihovega trpljenja, ki jim ga je pustil, celo povečal. Društvo je vedelo, da se lahko boj za sredstva za prenašanje trpljenja zlahka preobrazi v boj za odstranitev trpljenja. Potlej so sredstva za njegovo prenašanje odvečna. Društvo je spoznalo enotnost delavcev v boju proti njihovem trpljenju, pri tem pa ni pozabilo na nasprotje med pobožnimi in nepobožnimi delavci. Tu je bilo namreč tudi nasprotje med delovnimi in izkoriščevalskimi pobožnimi. Hu-ih je bil prisiljen priznati, da je šlo zdaj za nasprotje med posestjo in pobožnostjo; branil je posest, napadel pa pobožnost. Da bi posedoval, je bilo treba prekršiti vse zapovedi pobožnosti, da bi bil pobožen, vse zapovedi posesti. Društvo je računalo s tem, da bi se delavci med pobožnimi, ko bi se to vprašanje enkrat postavilo, odpovedali posesti, tj. tisti posesti, ki je nezdružljiva s pobožnostjo, ki potrebuje vojno in nasilstvo nad delavci. Odpovedati se tej posesti posameznika pa ni pomenilo odpovedati se vsaki posesti, marveč je za delavce pomenilo priti do posesti. Če bi jih pobožnost v tem boju ovirala, bi se ji morali odpovedati. Društvo ni hotelo torej nikogar oguljufati, temveč je zastopalo samo pogosto spreminjajoče se interese delavcev.

KA-MEH O UDEJANITVI VELIKEGA REDA

Ka-meh je dejal delavcem: Varujte se ljudi, ki vam pridigajo, da bi morali udejaniti veliki red. To so farji. V zvezdah nekaj preberejo, kar bi vi morali storiti. Zdaj ste tu za veliki nered, potem bi morali biti tu za veliki red. Dejansko pa vam gre za to, da uredite svoje zadeve; ko delate to, ustvarjate veliki red. Pri tem vas lahko vodijo slabe izkušnje, ki jih imate z velikim neredom, in k temu nekatere prijetne izkušnje, ki so jih pridobili vam enaki v določenih vstajah. Dobro bo pa, če ne boste v glavi uredili stanovanja tja do zadnjega žeblja, ki bi ga potlej veljalo „udejaniti“. Raje si pridržite, kolikor se le da. Pri načrtovanju se ljudje laže sprejo kot pri izvajanju in pri izvajanju se domislijo več kot pri načrtovanju. Varujte se, da ne bi postali služabniki idealov; sicer boste naglo služabniki farjev.

STARO NOVO

Me-tiju je dejal učenec: Kar učiš, ni novo. Isto so učili Ka-meh in Mi-en-leh ter toliko drugih. Me-ti je odgovoril: To učim, ker je staro, tj. ker bi lahko bilo pozabljeno in obravnavano, kot da velja samo za minule čase. Mar ni ogromno takih, za katere je to povsem novo?

OBSODBA ETIK

O slavnem načelu „ljubi svojega bližnjega kot samega sebe“ je Me-ti nekoč dejal: Če delavci to počno, ne bodo nikdar odpravili stanja, v katerem lahko ljubiš svojega bližnjega samo, če samega sebe ne ljubiš.

Delavcem tisti, ki jih izžemajo, neprestano pridigajo npravnost. Pridigari jih silijo k npravnosti, razmere k nenpravnosti. V boju proti svojim zatiralcem pa potijo npravnost iz vseh por.

Mi-en-leh je dejal: Našo npravnost izpeljujemo iz interesov našega boja proti zatiralcem in izkoriščevalcem.

Me-ti je dejal: Revni dajejo bogato. Stradajoči so dobri gostitelji. Tisti, na katerih se varčuje, ne varčujejo.

Me-ti je dejal: Slabega življenja se je treba bolj bati od smrti. Vaše slabo življenje morate morda od časa do časa tvegati, da bi doseglo boljše, gotove smrti pa vam ni treba nikdar poiskati.

Me-ti je dejal: Lakota je slab kuhar.

Stari navoslovci vztrajajo, naj štejejo samo tiste kreposti, ki se jih prakticira zavoljo njih samih. Ka-meh svari delavce pred takimi krepostmi in jim svetuje, da prakticirajo samo kreposti, ki jim prinašajo koristi.

Pri določenih slabostih se pojavi zahteva po določenih krepostih. Če se te kreposti ne vežejo na premagovanje slabosti in če ostanejo predolgo, potem ko so slabosti premagane, postanejo pogosto viri novih slabosti. To smo pogosto doživeli pri hrabrosti, vztrajnosti, resnicoljubnosti in pripravljenosti na žrtvovanje.

Zatirani in zlorabljeni so za pravičnost, toda po njihovem ni treba odpraviti zatiranja in zlorabe, da bi vladala pravičnost, marveč naj vlada pravičnost, da bi prenehala zatiranje in zloraba. Zatirani in zlorabljeni torej niso nikaki pravičnejši.

Svoboda, dobrot, pravičnost, okus in velikodušnost so vprašanja produkcije, je dejal Me-ti prepričano.

Me-ti je dejal: Pod npravnim obnašanjem lahko razumem samo produktivno obnašanje. Produktijska razmerja so vir vse npravnosti in nenpravnosti.

Me-ti je dejal: Ka-meh in Mi-en-leh nista postavila nobene moralke.

Me-ti je dejal o delavcu, ki so ga nekateri imenovali dobrega: Neškodljivost ni dobrot.

Me-ti je dejal: Če so mali malenkostni, so izgubljeni. Do sebe in do sebi enakih morajo biti velikodušni. To uči delavce njihov bo.

Me-ti je dejal: Kdor se ne veseli živečega, se ne bo veselil življenja.

Me-ti je dejal: Tisti, ki ne povzdigujejo nobega drugega življenja razen svojega, živijo le medlo življenje. Mali ljudje morajo druge oropati, veliki jih obdarijo. Bojujoči delavci, ki sem jih srečal, so bili veliki ljudje.

O HUMORJU

Me-ti je dejal: So ljudje, ki se resnim rečem ne morejo smejati. Tega se jim ne sme zameriti, ne sme se pa niti dopustiti, da bi se prepovedalo smejati se resnim rečem.

O resnih rečeh se lahko govori veselo in resno, o veselih rečeh veselo in resno.

Ljudem brez humorja je vobče težje zapopasti veliko metodo.

PROTI TIRANSKIM NASVETOM

Me-ti je dejal: Kakor je dobro podvreči se dobrim nasvetom, tako je nevarno podvreči se dobrim svetovalcem. To pelje k temu, da se nasvetov ne preverja več, uporabljati nepreverjene, tj.

SLABE NAVADE

Treba se je odvaditi hoditi na mesta, ki se jih s hojo ne da doseči. Treba se je odvaditi govoriti o zadevah, ki se jih z govorjenjem ne da odločiti. Treba se je odvaditi misliti o problemih, ki se jih z mišljenjem ne da rešiti, je dejal Me-ti.

ME-TIJEV NASVET

„Tudi ko odide prijatelj, je treba zapreti vrata,“ je dejal Me-ti, „sicer postane prehladno.“ „Ne more postati hladneje,“ je dejal Kin-jeh. „Pač, lahko“, je dejal Me-ti.

MI-EN-LEH JE DEJAL: BITI MORAMO TAKO RADIKALNI KOT DEJANSKOST

Mi-en-leh je kar naprej opozarjal na radikalnost in prevratniško drznost vladajočih. „Poglejte,“ je dejal, „v kakšna tveganja se spuščajo, kako rušijo vse konvencije in se odpovedujejo svojim svetinjam, kako sami sebi ne prizanašajo, če gre za to, da se z žrtvijo odkupi prednosti ali omeji neugodnosti. Učite se pri njih, kako se vlada.“

Me-ti je učil: Prevrti se dogajajo v slepih ulicah.

ČESA ME-TI NI MARAL

Me-ti ni maral praznovati novega leta, jemati slovesa, obdarjati za rojstni dan, gledati nesrečnih, delati načrtov za prihodnost, uživati uspehov, objokovati porazov, uživati v trenutkih, improvizirati govorov, pogovarjati se brez teme in biti opozarjan na naravne lepote. Dejal je: Dovolj težko je dojeti dejanske prelomnice.

»LEPO KOT RESNICA«

Kien-leh je od časa do časa uporabljal prisodobo „lepo kot resnica“. Nekdo mu je jezno rekel: Če bi vedno poznali resnico, koliko grdega bi poznali tedaj. Kien-leh mu je resno ugovarjal.

O PREIZKUSU ČUSTVOVANJA

V naši mladosti, dejal Me-ti, so nas učili, naj ne zaupamo našemu razumu, in to je bilo dobro. Učili pa so nas tudi, naj zaupamo našemu čustvu, in to je bilo slabo. Izvor, iz katerega prihajajo naša čustva, je prav tako onesnažen kot izvor naših sodb; prav tako je namreč dostopen udarcem ljudi in ga zato mi sami in drugi kar naprej onečiščujemo. Če sočustvujemo, sočustvujemo prav tako pogosto z roparjem, ki ihti, ker je njegova žrtev zamudila, kot z žrtvijo, ki mu je ušla in ihti, ker je šla po napačni, daljši poti. Svinčnik, ki se lomi, nas pogosto spravi v večjo jezo kot davčni listek. Bojazen občuti vsakdo pred nečim drugim; to čustvo umori več ljudi kot neustrašnost. Pravijo nam, da so naša čustva nekaj prvobitnega; pri tem se jih tako lahko proizvede, in kako hitro se jih da spremeniti! Povsem podobno postopanje je proizvedlo v različnih časih povsem različna čustva, in tako je tudi v enem in istem času pri različnih slojih ljudstva. Česar se eni veselijo, nad tem drugi žalujejo, če ne, morajo to obžalovati. In čeprav so to in še mnogo drugega vsi spet in spet doživeli, se vendar še vedno ohranja prazna vera v pristna in večno enaka človekova čustva.

Domnevati, da so čustvovanja, ki bi bila brez uma, pomeni razumeti pod umom nekaj napačnega.

KMET IN VOLI

Hu-ih, je dejal Me-ti, zahteva, da je ljudstvo herojsko. Kolikor šibkejši so kmetovi možgani, toliko močnejše morajo biti mišice njegovih volov.

ENO NAJVEČJIH DEJANJ KLASIKOV

Eno največjih dejanj klasikov je bilo, da so se, ne da bi si dali kakorkoli vzeti pogum, odpovedali vstaji, ko so videli, da se je položaj spremenil. Predvideli so obdobje ponovnega poleta zatiralcev in izkoriščevalcev ter temu priredili svojo dejavnost. In niti se ni zmanjšala njihova jeza na vladajoče niti niso opustili svojih naporov, da jih vržejo z oblasti.

O VELIKI METODI

Mojster Hegel je učil: Vse, kar je, je le po tem, da tudi ni, tj. po tem, da nastaja ali mineva. V nastajanju je bit in nebit, prav tako v minevanju. Nastajanje prehaja v minevanje in minevanje v nastajanje. Iz minevajoče reči nastane kaka druga reč, v nastajajoči reči druga mineva. Tako ni miru v rečeh, niti v tistih, ki opazujejo. Že ko govoriš, se, govornik, spreminjaš, in spreminja se to, o čemer govoriš. Toda četudi je v vsaki novi reči nekaj starega, lahko vendar prav dobro govorimo o novih in starih rečeh. Način govorjenja tistih, ki pravilno uporabljajo veliko metodo, ne postane nedoločnejši, marveč določnejši.

Mojster Hegel je dejal: Reči so dogajanja. Stanja so procesi. Poteki so prehodi.

ME-TIJEVA DVOMLJIVOST

Nekdo je očital Me-tiju njegovo nezaupanje in njegovo dvomljivost: Me-ti se je zagovarjal takole: Le eno me upravičuje, da pravim, da sem dejansko privrženec velikega reda. Dovolj pogosto sem dvomil o niem.

UDEJANITI VELIKI RED

Mnogi imajo veliki red, o katerem so govorili Ka-meh, En-fu in Mi-en-leh, za red, ki je vsemu obstoječemu redu ali neredu povsem nasproten, za izgotovljen načrt, ki ga velja udejaniti. Gotovo pa je, kar imamo, nered, in kar načrtujemo, red, toda novo sledi iz starega in je njegova naslednja stopnja. Manj poskušamo uveljaviti nekaj povsem drugega, h kateremu ni nobenega pristopa, kot storiti naslednji korak, tj. povleči zaključek iz tega, kar je. Novo nastaja, v tem ko prevračamo, nadaljujemo, razvijamo staro. Klasiki so spoznali in pokazali nered svojega časa kot določen red, ki je bil nekoč težavno in nasilno vpeljan in je bil nadaljevanje, prevrat in razvoj nekega predhodnega reda. Zato ne moremo pričakovati, da bi mogel biti veliki red vpeljan na en mah, v enem dnevu, z enim odlokom. Ker nasprotniki velikega reda uporabljajo proti njemu nasilje, je njegova vpeljava akt nasilja, ki ga izvede velika večina ljudstva, njegova izgradnja pa je dolg proces in proizvodnja.

PREPRIČANJE

Da bi govorili o vladi ljudstva, je treba dati besedi prepričanje nov pomen. Pomeniti mora: Prepričevanje ljudi. Vlada ljudstva je vlada argumentov.

O TERORJU

Me-ti je rekel: Teror krepi strahopetnost in pogum, dve lastnosti, ki sta za diktatorje zelo nevarni.

O IZČRPANJU ZAUPANJA

Me-ti je dejal: Zaupanje ljudstev se izčrpa, v tem ko se ga zahteva.

SLABOSTI SODELAVCEV

Me-ti je dejal: Mi-en je poznal slabosti vseh ljudi in je lahko z vsemi delal. Ni-en je lahko delal z zelo redkimi in ni poznal njihovih slabosti.

ŽIVETI V TRETJI OSEBI

Me-ti je svetoval svojim učencem, naj svoja vsakokratna opravila notirajo v takšni obliki, kot da je to za biografijo, pripravljeno za razred, za katerega se nameravajo bojevati.

POLICIJA SUJA

Me-ti je dejal: Ne zahtevajte dobrih ljudi, temveč ustvarjajte dobre službe! Dobra služba je služba, ki ne potrebuje dobrega človeka. Biti policaj ni poklic. To je lahko kratko poslanstvo. So dela, ki se jih sme izvajati le kratek čas. Mednje spada policijsko delo. Policaju ni potreba izkusiti, kako je biti policaj, temveč kako je biti delovni človek.

IZKUŠNJE MORAMO PODRUŽBITI

Me-ti je dejal: Nikogar ne bi smeli trpeti v javni službi, ker ima „izkušnje“ prav v teh zadevah. Naj se uči svoje izkušnje predajati, namesto da jih uvrednoti kot posest.

KA-MEH IN FU-EN KOT FILOZOFA

Ma-te je vprašal: lahko imamo Ka-meha in Fu-ena za filozofa? Me-ti je odgovoril: Ka-meh in Fu-en sta zahtevala, da si filozofi ne smejo postaviti samo cilja, da svet razlagajo, temveč tudi cilj, da ga predrugačijo. Če podpišemo to, ju lahko imamo za filozofa. Ma-te je vprašal: Ali se sveta ne predrugači že s tem, da se ga razloži? Me-ti je odgovoril: Ne. Razlage so večina opravičila.

NEZANESLJIVOST

Unča razuma je dejal Me-ti, in človek postane nezanesljiv kot sipa. Dve unči razuma, pa postane zanesljiv kot skala.

DVOJE VRST PAMETI

Da bi dobili večerjo, je potrebna pamet; lahko je v tem, da se izkazuje pokorščino predstojnikom. Pamet druge vrste lahko koga pripravi do tega, da odpravlja sistem predstojnikov in podstojnikov. Vendar je potrebna tudi za to podjetje še pamet prve vrste, kajti da bi to podjetje izpeljali je treba tudi večerjati.

O DIALEKTIKI (KDAJ JE NASTALA VELIKA METODA?)

Ko so ljudje videli, da sta dva razreda odločala o zadovoljevanju vseh potreb, nista pa obadva delala, da bi se potrebe zadovoljevale; da ta obadva razreda nista zastopala interesov ostalih razredov, marveč sta tudi sama imela lastne interese; da je bil pogoj bogastva enih beda drugih; da je to, kar se je lahko v določenem pogledu označilo za napredovanje, v drugem pogledu nastopalo kot nazadovanje; da je bil predpogoj države kot enotnosti neenotnost razredov, iz katerih je bila sestavljena; da so se skupine ljudi, oblikovane, da bi skrbele za določene interese, ob nastopu drugih interesov takoj razdelile in je v njih izbruhnil boj; da je lahko posest vsak dan postala dolg; da je bilo vse, s čimer se ni moglo izrabiiti človeka, brez vrednosti; da so bile napovedi obnašanja velikih skupin negotove, če se ni spoznalo njihove sestave in poznalo njihovih nasprotij interesov; da se v predolgi obdobjih ni moglo odločati; da se mnogih pojmov, recimo vojaštvo, država, delavec, denar, nasilje itd., ni dalo uporabljati brez podrobnejšega določila, npr. časa in kraja in zadevne družbene ureditve; da so /bile/ enake situacije, v katerih je bilo pravilno isto delovanje, redkeje, kot se je mislilo ali kot je bilo nekdanj; ko so ljudje videli to in drugo, je nastala velika metoda.

SLABI URADNIK

Slabega uradnika je Me-ti opisal takole: Poslan je, da bi olajšal občejanje, pa mu je na poti. Veliko stane ne le to, kar stori, marveč tudi to, česar ne stori. Dražji je od svoje plače. Njegova ambicija je, da bi bil nepogrešljiv. Če je izvršil tisto, za kar je bil poslan, ostane, in če tega ni izvršil, ker je nesposoben, spet ostane. Navadno je len, če pa je prizadeven, ni nič manj škodljiv. Večinoma je podkupljiv, če pa ni podkupljiv, ga sploh ni mogoče pripraviti do tega, da bi se zmgjal. Celo ko ni ničesar več upravljati, upravlja ne odide.

JE TREBA STOPITI NASPROTI FILOZOFOM KOT FILOZOF?

Me-ti je dejal: Mojster Ka-meh je v različnih obdobjih svojega življenja različno nastopal proti filozofom. Najprej se jim je približal kot filozof in z njihovega lastnega stališča raztrgal njihove trditve. Zatem jih je obravnaval kot nefilozof in na njihovem primeru zgolj kazal, do kakšnih neokusnosti pripelje, če se živi, da bi se filozofiralo, namesto filozofira, da bi se živelo. Na koncu se s filozofi ni več ukvarjal, temveč je bil zaposlen le še s praktičnimi raziskovanji, odganjajoč tu in tam filozofe kot nadležne muhe.

O ZATIRANJU

Klasiki niso dejali: Zatiranje ali izkoriščanje je zmeraj bilo in zmeraj bo. Niti niso dejali: Zmeraj sta bila, ne bosta pa več dolgo. Dejali so natančneje. Dejali so: Bila sta v tem in tem času v tej in tej formi za te in te ljudi ter iz tega in tega razloga. Nista se jima celo zdela vedno preprosto odvečna ali neplodna. V tem ko so bili tako natančni, so dosegli veliko gotovost, s katero so dejali: Zdaj sta postala pogrešljiva in odstranljiva.

O NEPOGREŠLJIVOSTI GOSPODARSTVENIKOV

Me-ti se je pogosto norčeval iz pravljice, ki so jo gospodarstveniki razširjali o svoji nepogrešljivosti. Dejali je: Delavcem prikazujejo gospodarstvo vedno neznansko komplicirano, in takšno tudi je, toda le, dokler so oni sami tu in ga komplicirajo. Oni samo so namreč največja komplikacija. Njihovo gospodarstvo je povsem neplansko, eden dela proti drugemu, eden profitira na škodo drugega, in če rečejo, da je takšne plane tako težko delati, jim je treba odgovoriti, da je to tudi povsem nepotrebno, celo škodljivo. Njihova kompliciranost je kompliciranost nereda, njihovo delo velja ohranjanju in povečevanju nereda, iz katerega vlečejo dobiček. Ti gospodarstveniki so nepogrešljivi samo za nered, njihove misli so dragocene samo za izkoriščanje.

KA-MEHOVI UČENCI VEDO ODGOVOR

Ka-mehovi učenci so spravljali mnoge filozofe v slabo voljo s tem, da se je zdelo, če bi jih poslušal, da so rešili vsa vprašanja. Slišati je bilo tožbe: Ob najtežjih vprašanjih izjavljajo, da je stvar zelo preprosta. Vse in vsako stvar zvajajo na ekonomijo ter pričakujejo vse od predruženja načina, kako se fabricira. Če se jih posluša, so rešili vse uganke in svet je tako preprost kot pečenje potički. Me-ti jih je zagovarjal in dejal: Če lahko privzamemo, da veliko problemov ne bi več nastajalo, če bi bili nekateri rešeni, je čisto mogoče, da ljudje, ki pritiskajo k rešitvi temeljnih problemov, začnejo izgubljati potrpljenje, ko pridejo k nji, s premnogimi vprašanji, ki jih po njihovem ni treba reševati. Sedanje stanje družbe je tako slabo, da bodo vsa področja istočasno opustošena. Tako je o vsakem posameznem nekaj pomembnega rečeno, če je kaj rečeno o stanju družbe.

O ZAVRŽENEM PREPRIČANJU

Pesnik Kin-jeh je bil izgnan iz domovine, ker so mu očitali zavrženo prepričanje. Sam je dejal, da je bil obtožen prepričanja zavrženih. To, da je najboljš.

BI STORIL VSE?

Človek, ki je bil ogorčen nad okrutnostmi vladajočih, je dejal Mi-en-lehu: Za dobro stvar bi storil vsako podobno dejanje. In kaj bi še storil za dobro stvar? je vprašal Mi-en-leh, ki še ni bil videti zadovoljen.

O BRANJU KNJIG

Mnoge, je dejal Me-ti, vidim brati knjige, /kar je/ težka umetnost, ki jih je ni nihče učil. Njihova predznanja ne zadostujejo, da bi spoznali tako slabosti kot odlike knjig. Ne želim govoriti o znanstvenih knjigah, ki so skoraj vedno napisane tako, da je potrebno znanje, da bi se znanje pridobilo. Toda tudi pripovedi so težko berljive. Največkrat pisec kot bi mignil doseže, da se bralec bolj interesira za svet njegove knjige, kot se njegova knjiga interesira za svet. S knjigo, ki naj bi opisala svet, pripravi bralca do tega, da ga pozabi. Z nekaterimi triki, ki jih je lahko naučiti se, toda težko spregledati, se proizvede napetost, ki pripravi bralca, da pozabi, kaj se godi, v tem ko vzbuja njegovo radovednost, kaj se bo zgodilo. Da bi zvedel nadaljnje laži, potre tiste, ki jih je že zvedel. Pisatelj, ki piše tako, da lahko njegov bralec knjigo od časa do časa odloži, da bi prebrano premislil in piščeve misli primerjal s svojimi, velja za rahlo slabega. Zanj pravijo, da s svojim bralcem ne more početi, kar hoče. Po estetiki, ki je razpasena, morajo biti piščeve misli sploh skrite, kar se da težko dosegljive. Poleg tega naj se bralec vpraša: Kaj je pisec od tega, kar je hotel, dosegel. Ne, ali je bilo pravilno, da se je morilo, temveč, ali se je pravilno morilo, bi bilo treba raziskati. Dejansko se morajo knjige brati kot spisi osumljencev, kar tudi so. Kako drugače kot s skrajnim nezaupanjem naj sprejemamo pripovedi ljudi, ki ali pomagajo gnati nemočne v silnih množicah v krvave vojne ali so sami nemočno poginili vanje? Ki pustijo strohnjeni žito in ljudi umreti od lakote? Ki teptajo ali se pustijo teptati?

ŽIVLJENJE MOJSTROV

Mojstra Ka-meh in En-fu, ki sta bila največja učitelja obnašanja svojega časa, sta malo učila o obnašanju posameznikov. Kakšen odnos naj imajo do svoje družine, kako zaslužijo za življenje, ravnanje s soljudmi, si pridobijo ugled, sklepajo zakone, se ukvarjajo z umetnostjo, skratka: kako naj živijo, o tem so njuni učenci zvedeli malo. Tudi življenje samih mojstrov je poteklo preprosto. Ne nasproti svojima družinama ne nasproti ožjim prijateljem se nista vedla nastopaško. Medtem ko je bil eden premožen, je živel drugi v denarni stiski. Nista mogla prepričati vseh, ki so z njima govorili, in pogosto sta doživljala poraze. Vrsta njunih napovedi se ni uresničila. Pomembna dela sta pustila nedokončana. Večino svojih nazorov sta izrekla, v tem ko sta napadla nazore drugih, tako da se da delno njune knjige razumeti le, če se bere tudi slabe knjige njunih nasprotnikov.

IZPRAŠEVANJE ORODIJ IN IZPRAŠEVANJE MISLI

Me-ti je dejal: Če najdejo v ruševinah bakrene ali železne koščke, se vprašajo, kakšna orodja so bila to v starih časih? Čemu so služila? Z orožij se sklepa na boje; z okraskov na trgovino. Zapazi se zadrege in možnosti vseh vrst. Zakaj se ne da tako tudi z mislimi iz starih časov?

KLASIKI IN NJIHOV ČAS

Klasiki so živeli v najbolj mračnih in najbolj krvavih časih. Bili so najbolj vedri in najbolj zaupljivi možje.

O SOČUTJU

Me-ti je dejal: Mi-en-leh ni bil sočuten. Ko je videl bedo izkoriščanih in zatiranih, je nastalo v njem čustvo, ki ga je takoj pretvoril v jezo. Enako čustvo postane pri nevednih naturah sočutje. To je topo otožje, podobno obupu. Sočutje, je dejal Mi-en-leh, je to, česar se ne odreka tistim, ki se jim odreka pomoč. Ne vživljam se v trpeče zato, da bi trpel, temveč zato, da bi njihovemu trpljenju napravil konec.

NEIZRAČUNLJIVOST NAJMANJŠIH DELCEV

Me-ti je dejal: Fizika prav zdaj ugotavlja, da so najmanjši delci neizračunljivi; njihovega gibanja se ne da napovedati. Prikazujejo se kot individui, obdarjeni z lastno svobodno voljo. — Toda individui niso obdarjeni z lastno svobodno voljo. Njihovo gibanje je le zato težko ali nemogoče napovedati, ker za nas obstoji preveč determinacij, ne pa morda nobena.

O POLICIJI

Me-ti je dejal: Država nima pravice, da bi kakega človeka za zmeraj naredila za policaja.

VELIKI RED IN LJUBEZEN

Ju je dejal Me-tiju: Privrženci velikega reda hočejo odpraviti ljubezen. Me-ti je dejal: O tem nisem ničesar slišal. Vem le, da so jo sovražniki velikega reda že skoraj odpravili. Kjer je še, peha veliki nered ljubeče v najstrašnejše težave, ruiniira jih.

MI-EN-LEJEVE POTREBE

Mi-en-leh je potreboval samo majhno sobo, mizo, stol, skledo in posteljo. Jedel je krompir in pil slab čaj. Potreboval pa je vso hrano sveta za delavce, vse hiše, vso oblast in vso svobodo za delavce, torej: popolno predruženja sveta.

KUHARICA NAJ ZNA UPRAVLJATI DRŽAVO

Mi-en-leh je dejal, da mora vsaka kuharica znati upravljati državo. Tako je imel pred očmi hkrati predruženje države in kuharice. Toda od tod se lahko potegne tudi nauk, da je koristno urediti državo kot kuhinjo in kuhinjo kot državo.

IZ ZGODB O LAI-TU KAKO SI ČLOVEK POMAGA

Tu-su je tožil Me-tiju o duševnih tegobah in mu pripovedoval o svoji nameri, da se odpravi na dolgo potovanje. Me-ti mu je povedal naslednjo zgodbo:

Mi-ir se v svoji koži ni dobro počutil. Zapored je zamenjal svojo prijateljico, svoj poklic in svojo religijo. Ko se je po tem počutil občutno bolj bolnega, se je odpravil na veliko potovanje, ki ga je peljalo po celi zameljski obli. S tega potovanja je prišel domov bolj bolan kot kdajkoli prej. Ležal je v postelji in čakal svoj konec, ko je njegovo hišo zažgala bomba, ki so jo, ker je bila državljanska vojna, vrgli vojaki, da bi ubili nekaj delavcev, ki so se skrili za hišo. Mi-ir je jezen vstal, skupaj z delavci pogasil ogenj, zasledoval vojake in se v naslednjih letih udeležil državljanske vojne, ki je narejala konec slabim razmeram. Če ga v tem času niso slišali reči, da se duševno dobro počuti, je bilo tako le zato, ker ga po njegovem počutju ni nihče vprašal.

ME-TI O TUJEVI SMRTI

Ko je Me-tijev najljubši učenec Tu padel v državljanski vojni, ker je, čeprav je imel določeno zadolžitev in je na druge zadolžitve še čakal, posegel po puški, se je Me-ti branil, da bi ga označil za dobrega revolucionarja. Tu ni navedel nobenega zadovoljivega razloga, zakaj je eno zadolžitev zamenjal z drugo. Misli je, da je vojna samo tam, kjer se strelja; ni videl dlje od 50 metrov in je umrl pravzaprav kot kak pretepač.

SEZNAM IMEN

Engels: Mojster Eh-fu, Fu-en, En-fu
 Lenin: Mi-en-leh
 Marx: Ka-meh
 Hegel: Mojster Hue-jeh, He-leh
 Roza Luxemburg: Sa
 Stalin: Ni-en
 Korsch: Ko, Ka-osch
 Trocki: To-tsi
 Brecht: Kin, Kin-jeh, Ken-jeh, Kien-leh
 Sovjetska zveza: Su
 Nemčija: Ga, Ge-el, Ger
 Hitler: Hi-jeh, Hu-ih, Hui-jeh, Ti-hi
 Plehanov: Le-peh
 Feuchtwanger: Fe-hu-wang
 Emil Ludvig: Lu
 Ruth Berlau: Lai-tu, Tu, Tu-fu, Tu-su

BERTOLT BRECHT:

ME—TI / KNJIGA OBRATOV (izbor)

Brecht se je že v času svojih prvih marksističnih študij, v drugi polovici 20. let, intenzivno ukvarjal tudi s kitajsko filozofijo. Bila mu je vzpodbuda za razmišljanje. Najpomembnejši je bil zanj študij Mo—Dijevega oz. Me-tijevega nauka.

Mo-Di oz. Me—Ti, ki je živel v letih 470-400 pr. n. št., je bil izrazit socialni etik. Nравoslovje je bilo zanj del državoslovja. Odkrito je nasprotoval nespremenljivosti npravnega zakona in razvijal nekatere odločne socialne in pacifistične misli. Ko je razmišljal o izvoru družbenega zla, o siromaštvu in vojni, je pokazal na krivdo vladajočih in odklonil govorjenje o „usodi“.

Spoprijem z Mo-Dijevim naukom je pripeljal Brechta do tega, da je poskusil najpomembnejše sodobne politične procese marksistično analizirati — v kitajski preobleki. Ko je tako analiziral predvsem fašizem oz. nacizem in t.i. izgradnjo socializma v Sovjetski zvezi pod Stalinom, je vedno znova analiziral tudi metodo svoje analize — marksistično dialektiko, ter razmišljal o teoretskem in praktičnem delu Marxa, Engelsa in Lenina; tako imamo pred seboj Brechtove marksistično-leninistične študije.

Tekste, zbrane v Me-ti /Knjigi obratov (Me-ti /Buch der Wendungen: naslov se nanaša na konfucijanski I—Ging, čeprav je Brecht naslovni pojem uporabljal v drugačnem pomenu kot pisec I.—Ginga), je Brecht pisal od leta 1934 dalje in jih je le delno pripravil za morebitni natis. Izbor prevzema razvrstitev tekstov po Bertolt Brecht *Gesammelte Werke in 20 Bänden* (Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1967) Bd. 12. Po tej izdaji je pripravljen tudi prevod.

BERTOLT BRECHT:

MARKSISTIČNE ŠTUDIJE

Ko pomislim, kako malo vem,
tedaj se prestrašim.

KRATEK OPIS FILOZOFIJE

Filozofija uči pravilno obnašanje (Verhalten). V ta namen prvič: opisuje človeško obnašanje in drugič: kritizira ga. Da se ga opiše (spozna in označi), je prav tako potreben določen odnos (Haltung), ki se ga mora naučiti. Ta odnos se kaže v nauku o zainteresiranem protislovju. Isti obravnava probleme stare spoznavne teorije.

Fragmentarno

O FILOZOFIJI

Pojem filozofije je imel v vseh časih in pri vseh ljudstvih praktično stran. Razen določenih teorij, in nanje usmerjene miselne dejavnosti, so bili vedno taki določeni načini dogajanja in določene vrste obnašanja (v obliki gest ali „odgovorov“) imenovani filozofski. Tudi določeni ljudje so bili imenovani filozofi; in ti se nikakor niso ukvarjali s proizvodnjo „filozofij“, temveč so si samo ravno s svojim obnašanjem pridobili ta „častni naziv“. Med ljudstvom samim so bili „dejanski“ filozofi cenjeni prej kot med drugorazrednimi filozofi; torej „uporabno filozofijo“.

O DANAŠNJEM FILOZOFIRANJU

Filozofom se lahko očita, da premalo povedo, kako se mora svet obravnavati. Mnogi že rečejo, da so popolnoma nekoristni. Tej strogi sodbi nekateri dodajo stavek, da je biti nekoristen škodljivo. Če hočemo sedaj zagovarjati filozofiranje naših filozofov, potem jih moramo zaščititi ne samo pred zahtevami njihovih nasprotnikov, temveč tudi pred ponudbami, ki jih sami dajejo. Ko namreč, kot običajno, preizkušajo svoje miselne možnosti, počnejo to, kot da ne bi izrekli ničesar o svojih stavih, možnostih sklepanja, konstrukcijskih formah, česar naravnost o svetu ali ljudeh. Tako bi bilo pomembno drugo, česar ne počnejo, vendarle tudi prvo, kar

počnejo, ni neuporabno. Je dovoljena dejavnost, da se z mišljenjem preudarjajo gotovi preizkusi, ki so podobni materialnim preizkusom v tehniki, kjer se raztrga jeklo, da se raziše njegova skrajna meja trdnosti.

Ta način filozofiranja predpostavlja delitev dela. V toliko je času primeren. Toda filozofi ne bi smeli verjeti, da jim ta delitev dela, ki jih naredi za specialiste, priznava posebno svobodo. Na ta način se jim sicer ni treba preveč brigati za dejavnosti drugih delovnih področij, toda ravno s tem se nahajajo v toliko večji, kar nekontrolirani odvisnosti od njih.

TOTALITETA

Metafiziki poskušajo, in poskus jih dokazuje kot metafizike, priti do totalitete in delajo tako, kot bi veljalo, da se le-ta zgolj dokaže, tako, kot bi pravzaprav obstajala, torej bi se jo moralo samo pokazati. Delajo tako, to pomeni, pretvarjajo se, kajti ko se njihovi poskusi ponesrečijo, torej vedo, se izkaže, da so igrali sestavljanke, pri kateri, proti vsem pravilom igre, kamnov niso samo sestavljali, temveč tudi skrivaj pobarvali.

Dejansko se lahko totaliteta samo gradi, dela, sestavlja, in to se mora storiti z vso odkritostjo, toda načrtno in z določenim namenom. Vsakdo ve, da na primer kopico gotovih revolucionarnih načinov obnašanja — torej, približno, smisel za pravičnost, svobodnostno stremeljenje, nasilno dejavnost, zvičajnost, gotova znanja in tako naprej — nikakor ne sme uporabljati vseh skupaj in kar naprej, če se hoče revolucijo dobiti. Vse te vrste obnašanja in nadalje še povsem neznane se morajo razcepiti po povsem določenem načrtu v skupno nalogo, torej nastopiti in odstopiti načrtno, in v trenutku njihove uporabe ukrepati zraven še brez vsakega sledu samoohranitvenih teženj. Revolucija je njihov sistem odnosov, samo glede nanjo nastopajo ali odstopajo. Revolucija je nakazana nanje, toda potrebujejo jo samo, če se sami nočejo uveljaviti, brez koncesij drug drugemu in tako naprej.

NESPOZNANSTNA STVAR NA SEBI KANTOVA

Razloček, ki je narejen pri Kantu med spoznatnim in nespoznatnim, moramo napraviti za stvar glavnega objekta naše kritike. Ne zamenjajmo se začne naša kritika vedno tam, kjer stvar na sebi povzroča zaznavne pojave. Ne bi smeli enostavno reči, da ničesar kar ne moremo spremeniti, ne moremo spoznati, niti tega kar nas spreminja? Za stvar potem iz tega sledijo dejansko vedno točke, ki jih ne moremo spoznati (ker jih ne moremo ali moramo spremeniti), tako nastane torej tudi stvar na sebi, ki ni (tu ne povsem) spoznatna, toda ta stvar na sebi jeneuporabljivonezanimiva: na zaznavajočega dejansko nasploh ne vpliva in je nasprotno (četudi nikoli povsem, torej pravzaprav zaznava, toda vendarle) celo zaznava, kjer ni bila zaznavna, torej spoznatnejša, v tem ko se ravno njene zaznavne, tu pa njene spremenljive točke stvari (na sebi) morejo spremeniti.

O OBSODBI FILOZOFIJE

Dvoje je možno povedati pri obsodbi obstoječe filozofije. Prvič se mora filozofija določenega filozofa podvreči vprašanju, katere predloge — glede na način, da se dojame to ali ono — vsebuje torej, kako želi sam, da se to ali ono predstavlja. Potem se zlahka pride do namena njegovih predlogov, historično subjektivnega ali objektivnega, katera zgodovina (Historie) s tem izpolnjuje, in od namena navzven se bo iz njegovih lastnih interesov njegova filozofija boljše razumela in se bo iz nje lahko celo razbralo posamezno, kar lahko služi lastnim interesom. Zadnje se ne bo zdelo tako barbarsko, če se premisli, da svet nasploh ravna eklektično in da je vendarle napačno, da se jemlje neka filozofija morda v glavnem kot izraz določene glave, naravnost kot varianta duha. Pri tem utegne izstopati kaj za one kulinarne duhove, ki imajo svojo lastno glavo kot človeško za pomembnejšo, če vidijo ali menijo, da vidijo, da je lahko človeška glava pomembna. Za te so filozofi kot letalci, ki se vzpenjajo v vedno isti zrak in tam zaradi športa postavljajo rekorde, ki se merijo na ničesar drugega kot na zadovoljitev človeške do-

mišljavosti. Filozofi tudi niso kot z vodo napolnjena vedra, ki vedno odsevajo isto luno, in sicer tako jasno, kakor da so ravno kot voda jasni. Iz primerjave zrcaljenega in zrcala se ne more spoznati niti sveta niti glave, in sicer v glavnem zato, ker so glave gotove namene zaradi sveta, ki je vedno različen, še vrhu vsega v njihovi interpretaciji, spreminjale. In ravno zaradi teh različnih namenov se iz zaporedja filozofij ne more prav veliko razbrati. Če so filozofi predlagali, da se svet tako ali tako predstavlja, ne smemo verjeti, da so naredili te predloge povsem neodvisno od predlogov, ki so jih že naredili.

O IDEALIZIRANJU KOT OPERACIJI

Način dela filozofov se lahko bolje opazuje, kot če se gleda gradnja njihovih sistemov, če se gleda, kako kritizirajo sisteme drugih filozofov. Kajti pri njihovem lastnem delu se gleda večinoma preveč napeto na sistem sam, torej gradnjo. Obetanje celote, katere slutenja se išče tako zgodaj kot je možno, daje vsakemu stavku predujem, drugače rečeno: bralec hiti s priznavanjem stavkov, zapušča jih na ljubo celoti, sgradi. Še na predzadnji strani ima vse stavke za čiste definicije, ki se jih mora enkrat požreti, da se tako končno dojame pomembna „celota“. Drugače, to pomeni, v tem, ko uporabijo svojo moč sugeriranja drugače, ravna filozofi, kadar hočejo filozofe razkrinkati. Tedaj namreč iste opisujejo kot ne-skrupulozne in prenašljive konstruktorje, ne kot najditelje, temveč kot iznajditelje, in prevladuje tek zbujačiji sleng orodja, terminus technicus, tehnični prijemi: gleda se obrtnike na delu. Tako opisuje Hegel Kanta in Schopenhauer Hegla čisto kot obnašajočega se, operirajočega, delujočega. In v tem, ko se preobrazijo spoznanja kritiziranega v predloge, kako se obnašati v navodila biti zviti nasproti dejanskosti, postanejo tudi nameni obnašanja razločni, in lahko natančno kot kritizirajoči odkrije, ali je namen kritiziranega nekomu primeren. Tako postanejo interesi razločni in z interesi filozofij.

1/ Zdi se, da filozof ravna kot gotovi risarji, ki šrafirajo površino, tako da nevidna, toda prej „pod to“ nanesena risba, izstopi takorekoč povsem sama od sebe. Nikogar ne vidimo, da bi delal „prave“ črte tako kot filozof bi lahko tudi mi uredili šrafiranje in s tem bi lahko začeli zgoraj ali spodaj ali v sredini, ker je „celota“ že tu, in povsod, kjer se šrafira, mora izstopiti.

O IDEALIZMU

Russell z vsó pravico imenuje kot glavno značilnost klasične filozofije prepričanje, da je dejanskost popolnoma različna od tega, kar se zdi nasproti neposrednemu opazovanju.

To prepričanje je bilo kot odnos do opazovanja zelo uspešno, kajti izboljšalo je opazovanje, toda nasproti dejanskosti zelo pogubno, kajti tako izboljšano opazovanje je spravilo ob vsako upanje. Namesto da bi za osnovo našega poznavanja dejanskosti izbralo neposredno opazljivo, s kritiko opazovanja izboljšano in s trditvami o možnih uspehih izboljšanih opazovanj malce čakano, dokler niso bila izboljšana in narejena, torej namesto da se kritiko opazovanja ne razširi brez nadaljnjega v kritiko možnosti opazovanja, se je izgradila, ne da bi mogla počakati (ni bila, ker je morala napredovati individualistično), druga originalna nova „prava dejanskost“, ki naj bi imela sposobnost, da sploh ni dostopna nobeni kritiki, in od katere se v osnovi ni pričakovala prav nobena druga lastnost. Ker je šlo pri tem samo za to, da postane neovržena (formulirati neovrgljivo) se je shajalo s čisto logiko, določenim besednim materialom, kopico operativnih gest. Ker se po teh logikah ni prišlo z nobenim opazovanjem do dejanskega spoznanja, ni bilo treba nobene spoznanja opreti na opazovanje. „Nepravšnja dejanskost“, to, kar je vsak videl, na primer filozof sam, je bil samo videz, nepopolnost, posurovljenost ali izčrpanost pravnjega. Če hočemo danes soditi o vrednosti različnih idealističnih koncepcij, moramo razločevati med vsakokratno konstrukcijo in konstruiranjem in se ukvarjati zgolj z zadnjim. Idealiziranje ima povsem določene družbene funkcije, med temi zelo dragocene. Razen tega se stalno dogaja in ni noben predmet moralnega nauka. Je mentalna operacija, določeno inteligibilno obnašanje, ki je lahko v določeni situaciji uspešno, toda dogaja se tudi, da se to ne primeri.

BELEŽKE

V nasprotju z idealizmom mora materializem nekomu vedno povedati, kaj pri njem izhaja, nasprotno se mora idealizem vprašati, iz česa izhaja.

Življenje pomeni za človeka: organizirati procese, ki jim je podvržen.

O KRITIKI PREDSTAV

Kant-Goethejeva estetika postulira, naj bo uživajoča oseba ločena od svojih interesov. Preko svojih interesov je namreč oseba prejasna (pretrdna) določena, da bi zavzela vse odnose, ki bi jih (brez določenosti z interesi) mogla zavzeti. Kajti človeku ni na sebi ničesar človeškega tuje. Umetnost mu dovoljuje, da se obnaša splošno človeško, kar drugače ne more. Pravzaprav dovoljuje, da vztraja na (svojih) interesih, ki niso splošno človeški, namreč „v življenju“. Svet umetnika v bistvu vsebuje vse, kar je za svet potrebno. Lahko se uživa kot celota, in sicer — po opustitvi individualnih interesov — brez nevarnosti. Uživalec lahko preko uživanja (mimesis) pride do obnašanja, ki ga ne pogojujejo interesi. Na vsak način se mu to prilega.

V tem leži groba prevara.

Da bi lahko sam spoznal (na primer določene procese in odnose) mora predvsem umetnik sam imeti interese, in sicer povsem določene, na vsak način drugim interesom nasproti postavljene, in da bi svoj opis naredil za spoznanje, mora tudi uživalec imeti interese, prav tako določene. Ti interesi, ki so potrebni, da se spoznava, pa dajejo procesom njihovo določeno interpretacijo in izključijo mnoge odnose. Uživalec uživa sicer v umetnosti nekaj takega kot požar hiše, ki mu ne pripada, vključno z občutki, ki bi jih imel kot posestnik, toda odnos posedovanja služi njegovim interesom. Interesi se torej pri uživanju umetnosti spet pojavijo in ga sploh šele naredijo možnega. V tem leži groba prevara.

O DIALEKTIKI ZADEVA: ORGANIZACIJA DIALEKTIKOV

1 Razširjanje dejanske dialektike se ne more izteči v golo množitev znanja, pri čemer bi bilo vseeno, čigavo znanje bi se množilo. Znanje vzpenjajočega se razreda zagradi neposredno, ravno dialektično in drugače sploh ne eksistira. Vzpodbuda za intelektualce bi obstajal ravno v tem, da morajo tukaj neposredno uvrednotljivo znanje, to je vpsegajoče znanje (eingreifendes wissen) razvijati (ausbilden) in preko tega postati sami uvrednotljivi v razrednem boju, toda tudi veliki boj proletarskega razreda postane zanje uvrednotenje njihovega znanja in tako njih samih.

2 Uporaba dejanske dialektike bo v tej naši družbeni ureditvi morala takoj in neposredno voditi k neposredno revolucionarnim akcijam in organizacijam, pri čemer (meščanska) družbena dejavnost služi kot izhodišče za organizacije in akcije. Dialektična biologija bo na primer zapletla veliko število medicincev v direktne boje s — policijo. Prav tako je s trdniko in tako naprej. Revolucioniranja tudi ni treba pričakovati samo morda od idealizma čistih raziskovalcev (čeprav „golo podajanje korenin“ neke dejavnosti, torej antagonizmov, njihova navidez v neskončno naperjena naloga, brez katere se ne more izvajati in njena dejanska omejitev s profitnim ovrednotenjem lahko tudi že deluje revolucionarno), saj so učinki produkcije umskih delavcev tudi materialno naraščajoče onemogočani.

3 Dojetje vseh intelektualnih plasti ni niti možno niti nujno. Nujno je njihovo razbitje. Okoli 1929

CILJI DRUŠTVA DIALEKTIKOV

1 Konstrukcija nazorov, ki prinesejo spoznanje o obnašanju ali iz takega izhajajo

2 in se ujemajo. Takšno aksiomatsko polje more konstruirati samo revolucionarni proletarijat.

3 Meščanski razred ohranja protislovno polje. Povsod potrebuje poglede (način obnašanja), ki so potrebni samo za podporo drugih, že opuščanih načinov obnašanja. (Idealizem in fizika, prva potreba v sociološkem, druga v ekonomskem polju.)

4 Odpoved od dokaza izven polja. Neopaženje „neovrgljivega“;

5 Kaj kje vposega? Razpad kategorij. Razbitje „omejene soodvisnosti“. Kam vodi to in ono?

6 Kavzalnost na primer samo, kjer se jo prepozna za vzpostavljivo.

7 Obnašanje kot logika. Red poslovanja kot red.

8 Priprava citatov. Učenje citiranja. Učenje vpsegajočih definicij. Prilagoditev interesov.

9 Metodično mišljenje o več kot enem.

10 Operiranje s protislovnimi fakti in stavki (Protislovje naj se ne odstrani, pač pa se podredi sintetično višjim pojmom. Poiskati takšne pojme)

Okoli 1931

O DIALEKTIKI: Brechtove prve notice o društvu dialektikov izvirajo verjetno iz leta 1929. Tudi kasneje je imel Brecht predloge za ustanovitev skupine somišljenikov, kot npr. Diderot-društvo.

MIŠLJENJE KOT OBNAŠANJE BELEŽKE

1 Fašistična kritika mišljenja. Mišljenje na višji stopnji je liberalistično — materialistično. Mišljenje brez posledic (goli zreči naturalizem, fenomenologija, gola tehnika in tako naprej), ki ni sposobna, da pozitivno reši neznanska in rastoča protislovja, vendar jih brez sramu reflektira. Spoštovanje in podpiranje industrijskega napredka, toda nesposobnost, da se ga napravi odločujoče koristnega. Um v službi racionalizacije, ki je v službi profita. Poudarjanje demokracije, toda nesposobnost in manjkanje volje, da se ji podeli ekonomska baza. Pacifizem, toda nesposobna in manjkajoča volja. Glej prejšnji stavek! Skratka, zadevno liberalistično mišljenje je naletelo na svoje razredne meje, ne da bi iz tega potegnili konsekvence. Popolno razvrednotenje tega mišljenja s fašizmom.

2 Fašizem obravnava mišljenje kot obnašanje. Kot takšen je novo juristično, eventualno kriminalno dejanje, in se mu odgovarja z ustreznimi ukrepi. V tem ni nič graje vrednega. Do zdaj običajno: mišljeno primerjati z mišljenim, za tem izgine mislec. Niansa postane cenena. Mišljenje meri na „resničnost“, ki vedno velja, rečeno za vsak čas, na vsakem polju imajo enak učinek. Resničnost torej nima niti časa niti kraja.

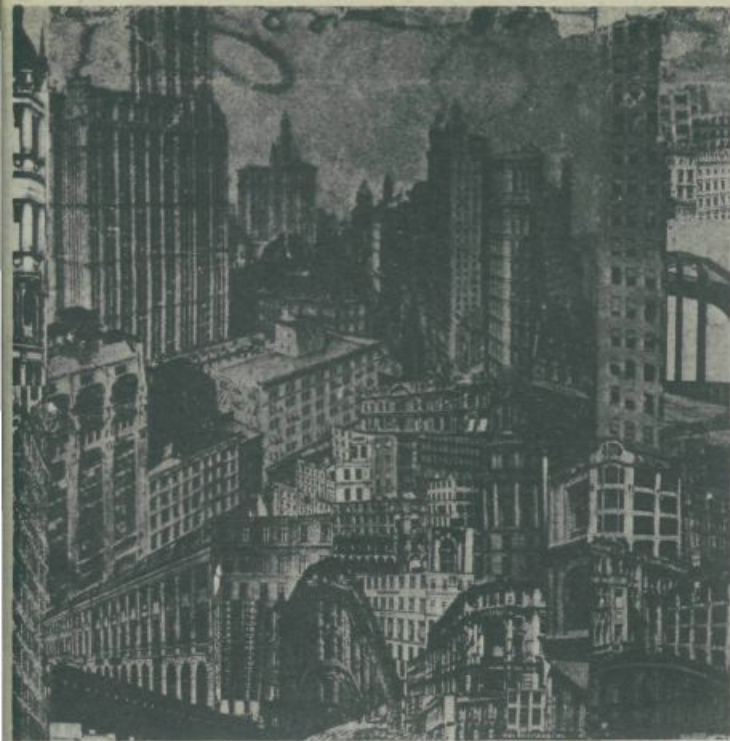
3 Trojni namen mišljenja kot obnašanja:

1) Na izgradnjo (lastne) osebno usmerjeno mišljenje (izobrazbeno mišljenje (Bildungsdenken)).

2) Tehnično mišljenje (poklicno mišljenje, znanstveno mišljenje).

3) Politično mišljenje.

Bankrot teh treh obnašanj v poznem kapitalizmu: oseba se ne more več izgrajevati. Tehnično mišljenje vodi misleca iz skupnosti

ljudi, ga napravi za njihovega objektivnega sovražnika, ga izolira (kot specialista, ki sme obvladovati samo delovni del), tako da je z lahkoto zlorabljen ali obvladovan. Politično mišljenje ostaja, ker se mu ne priznava nobenega vpliva na dogodke, infatilno in abstraktno. Preden se pokaže povezava med 1), 2) in 3) odločilno motena. (Baconovski človek: kot karakter, kot človek poklica, kot podložnik).

4 Mišljenje kot družbeno obnašanje. Obetavno samo, če se spozna samo nase in na obnašanje okolja. Obetavno samo, če je sposobno vplivati na okolje.

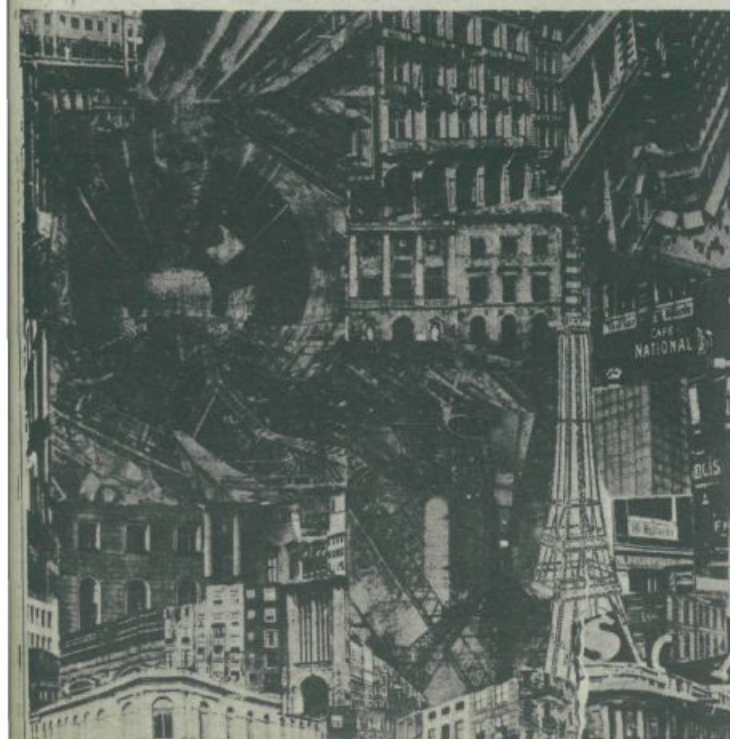
5 Zakoni o obnašanju socialnih elementov dialektike. Nauk o razredih. Nauk o človeškem razvoju kot razvoju produkcijskega načina. Nauk o znanstvenem socializmu.

6 Vposegajoče mišljenje. Praktikabilne definicije: takšne definicije, ki dopuščajo aplikacijo definirane polja. Med determinirajočimi faktorji nastopa vedno obnašanje definirajočega.

7 Nujnost kritike fašizma kot kompleksa načinov obnašanja z vposegajočim mišljenjem. Tudi kritika predstav, ko prikazujejo vposegajoče načine obnašanja.

O IZDELOVANJU PODOB

O stvarih, s katerimi prihaja v kontakt in mora z njimi shajati, si človek naredi slike, majhne modele, ki mu razkrivajo, kako stvari funkcionirajo. Takšne podobe si napravi tudi o ljudeh: iz njihovega obnašanja v gotovih situacijah; ki ga je opazoval, sklepa na določeno obnašanje v drugih, bodočih situacijah. Želja, da bi lahko to obnašanje predvideval, mu določa ravno zasnovanje takšnih podob. Izdelanim podobam pripadajo torej tudi takšne vrste obnašanja sočloveka, ki so samo predstavljene, dostopne (ne opazovane), domnevne vrste obnašanja. To vodi čisto do napačnih slik in na osnovi teh napačnih slik do napačnega lastnega obnašanja, toliko bolj, ko se vse ne odigrava povsem zavestno. Nastanejo iluzije, ki sočloveka razočarajo, njihove podobe postanejo nerazločne; skupaj s samo predstavljenimi vrstami obnašanja postanejo tudi dejansko zaznane nerazločne in neverjetne; ravnanje z njimi postane nesorazmerno težavno. Je torej napačno, da se iz zaznavnih vrst obnašanja sklepa na domnevne? Je torej pri vsem bistveno le naučiti se pravičnega sklepanja? Zelo bistveno je naučiti se pravičnega sklepanja, toda to ne zadošča. Ne zadošča, ker ljudje niso izdelani točno tako kot podobe, ki se jih naredi o njih in ki se jih torej boljše tudi ne more nikoli zagotoviti. Razen tega pa se mora tudi skrbeti, da niso samo podobe podobne soljudem, temveč tudi soljudje podobam. Ne samo da se mora spremeniti podoba človeka, če se človek spremeni, temveč se more spremeniti tudi človek, če se postavi predenj dobra podoba. Če se človeka ljubi, se lahko iz njegovih opazovanih vrst obnašanja in poznavanja njegovega položaja izpeljejo zanj takšne vrste obnašanja, ki so zanj dobre. To moremo prav tako kot on sam. Iz domnevnih vrst obnašanja postanejo tako zaželene. K položaju, ki določa njegovo obnašanje, se prišteva opazovalec sam. Opazovalec torej mora opazovanemu podarjati dobro podobno, ki si jo je o njem naredil. Lahko uredi vrste obnašanja, ki jih drugi celo sam ne bi našel, te, zraven porinjene, vrste obnašanja pa ne ostanejo iluzije opazovalca; pri-

stanejo dejanskosti: podoba je postala produktivna, more spreminjati upodobljenega, vsebuje (izpeljive) predloge. Napraviti takšno podobo pomeni ljubiti.

OPIS MIŠLJENJA

1 Opis mišljenja, kakor se dogaja kot socialno obnašanje. Namen, ki ga izpolnjuje za mislečega in za tega, za katerega se misli. Reflektirajoče mišljenje.

2 Samou vrednotenje (Selbstverwertung). Mišljenje za namen sebe razlikovanja: konkurenčno mišljenje.

3 Sebe — izražanje.

4 Svetovni nazor. Posamezni in svet. V najboljšem primeru more spremeniti sam sebe.

5 Vposegajoče mišljenje. Dialektika kot razdelitev, razporeditev, način premisleka sveta, ki z nakazovanjem, njegovih prevratnih protislovij omogoča vposeganje.

6 Ovire umskega dela: do kapitalizma še nimajo pozitivnega odnosa. On je njihova usoda, one so objekti. So blago, kar nočejo biti, toda zadovoljijo se z iluzijo, da niso. Komunistem kot protislovje v kapitalističnem polju.

NEGOTOVOST MIŠLJENJA

Kakor je že vzdrževanje mišljenja zadosti težavno, ker je za to vse preveč povodov, in obče mišljenje skoraj nemogoče, ker se najde premalo povodov, tako se ima pri tem še opravka s stalnim protislovjem teh miselnih operacij med seboj. Marsikaj, kar lahko počnem, da si nabavim svoj kruh, je primerno, da me pogubi. Tu ubija lakota in hrana tudi ubija. Tako stalno delim usodo s tistimi delavskimi masami, ki da se izognejo smrti od lakote, proizvajajo topove, ki jih potem podvržejo smrti v bitkah.

Če je moje mišljenje tako negotovo, nedoločeno in nepopolno, je taka tudi moja eksistenca. Izkaže se, da ta „jaz-sem“ ni nič posebno enakoostajajočega, ki pozna samo drugo, namreč „jaz nisem“, temveč neprestano sosledje več-ali-manj-biti (Mehroderwenigersein). Tako običajno dejstvo slabega življenja vstopi v miselni potek.

O SPOZNANJU STVARI

1 Stvari se lahko spoznajo torej samo zaradi tega, da se, in samo tam, kjer se spreminjajo. Vse bivajoče pride do zavedanja v tem, ko se brani pred tem, da ne bi bilo; stremjenje, ki ga v sebi zaznava, in to je hkrati stremjenje, da se vstopa v druge povezave.

2 Stvari se lahko spoznajo, v tem ko se jih spreminja. Fragmentarno

NAUK O VPOSEGAJOČIH STAVKIH

(praktikabilnih definicijah)

Tista metoda opisa, ki opisuje človeške razmere kot šele nastale in ravno minevajoče, je v rokah onih, ki hočejo vsaj kadar opisujejo, ostali ogledujoči in bi radi vzbudili vtis, da ne izvršujejo nikakršnih namenov in ne izvajajo nikakršnega naročila, ta metoda je čisto zelo škodljiva. Stavek, da stvari nastajajo in minevajo, se lahko dokaže s primeri in je lahko vposegajoč, če se ga tako postavi in oblikuje, da ravno vposega. Toda, če se nastajajočim in minevajočim stvarim da preveč prostora in teže, dobijo hitro in neposredno veliko samostojnost in videz velike neupljivosti, kot da morda niso ovirane v njihovem nastajanju in minevanju. V dejanskosti pa nastanejo preko nas in tudi minevajo preko nas ali takšne kakor mi ali druge, in stavek, da neka stvar mineva ali nastaja, vposeže le, če se ga zanika. Ta odločilna metoda se torej uporabi vsakokrat samo z oziroma na neko dejavnost, in sicer neko povsem določeno.

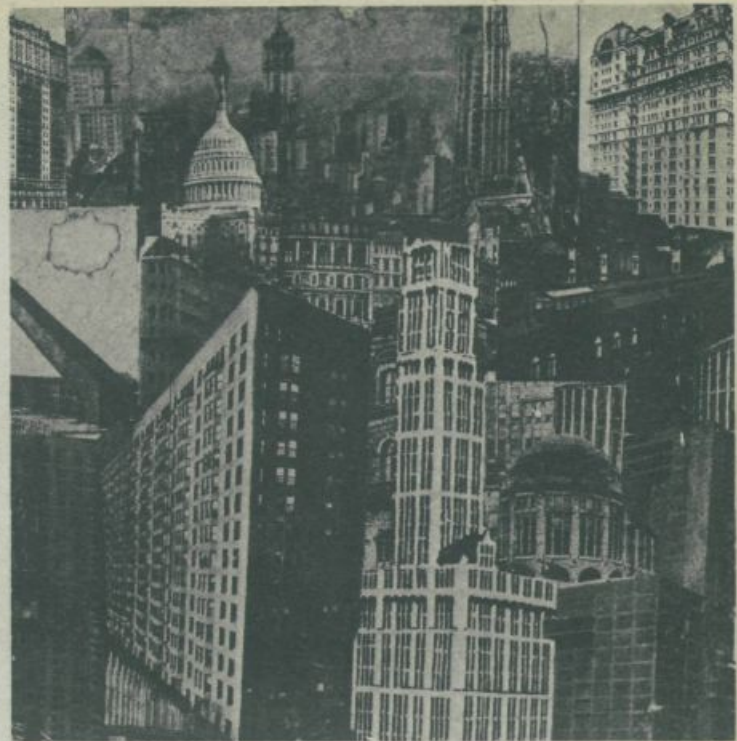
O VPOSEGAJOČIH STAVKIH

1 Nastopajoči stavki ali stavki za konstruiranje (povzemajoči) se morajo dojeti tam, kjer učinkujejo kot obnašanje, torej ne samo enostransko kot zrcaljenje, izrazi, refleksi.

2 Stavki morajo iz glav na table.

3 Na tablah se morajo dopolniti z drugimi stavki, ki jih potrebujejo, s katerimi nastopajo združeno. K političnim stavkom se morajo potegniti tangente. To se imenuje „iskati B k A“. Poiskati je treba torej strukture konglomeratov stavkov, celosti. To se imenuje „konstruiranje aksiomatskega polja“.

4 Naučiti se je treba: Kdaj vposeže stavek?

IZOGIBANJE VSE PREVEČ ČISTEMU ARGUMENTIRAJOČEMU MIŠLJENJU

Škodljivo je, da se premisleki, ki nemeravajo z lahkoto obravnavati predmet, pri iskanju argumenta za določena mnenja sami zameštrajo. Treba se je namreč vedno zavedati naravnega dogajanja, ki je bilo z nekim samo dogajano, medtem ko se je pre-mišljalo. Kako se neko misel napredujoč primerja z drugo, že iz primerjave z njeno preizkušnjo v dejanskosti potrjeno mislijo, zavračajo jo po tem, ali njej na ljubo nekatere druge prevračajo ali jih vsaj postavljajo k tem, ki so še ali so spet postale negotove; to si je treba, medtem ko se dogaja, zapomniti, skozi kaj se vstavi celotna živost duhovnega delanja v končni rezultat in končni misli ostane njen proces in njena zgodovina ohranjena in se drži, kot tudi povsem nadaljnja živa in vsakokrat spremenljiva okolica drugih misli, zaznav, spoznanj, ki tukaj lahko služijo kot argumenti, toda vendarle se zdijo same istočasno z njihove strani nakazane na glavno trditev. Da bi to zmogli torej, da bi se izognili čistemu argumentiranju moramo stalno obdržati v spominu, da se misleč kar naprej nahajamo v bojih ali v to verjamemo, kajti bivamo v družbi in odvisnosti drugih zaznavalcev in svetovalcev.

POMANJKLJIVOST SPORA

Nujnost nove trditve, da izpodrine staro, ogroža novo trditve skoraj tako zelo kot staro. Orožja v rokah dobrih ljudi morajo biti dobri argumenti. Toda argumenti, ki se rabijo in prvič pokažejo v formi orožja, so potem čisto za pravšnjo uporabo obtolčeni in pokvarjeni. V njihovih bučah so upodobljene glave ubitih nasprotnikov. Njihova barva je, splošno, barva posušene krvi. Da bi se stare ovrgle, se potegnejo nove. Ovrženja čisto niso vzeta iz novih in določenih stvari ali iz razmer odtisnjenih sistemov, temveč so enostavno nedokazana nasprotja starih delov. Odtod torej dobro trditvam, za katere se nove stvari ali nove, najavljajoče se razmere same borijo. Borijo se s silo in zmagajo takorekoč enkrat za vse primere. Potem vselijo v bivališča, od koder so izgnani ali so pobegnili sovražniki, nove trditve, skoraj ne da bi videle nasprotnika, in zraven najboljše bivajo. Seveda je mišljenje boj z mislimi.

Nove trditve morajo vsebovati stare, ne oziraje se na stare ne vključujejo spoznanja.

OSNOVNA USMERITEV ZA DRUŠTVO ZA DIALEKTIKO

1. Društvo se ukvarja z materialistično dialektiko, toda tega javno ne poudarja, da svojim članom ne povzroča težav.

2. Društvo organizira določeno vposegajoče mišljenje na vseh znanstvenih, političnih in umetniških področjih.

3. Organizira pravila obnašanja človeka na temelju spoznanj dialektike, ki opisuje obnašanje stvari in človeka. Vzgaia dialektike.
4. Vzgaia te dialektike za organizatorje dialektikov. Vsak njen član začnjenja svoje učenje hkrati s poučevanjem; organizira takoj.
5. Dela s posameznih strokovnih področij se izvajajo v sodelovanju s člani, ki delujejo na drugih strokovnih področjih.
6. Strokovna dela se posebno ukvarjajo z razvojem svoje znanosti, delajo na meji le-te, na eni strani nasproti drugim znanstvenim strokam, na drugi strani, pa realnem napredujočem razvoju starih znanosti, nasproti težavam prav tako zavirajočih ekonomsko-političnih stanj.
7. Dialektiki vnašajo red, to pomeni soglasnost v vseh mnenjih, ki določajo obnašanje človeka, v kolikor preiskujejo, v kolikor omogočajo ali ovirajo razvoj.

PROLETARSKA DIALEKTIKA

Ker proletariati producira buržoazija, odraščaja v njenem naročju, v stalnem konfliktu interesov, ki pa ga od časa do časa zasenčijo konflikti obeh razredov z drugimi razredi in ga potisnejo v ozadje; zato je tudi dojemanje življenja proletarskega razreda odvisno od razreda, ki ga producira. Buržoazija producira dialektiko kot njen največji filozofski dosežek. To je način premisleka, ki v enotno nastopajočih formacijah izsledi rastoča nasprotja, na spremembah, revolucioniranih, razvoju interesov speljan način premisleka. Ta dialektika, ta revolucionarna filozofija, doživi svojo veličastno izgradnjo (s Heglom) v času, ko ima buržoazija revolucijo več ali manj za sabo in je že zaposlena s poravnavanjem interesnih nasprotij, z ustavljanjem razvoja, medtem ko je še zmeraj prisiljena, da svojo revolucijo dopolni. Glede na naraščajoči proletariati, sledi s Heglom izgradnja dialektike pritiskom na buržoazijo, da producira več in več proletariata in bolj in bolj preprečuje njegovo grozečo emancipacijo. Proletariati prevzame kot revolucionarno filozofijo najprej meščansko. Prevzame jo v presenetljivem stvaritvenem aktu. Ta prevzem je ekspropriacija, ta uporaba je raztrešenje. Tako kot stori buržoazija vse, da revolucijo proti fevdalizmu izkoristi sama zase, tako se tudi dialektika angažira v svetu, ki kaže vse sledove nasilne zakrnelosti. Temačnost heglovskega jezika je temačnost tajnega jezika. Svet je prišel v drsenje, človeštvo v delanje mahinacij. Heglova slika to upošteva. Toda pravkar nastopajoče meščanstvo, razred, ki je, da bi naredil svojo revolucijo, potreboval drugi razred, proletariati, in ki mora, da izgradi svoje gospostvo, bolj in bolj krepiti ta drugi razred, to meščanstvo je slaboten, zaviralen referent dialektike. Boljši referent, s svojim položajem, je proletariati. Meščanstvo, če opazujemo zgodovino, piše zgodovino preobrazb. Toda ta pisec ni v stanju, da principe, ki jih je ugotovil v preteklosti, pojasni kot učinkovite v sedanjosti ali celo za prihodnost. Bila je zgodovina, zdaj je ni več. Sedaj drugi pisec piše naprej Proletarska dialektika.

Fragmentarno

DIALEKTIKA

Psihološko je pojasnjivo, da imajo socialisti doživljajsko zelo energičen pojem napredka. Napredek obstaja v socializmu in brez napredka socializem ni možen. Ta pojem „napredek“ ima prednost politične vrste, toda za pojem „dialektika“ je imel škodljive posledice. Dialektika je, gledana z vidika napredka, nekaj, kar narava ima (je vedno imela), lastnost, ki pa sta jo odkrila šele Hegel in Marx. Pred tem odkritjem svet ni bil pojasnljiv; kadar je bilo vendarle nekaj iz njega pojasnjeno, se je ravno naletelo, ne da bi se vedelo in ne da bi se opazilo, na njegovo dialektiko. V glavah dialektikov se je reflektirala samo ta stvar dialektike, ki je lastnost narave. Tako so s spoznanjem o posebnostih zemeljskih pojavov, v ogromni prednosti pred drugimi ljudmi, dialektiki sposobni, da ukrenejo vse potrebno. Privrženci tega preprostega, toda navdušujočega dojenja zapadajo — če se pokaže na podobnost njihovega dojenja z nekaterimi prerokovalci, ki bi na dlani prebrane bližnje dogodke zdaj po njihovi ugotovitvi seveda lahko preprečili — v zlovoljno in zamerljivo mrmanje. Dejansko je dialektika metoda mišljenja, ali še bolje koherentno zaporedje inteligibilnih metod, ki dopušča, da se gotove okostenele predstave razpustijo in se nasproti vladajoči ideologiji uveljavi praksa. Z določenim uspehom bi se moglo v obliki drzne dedukcije dokazati obnašanje narave kot dialektično, toda veliko lažje je, da se pokaže na že dosežene prepričljive in nepogrešljive uspehe dialektičnega obnašanja, to je aplikacije dialektičnih metod glede na družbena stanja in dogajanja, torej narava družbe, in sicer naše družbe. Lahko si mislim, da je ena enako ena, in lahko si mislim, da ena ni enako ena. Ali ne zadošča, da rečemo, da je zadnje ugodnejše misliti, namreč, če moram ukrepati na določen način?

DIALEKTIČNA KRITIKA

Če se sedaj na osnovi njenih rezultatov kritično raziščejo (spravijo v krizo) nazori namesto rezultati teh nazorov, tako nam teh zopet ni treba pregledati na način, kot bi se jih hotelo morda vključiti. Temu načinu premisleka pa se je zelo težko izogniti, kajti s celotno strukturo družbe, v kateri živimo, smo zavezani vključenosti stvari in s tem metodam, ki ravno preobrazijo vse stvari v vključeno. Ta naš način se stvarim ne prilega. Nazori, ločeni od ljudi, ki jih imajo, in s tem od stališč, ki jih ti ljudje zavzemajo, nimajo nikakršne moči več, in predvsem, ker so naši nazori tako odvzeti od določenega človeka z določenim stališčem, vplivajo tako malo na naše odnose. Mi si jih samo izgotavljamo. Napačno je torej pristopiti k nazorom s strani, kjer so prevzemljivi (ali odklonljivi) v gornjem smislu. Opazujemo torej odnos ljudi na osnovi njihovih nazorov in si predočimo, da se ta odnos samo pogojno ujema z onimi nazori, to pomeni, da se mora stopnja, po kateri so odnosi ljudi vezani z njihovimi nazori, šele raziskati. Kajti na koncu moramo priti do tega, da ugotovimo, kako bodo ljudje ukrepali, če velja, da svet spreminjajo. Zato jih moramo vsakokrat razdeliti v skupine in razdelitev odpraviti tako, da postanejo vidni interesi, ki so zadovoljivo močni in vplivni, da se napravijo opazni, torej vidni.

KAJ JE LEPO?

Lepo je, če se rešijo težave. Lepo je torej početje. Če hočemo reči, zakaj je neka glasba lepa, potem moramo vprašati, katero početje je tukaj lepo. Potem torej govorimo o muziciranju. Lepo muziciranje je muziciranje, v katerem se rešijo težave. Glasba, ki nastaja na tak način, je vsekakor daljši čas lepa, ker vedno znova nastopajo občutki, ki jih je povzročila razrešitev težav. Takšen pojem lepote je minljiv in ima stopnje. So globoke in manj globoke težave, kratkotrajne in dolgotrajne, težave velikih in majhnih ali pomembnih in nepomembnih grup. Rešiti jih je povsem različno lepo in ni večno lepo.

BELEŽKE O DIALEKTIKI

Kdor govori o bistvu, če govori sedaj veselo ali navidezno dvomi, vedno izda željo, naj bi morda to bistvo vedno tako ostalo, in še tudi toži tako: pusti opaziti — na vsak način ne pozna nobene sredstva, da bi si premislil — kaj je ravno tu bistvo. Lahko rečemo, da so prvo progo od Erija do (Piermonta) zgradili zločinci. Vendarle je bila narejena in se ni splašala samo zločincem. Bila je zelo pomembno delo, in da se jo je zgradilo torej ni bil samo zločin. Toda kaj naj se reče o družbi, v kateri nastanejo pomembna dela samo z zločincem? Kajti tako je: dežela je imela od proge koristi, toda poštenje je utrpelo škodo.

Je privatna iniciativa dobra ali slaba? Velike industrijske oblike so izgradili s privatno iniciativo. Bila je torej dobra. Ko so veliki obrati stali, je postala nepotrebna, in kolektivna iniciativa jo je lahko odpravila. Delavci so jo vedno slabo označevali. Tako je bilo: kolikor bolj je izstopalo njeno dobro (v delih), toliko bolj je izstopalo tudi njeno slabo. Dobro je označevalo slabo kot slabo.

Stanja in stvari, ki se s mišljenjem ne spremenijo (niso odvisna od nas), ne moremo misliti. (Nastajajo anomalije, poškodbe aparata mišljenja, asocialnosti).

Ne more se zanikati, da se lahko meščani obnašajo kot plemiči v času, ko so plemiči ne obnašajo več kot plemiči, ali kot kmetje, ki se nikoli ne bi obnašali kot kmetje, če ne bi obdelovali polj. Meščanski človek ne odpravi samo plemstva, proletarski ne samo meščanskega, temveč ga tudi vsebuje.

Sta najmanj dva različna načina, s katerima se gleda človeka v njegovem položaju kot vzrok in učinek. Jaz lahko, mislim, če slišim o dejanju državnega tožilca, v glavnem na precej abstraktnega, z vsemi možnimi čustvi poljubno obložilivega „človeka“, ki bi bil reagiral približno tako, kot bi jaz reagiral v tej situaciji. Državno tožilstvo pri tem prištevam k situaciji, prav tako mu dopuščam vpliv na način mojega ravnanja, kot drugim, situacijo prav tako določujočim faktorjem.

Tudi strah pred smrtjo, krušna mati religij, se mora obravnavati kot posledica določenih družbenih stanj.

Odnosite truplo gospoda Walkerja v drugo sobo! Torej gospod Walker poseduje truplo? Življenje mi je odvzeto. Sem tedaj jaz še tu, ko je ono mimo?

Vsakokrat je treba raziskati — katere trditve (predstave, katero duhovno ravnanje) so potrebne, da se (kot član katerega razreda?) deluje?

Poizvedovati je treba tudi po metafiziki, in sicer pri vsaki izjavi. V danem na primer tiči v pojmu „nujnost“. „Nujnost“ danega zgodovinskega procesa je predstava, ki živi od domneve; za vsak zgodovinski dogodek morajo biti podani zadostni razlogi, da do

njega pride. Toda v dejanskosti so bile protislovne tendence, ki so bile odločene s prepričanjem, to je dosti manj. Razen tega je omenjena predstava utemeljena v neizrečenem prepričanju, da je po naštetju vseh možnosti, motivov, dispozicij, inklinacij in tako naprej še ena nujnost na sebi, tajna sila, ki se v pravkar omenjenih opazovanjih in opazljivih procesih in odnosih ne izraža popolnoma. Če velike skupine ljudi, ali so to posamezniki ali kolektivi, proti in drug z drugim izbirajo svoje interese, nastanejo najprej določeni opazljivi rezultati v obliki zahtev, družbenih navad vsake vrste; za različne odločitve je treba seveda (na vsak način teoretično) odkriti zadostne razloge, toda iz tega se potem pogosto, odgovarjajoč starim metafizičnim nagnenjem, odkrije ali domneva še ena „nujnost“, tajno vodstvo: Ono je „najvišja sila“ religij.

Procesi se v dejanskosti sploh ne zaključijo. Opazovanje je, ki potrebuje in postavlja zaključke. Na veliko se seveda odločitve pravilno zadenejo (in se nanje naleti), gotove tvorbe se spremenijo ali sploh izgubijo svojo funkcijo, sunkovito razpadajo kvalitete, spremeni se celotna slika.

Poišči situacije, v katerih bi se dani stavki lahko pojavili. S katere strani bi se lahko pojavili in s kakšnim namenom bi bili povedani?

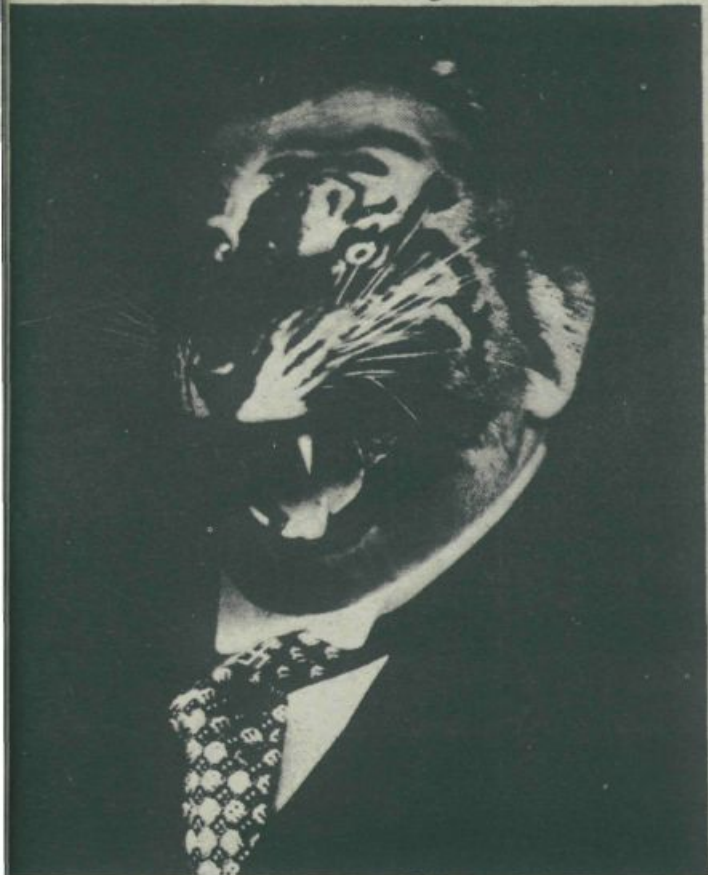
Uporaba dialektike za razdejanje ideologij. Aksiomske tabele: K čemu vodi, kaj za tem tiči?

Asocialno obnašanje.

V zgodovinskih knjigah in gledaliških delih se običajno za dejanja oseb navede premalo motivov. Vzbuja se vtis, da je bilo dejanje storjeno iz enega edinega motiva. To je nesrečna interpretacija, kajti četudi se lahko gotova dejanja „razumejo“ s poznavanjem njihovega glavnega motiva, se vendarle podobnih dejanj tako ne more preprečiti ali izzvati. Da se na kakršenkoli površinski način veže določen motiv na določeno dejanje, zadošča, da se imenuje nek motiv, toda da se človeku ali skupini ljudi prepreči neko dejanje, ali da se pri njem ali pri njej izzove neko dejanje, se mora najti ne samo glavni motiv, ki je odločilen, temveč cel sveženj motivov, ki običajno neko dejanje šele omogočajo. Kajti v vsakem svežnju motivov so vezana protislovja, in njihova krepitev ali poravnava more vplivati na storilca.

O FUNKCIJI MIŠLJENJA

Nikomur ni prišlo na misel, gojiti to pravšnjo filozofijo, saj se je njeno negovanje pod obstoječimi okoliščinami zdelo povsem nemogoče. Zdelo se je to kot početje, za katero so trenutno manjkale vse predpostavke. Za vsakega se je zdelo, da na nekaj čaka, brez da bi moral ostati posamezen napor zaman. Zares, kaj naj bi se pričakovalo od razuma za poduk resničnih človeških razmer, ki je bil šolan samo v tem, da takšne razmere zastira, in sicer že stoletja, in je pri tem moral biti sposoben zastirati še nekaj, kar mu niti samemu ni bilo treba za ta namen poznati! Kajti to je bila funkcija, ki jo je imel razum v praktičnem življenju, s tem je nahranila glava svoj želoдец. Ali kako naj bi se uravnavalo v svetu, ki na noben način ni bil pripravljen, da se sprijazni s spremenljivim? Gotovo je bilo modro sprejeti neodvrljiv udarec v določeni pozi; toda odvrtljivega? Tako za spoznanje razmer kot za njihovo spremembo se je zdelo filozofija neprimerna, ne da bi morda zato prenehala eksistirati. Da je v takšnih okoliščinah še vedno bila, je bil skoraj najslabši dokaz proti njej. Razmeroma lahko se je moglo trditi neodvisnost mišljenja od načina, kako si ljudje, skupaj in eden proti drugemu, zagotavljajo svojo eksistenco, dokler je bil ta način kolikor toliko stabilen; to pomeni, zdel se je nespremenljiv, nekaj od usode branjenega. Toda zdaj se je spreminjal z vsakim letom in z vsako uro, in kjer je prej zadoščala izjava, je bilo zdaj potrebno prerokovanje, tako kot so morale trgovine ob inflaciji vsekakor

PRAVILNO MIŠLJENJE

Čeprav je mišljenje na mnogih področjih prineslo velike rezultate in jih vedno znova prinaša, čeprav nam naša izračunavanja polnijo želodec, odvrtačo mraz, razsvetljujejo noči, nas spravijo z veliko hitrostjo iz enega kraja v drugi kraj in tako naprej, vendar je naše ukrepanje v najpomembnejših in najnevarnejših zadevah usmerjeno manj z izračuni, kot s precej zamegljenimi, nenančnimi, kar protislovnimi nagibi. Ni nam težko, ko smo ukrepali, imenovati prepričljive nagibe v poljubni množini, toda pred tem, ko se pripravljamo na ukrepanje, nikakor nimamo tega lepega pregleda. Toda v večini primerov ne računamo, temveč ugibamo.

Ne bo mi prišlo na misel, da bi trdil: človek je tu zato, da bi mislil. Seveda mora mišljenje enostavno omogočiti svojo eksistenco. Lahko si predstavljam stanja človeškega sožitja, kjer niso potrebni preveč nasilni akti mišljenja, da bi mogel človek bomo živeti. Zelo odločno govori proti našim okoliščinam to, da mogočni mišljenjski dosežki komajda morejo obvarovati veliko število ljudi pred bedo. Koliko slučajev je bilo potrebnih, da je bilo tako praktičen in odličen človek kot Lenin za silo dosegel starost, ki mu je dopuščala storiti nekaj za človeštvo. In umrl je zelo zgodaj. Koliko zvitosti je potreboval, da se je približal delu knjig, v katerih je človeštvo nakopičilo nekatera svoja spoznanja, mislim na primer prostor v britanskem muzeju. Slabo se je hranil in tudi to hrano je bilo težko priskrbeti. Kakšne težave je imel, da se je približal ljudem, ki jih je hotel podpreti in katerih podporo je potreboval! Lovilo ga je in se postavljalo med njega in nje veliko dežel, pol Evrope. Misli je v drugih glavah, in tudi v njegovi glavi so mislili drugi. To je pravilno mišljenje.

O SVOBODI

Večina umskih delavcev (intelektualcev), ki so za revolucijo, si od nje obeta predvsem svobodo. Od vseh posledic kapitalističnega sistema čutijo kot najbolj težko veliko nesvobodo. Njihitve se jih pridobi, če se jim pokaže, da pomenijo vladajoče politične razmere strašne omejitve za svoboden razvoj znanosti, za vse človeško raziskovanje in koristno prakso.

Veliko umskih delavcev sedaj razume, da bi revolucija, ki bi takoj vzpostavila najvišjo mero osebnih političnih svobod, bila le čisto kratka omama. Pred očmi imajo izrazit primer. Nemška revolucija 1918. je vzpostavila nekatere svoboščine. Toda ker so se obdržale stare gospodarske oblike, privatna posest produkcijskih sredstev, se svoboščine niso mogle ohraniti na nobenem področju; celo razvoj stvari je vodil k večji nesvobodi na vseh področjih, kot se je doživela kadarkoli prej. Kajti politična in vsaka druga svoboda je odvisna od ekonomije.

O SVOBODI

1. Želja po svobodi je posledica zatiranja. Svoboda je posledica osvoboditve. To se zdi igra z besedami. Toda mnogi niso ničesar napravili za osvoboditev, ker so hoteli imeti svobodo pred ali hkrati z osvoboditvijo.

2. Zatiranje je večinoma nekaj posebnega, ker je dejavnost in je s tem omejeno; nasproti temu je želja po svobodi nekaj splošnejšega tako, da je dostikrat težavno najti prav tlačenje, ki proizvaja ravno splošno željo po svobodi, namreč ravno posebno tlačenje, s čigar odstranitvijo izgine želja po svobodi in vstopi posebna.

3. Primer za to je: Pretesen čevlji porodi često vzdušje prilično neomejene razdraženosti. Če se neko ne more znebiti draženja čevlja, potem je dostikrat pripravljen, da se bori proti vsem mogočim stanjem ali ljudem, ki ga prav tako (razen njegovega čevlja) še tlačijo. Toda sodelovati v njegovem boju je nevarno; kajti če se znebi svojega čevlja, preden se je zadosti zapletel v nadaljnje boje, se moramo le preposto sami boriti naprej.

4. Če nastane splošna želja po svobodi zaradi gospodarskega tlačenja (primer dejanske želje v našem času), potem se mora vedeti, da nastopi svoboda samo z gospodarsko osvoboditvijo; toda veliko reči se želi in marsikatera od njih za gospodarsko osvoboditev ni ugodna.

ČISTI DUH?

Leta dolgo so gledali slabo politiko, politiko v interesu slabega (Schlechtigkeit), in poslej razglašajo politiko za slabo, vsako politiko, tudi politiko v interesu dobrega. To je, kot če bi, videč slabo operacijo, razglašali vsako operiranje za slabo. Toda čisti duh? Ali ne zastopajo čistega duha? Torej, kateri čisti duh mislijo? V zgodovini se je pojavljalo mnogo duha, vedno se je označeval za čistega, pojavljali se je brez rok, samo z očmi, tako se ni videlo s krvjo oškropljene roke.

Ti, ki v naši epohi zastopajo čisti duh, mislijo duh revolucionarnega meščanstva minulega stoletja. Takrat je meščanstvo dejansko zastopalo kratek čas vse zatiranje in se dejansko borilo za „napredek“. Zahtevalo je svobodo za industrijo in trgovino proti vsem fevdalnim oviram, enakost vseh, ki so hoteli prodajati blago, bratstvo, celo s proletariatom, ki je potreboval to industrijo in enakost trgovanja kakor meščanstvo. Parole še niso izven kurza. Združena v nacionalne zveze nastopajo meščanska območja gospodarstva drugo proti drugemu in zahtevajo svobodo svoje trgovine in svojega razširjanja, enakost vseh konkurirajočih sil na kolonialnih trgih, bratstvo, enkrat s svojim lastnim proletariatom proti drugim narodom, drugič z meščanskimi vladami proti proletariatu. Ta duh ni več zelo čist. Apel ni več splošen. Proletariat ni več zainteresiran za cilje, cilji nimajo več pred očmi interesa proletariata.

Der friedfertige Raubfisch

PERVERZIJE SPREVRŽENOST PRI FIKSIRANEM K

Mnogi, ki se pri svoji lastni dejavnosti niso obotavljali pregaziti najrazličnejša zavirajoča praznoverja, kot tudi marsikatero motečo navado, se vendar obotavljajo pripisovati in pričakovati od človeštva takšno obnašanje in se obračajo proti možnosti napredka ter se jim zdi potrebno, da mu obetajo slabo. Rečejo: ko so ljudje dosegli hitrost trideset kilometrov na uro, so bili izpolnjeni z brezmejnimi optimizmom. Od tega dela je bil upravičen samo tisti del, ki je domneval, da se bo nekoč dosegla hitrost tristo tih kilometrov, in to je bil zelo majhen del. Ljudje, ki tako govorijo, se razjezijo, če se jih imenuje razočarance, kajti nočejo priznati, da so gojili nes pametna pričakovanja; toda ne obetajo si ničesar več od povečanja hitrosti in ničesar več od učinkovanja doslej doseženega. Če bi se jim reklo: prej niste imeli prav, zdaj imate prav, bi bili vendarle nezadovoljni; ne veseli jih, ker imajo prav. V dejanskosti čutijo, da niso imeli prav ne prej in ne danes. Napačno je obetati si od hitrosti vse in ni prav odpovedati se ji, če je dosežena samo tehnično, toda ne faktično.

BELEŽKE INDIVIDUUM IN MNOŽICA

Individuum omogoča dojetje našega pojma množice. Množica je tako kompozitum; njena deljivost ni več glavna značilnost, iz individuum postaja bolj in bolj sama individuum. Iz te množice se do pojma „posameznik“ ne pride z delitvijo, temveč z razporeditvijo. In na posameznem je treba poudariti njegovo deljivost (kot pripadnost več kolektivom).

Kaj bi moralo biti izrečenega o individuumu, dokler, izhajajoč iz individuum, iščemo množično. Nekoč bomo, izhajajoč iz množičnega iskali individuum in potemtakem gradili.

Meščanstvo nima nobene predstave o množici. Vedno deli samo množico in individuum, toda celo nasproti individuumu je množica spet zelo deljiva; spet vsebuje individue, ki so za posamezni individuum iz katerega izhajamo, razločevalno pomembni. Torej individuum ne stoji samo nasproti množici, temveč nasproti skupinam znotraj množice. Govori skupinam in šele te skupine govorijo množici. Kdor to ve, ve predpostavke za vsako vrsto organizacije. Dojema kolektivni aparat, ki ni nobena demokracija. Kolektivnost nepostavlja svojega kolektivnega aparata nasproti množici, temveč v množico. Ljudje učinkujejo eden na drugega. Množica obstaja

O TEHNIKI MIŠLJENJA

Za te nešolane, nesmotrno misleče pomeni sumničanje velikih miselnih sistemov Platona in Kanta, če se zatrjuje njihova odvisnost od gospodarskega. Neoziraje se na to, da je tukaj „gospodarsko“ obloženo z onim zaničevanjem, ki ga v našem času vsekakor zasluži — v tem zaničevanju se povsem nezavedno izda globoko nezadovoljstvo, ki se ga mišljenje ne dotika, z gospodarskim, ki ga mišljenje ne more spremeniti —, zakaj se ne vidi, da odvisnost od gospodarskega, katero trdimo, nikakor ni sposobna preprečiti onih miselnih sistemov, katerih veličine ne tajimo? Gremo naprej: če teh misli niso proizvedle, so jih gospodarske odvisnosti vendarle gotovo naredile velike, namreč vposegajoče. V kaj vposegajoče? V gospodarsko. Zakaj ne dokazovati njihove veličine iz stopnje njihovega vposeganja?

samo iz agentov. Kolektivist vidi človeštvo kot aparat, ki je šele delno organiziran. Za premagovanje težav se oblikujejo v naravi kolektivi (lastovke ob jesenskih selitvah, volkovi pri roparskih pohodih in tako naprej), negirano: Človeka si ne moremo predstavljati brez človeške družbe. (Mišljenje individuuma, mišljenje se anatomsko nahaja v individuuum, brez jezika je nemogoče, ta pa nastaja v družbi). Kolektiv je sposoben življenja od trenutka naprej in tako dolgo, ko ni odvisen od posameznih življenj vanj vključenih individuumov. V rastočih kolektivih pride do razkroja osebe.

Domneve starih filozofov o razklanosti ljudi se realizirajo: V obliki neznanske bolezni se zrcalita mišljenje in bit v osebi. Ta se podira v dele, izgublja sapo. Prehaja v drugo, je brezimna, nima več obličja, iz svoje razprostrtosti beži v svojo najmanjšo velikost iz svoje pogrešljivosti v nič; toda v svoji najmanjši velikosti spozna, zasopla od prehajanja, svojo novo in pravišno nepogrešljivost v celoti.

Kolektivna čast: Iz razredne zavesti. „Izgubljanje obraza“ pri Kitajcih gre do samomora. (Če ni prisoten nihče tretji, kuli prenese žalitev). To je samoobramba kolektiva pred prevladovanjem osebnosti na osnovi tlačenja. Hišni služabniki kradejo sorazmerno z dohodki njihovega gospodarja in zato glede tega stremijo za točnimi informacijami.

S čim se zagotavlja „lastnost“ posameznega? Z njegovo pripadnostjo več kot enemu kolektivu.

Individuum se nam zdi vedno bolj kot protisloven kompleks v stalnem razvoju, podoben množici. Navzven morda nastopa kot enota in je zato vendar več ali manj izdivjano mnoštvo, v katerem so dobile premoč najrazličnejše tendence, tako da je vsakokratno dogajanje samo kompromis.

Kavzalnost. V primerjavi z velikimi enotami, kot so razredi, kjer smo mogli že prej, če smo se varovali pred posplošitvami, delati napovedi, nas individui ne bi smeli zapeljati k temu, da bi pričakovali drugo kavzalnost kot to, ki jo fiziki imenujejo statistična. Nesorazmerje med kvantiteto vplivov in majhnostjo njim prilagajajočih se ljudi, ki se manifestira v nedoločenosti in neznatnosti posledic njihovih dejanj, je preveliko. Dobro je samo, da se tukaj podeli preveč pričakujočemu obnašanju gotova negotovost, to pomeni razumeti tipično obnašanje vsakokrat z vprašanjem, da se ob povratnem udarcu ohrani še drugo možno obnašanje. Šele dobro prilagojen v veliko in močno gibanje razpoložljivih gibanj dobi individuuum lastno gotovost in je predvidljiv. Marksisti upoštevajo gotovo svobodo delovanja, pa če pojasnjujejo „veliki“ individuuum razumljiv samo, ko se ga lahko poveže z velikimi gibanji velikih razredov, in tudi — še najbolj posrečeno ravnaajo tedaj — ko mu ne priznavajo popolnoma notranje determiniranega lastnega gibanja. „Povprečje“ je dejansko samo imaginarna linija in tako noben posamezen človek v dejanskosti ni povprečen človek. Popolna mrtvost tipov, njihova cenenost, nepristnost, neživljenskost in očitna.

Pri nas je odločilno, kateremu sloju pripadamo, in mi pripadamo prehajajočemu, splošnim nihanjem zelo izpostavljenemu sloju. Zato se utegne zgoditi, da prehod k družbenim ureditvam, ki se obvladujejo z velikimi tvorbami kolektivne narave, čutimo posebej globoko.

RAZMIŠLJANJE O VELIKIH TALENTIH

Razmišljanje o velikih meščanskih talentih povzroča znatne težave v času, ko je bistveno, da se pogrešljivost meščanstva sploh dokaže in da se, v korist velikih talentov tega razreda, tem manj dela izjemo, ko meščanstvo uporablja ravno talente kot pretvezo in dokaz upravičenosti svoje eksistence in koristnosti družbenega sistema, ki ga vodi.

Pobijanje negativnih strani daleč ukinjajočih talentov je vsakakor nujno v časih, ko ravno še učinkujejo, prenehanje bojev uvaja premagovanje duhov in pozabljanje odlik zaključji vse. Ravno „nepravičnost“ nasproti nespodbijanim, toda ne več zastopnim odlikam velikih duhov, je zunanja forma njihovega premagovanja živih interesov ne oškodujejo in ne upravljajo več. Veliki talenti se pojavijo vsakokrat v vodilnih razredih in so udeleženi ali pri nastajanju vodenja ali pri njegovem iztrganju. Drugače gledano: kot veliki se označujejo individui, ki pripomorejo svojemu razredu ali njega razmenjujočemu k zmagi.

Predvsem je treba opustiti ali pobijati gotovo raziskovanje „bistva“, ki hoče pravzaprav dokazati neraziskljivost zadevnega bistva in s tem vseh bistev.

Ona teza, da se genij dokoplje do spoznanja in s tem, da se dokoplje do njega, dokaže svojo genialnost, daje izraz samo želji, da se nič ne stori za genialnost. To pomeni, da se konkurenca individuumov priredi z namenom izbora, ne da bi se jim zagotovil enak start, torej to pomeni postaviti izpit o pravih, kar približno odgovarja preizkusom o poklicni kvalifikaciji v kapitalistični družbi, ki so pravzaprav samo preizkus tega družbenega sistema, in sicer takšni, ki se jih ne opravi.

TIP INTELEKTUALNEGA REVOLUCIONARJA

Je tip intelektualnega revolucionarja, ki je proletarskim revolucionarjem sumljiv: To je oni tip, ki pričakuje od revolucije energično urejajoče izboljšave. Nikakor ni pod nevzdržnim pritiskom, temveč se takorekoč svobodno odločujoč in izbirajoč boljše, odloča za revolucijo.

O NAJBOLJŠEM NAČINU, DA SE LJUDI OSVOBODI NJIHOVIH RAZREDNIH PREDSDOKOV

Ko pobijamo predsodke, moramo imeti v vidu, da le redkokdaj nastopajo posamezno. Vedno so povezani z drugimi, med temi s takšnimi, ki so vsekakor bolj trdoživi in za njihove imetnike življenjsko pomembnejši kot ti, ki smo jih ravno pobijali. Često opazimo, da se naš mož predsodku ne odpove, čeprav nasproti našim argumentom ne more navesti nobenih argumentov več, niti tega ne (običajno skrajno nerado uporabljenega): da potrebuje zadevni nazor, da lahko tako eksistira, kot eksistira. Če mu argumentov zmanjka, predpostavi, da so manjkali samo njemu samemu, ne pa, da so manjkali sploh. Toda od spoznanja, da je slab argumentator,

do zaničevanja argumentiranja, je majhen korak. Če meni, da potrebuje to ali ono, da lahko tako eksistira, kot eksistira, meni: da lahko tako eksistira kot eksistira, drugačnega načina si seveda ne more predstavljati. Ko govorimo z njim, moramo imeti vedno v vidu to, da imamo zanj razen načina kot eksistira pripravljen še drug način; drugače se mora bati, da nam gre bolj za naše argumente kot za njegovo eksistenco.

O MOJEM UČITELJU

Moj učitelj je razočaran mož. Reči, za katere se je zanimal, niso potekale tako, kot si je predstavljal. Zdaj ne krivi svojih predstav, temveč reči, ki so potekale drugače. Vsekakor je postal zelo nezaupljiv. Z ostrim očesom vidi povsod kali bodočih razočarajočih tokov. Čvrsto verjame v novo. Tako ljubi mladino, ki je zame samo negotova. Toda on vidi v njej še polno možnosti. Tako verjame tudi v proletarijat. Včasih se mi zdi, da se je čutil dolžnega storiti več, če je pri tem manj verjel.

Moj učitelj služi stvari svobode. Dokaj se je osvobodil vsakovrstnih neprijetnih nalog. Včasih se mi zatorej zdi, da bi lahko, če bi manj vztrajal na svoji lastni svobodi, storil več za stvar svobode.

Njegova pomoč pri mojih delih je neprecenljiva. Odkrije vse slabosti. In takoj daje predloge. Veliko ve. Poslušati ga je težavno. Njegovi stavki so zelo dolgi. Tako mi vbija v glavo potrpljenje.

Ima veliko načrtov, ki jih redko izvaja. Silna želja dajati popolno ga odvrča od dajanja.

Ne širi rad, kako pride do svojih često presenetljivih sklepov. Mogoče je, da sam ne ve, toda lahko je tudi, da se s tem predaja davno zakoreninjeni pregrehi vseh učiteljev: narediti sebe samega za nepogrešljivega.

Zelo je za boj, toda on sam se pravzaprav ne bori. Pravi, da ni čas za to. Je za revolucijo, toda sam razvija pravzaprav bolj to, kar nastaja.

Težko pride do odločitev o rečeh svoje osebne eksistence. Vedno si pridrži najvišjo možno svobodo. Če se tako izgubi kaj, celo kaj pomembnega, ni žalosten. Domnevam, da je neustrašen. Toda česar se boji, je zapletiti se v gibanja, ki naletijo na težave. Malo preveč pazi na svojo integriteto, domnevam.

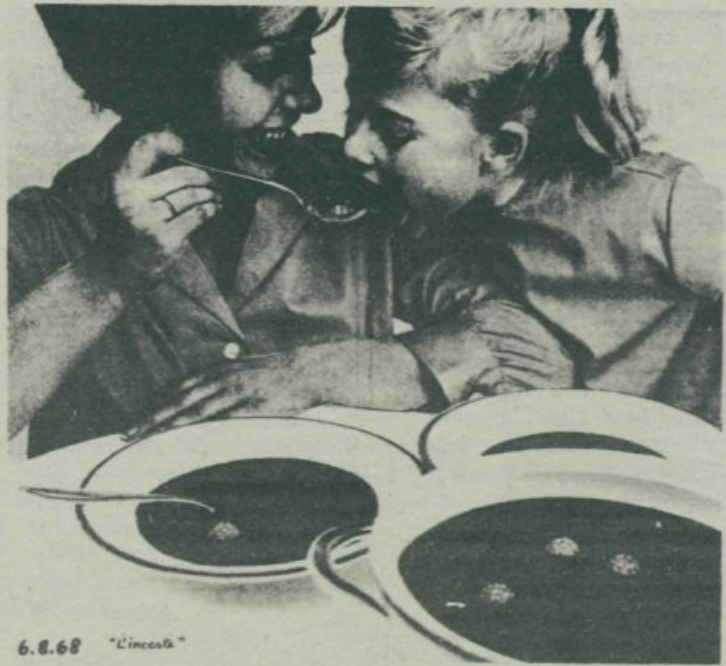
Tudi pri proletariatu bi bil samo gost. Ne ve se, kdaj odpotuje. Njegovi kovčki so vedno spakirani.

Moj učitelj je zelo nestrpen. Hoče vse ali nič. Pogosto misli: na to zahtevo spet rad odgovori z — nič.

O MOJEM UČITELJU: Brecht je obiskoval Marksistično delavsko šolo v Neukoelnu, kjer je spoznal filozofa Karla Korsch, kateremu je posvečen ta spis.

O DRŽAVI

Jaz naprimer hočem živeti z malo politike. To pomeni, nočem biti politični subjekt. Toda to naj ne pomeni, da hočem biti objekt z mnogo politike. Ker se torej izbor glasi le: biti objekt ali subjekt politike, ne pa: noben objekt, noben subjekt ali objekt in subjekt, se moram pač ukvarjati s politiko, in veliko množino tega tudi sam

ne določam. Pri tem stanju stvari je pač možno, da moram preživeti svoje celotno življenje v političnem udejstvovanju in pri tem celo izgubim.

Zakaj ne bi hotel državo? Da bi vladal red? Toda imamo državo in imamo nered. In jaz nočem nobene države in nobenega nereda. Nočem nobenih predpisov in nobenih rangov. To je vse sam nered, posledica in vzrok nereda.

V deželi, ki zaposluje naše misli kot nobena druga, so tisti brez posesti prevzeli oblast. V teku dveh desetletij so na mnogih področjih ustvarili red. Toda tam so država, predpisi in rangi, posledice in vzroki nereda, sam nered.

Kaj še vedno utegnejo biti vzroki države; vzrok države je tudi država sama.

Hiša je zgrajena, toda gradbeniki niso hoteli oditi. Preden je hiša zgrajena, se ne moremo vseliti, toda ko je zgrajena, sedijo notri gradbeniki in mi se ne moremo vseliti. Je tako z državo? Državo se mora narediti skrbno in z veliko truda, da bi bile dežela in tovarne ob vse. Potem naj izgine. In potem ne izgine. In ker ne izgine, dežela in tovarne niso ob vse. Je tako?

Bi lahko to grozilo?

Celo če bi grozilo, bi bilo mogoče, da brez države dežela in tovarne ne bi bile ob vse.

Toda če bi to bilo, bi morali nevarnost prevzeti nase.

TEZE K TEORII NADSTAVBE

(Namen: Revolucionarni pomen dela v nadstavbi)

1 Kulture, torej nadstavbe, ne smemo gledati kot stvar, posest, rezultat razvoja, v duhovni luksuz predstavljeno rento, temveč kot samorazvijajoči se faktor (eventualno ne le rente proizvajajoč) in predvsem kot proces.

2 Izraz kulturnih potreb množic so navade in običaji, ki se kar naprej razvijajo pod pritiskom ekonomije in politike in v našem času dobivajo pri razredno zavednem proletariatu revolucionarno funkcijo.

3 Med antagonističnimi faktorji, ki nastajajo pod okriljem določene družbe in vodijo k njihovemu revolucioniranju, igra tehnika kot ena od produktivnih sil, odločilno vlogo. K tej tehniki se mora prištevati tudi tehnika mišljenja, ki se ne da brez nadaljnega omejiti na ono področje, na katerem najprej nastaja. Dialektično mišljenje, ki se je pojavilo na področju ekonomije in se ima zahvaliti za svojo eksistenco eksistenci proletariata, bolj in bolj prehaja na druga področja, toda ostaja proletarski način mišljenja.

4 V obdobju imperializma ni več nobena kultura bistveno nacionalno določena. Celo meščanska kultura je bistveno internacionalna — koliko bolj šele proletarska! Kulturne ustanove prve proletarske države niso omejene z njenimi političnimi mejami in učinkujejo na meščanske države, ko jih prevzema proletarijat le-teh, revolucionirajoče, ker so prav v svojem učinkovanju in razvoju nasilno ovirane. Nikakor niso ustanove brezrazredne družbe, temveč nasprotno: so razredno-bojevitii ukrepi proletariata.

5 Način, na kateri nastaja nadstavba, je: anticipacija.

6 Kar je umno, to postane dejansko, in kar postane dejansko, to je umno.

7 Dialektizacija vseh kategorij mišljenja je neizbežna, in z vsakega področja, ki je dialektizirano, se pride, če se le potegne politične komponente, k revoluciji.

8 Naloga dialektikov je, da dialektizirajo različna področja mišljenja in potegnejo politične komponente.

9 Kar se „predvideva“ in „preskrbi“ za brezrazredno družbo, je dejansko in spada k nadstavbi te brezrazredne družbe, če je za njen nastanek in utrditev nujno. Brezrazredno v družbo morajo ljudje narediti sami — zaenkrat je sama anticipacija.

10 Nadstavba nastane v trenutku, ko je najpotrebnejša: tedaj, ko jo materialne razmere naredijo potrebno, da bi se mogle spremeniti (počiti!). V trenutku revolucije doživi svojo kvalitativno spremembo. Človeštvo se ne loti ničesar, kar ne more udejanjiti — toda mora se lotiti vsega!

ČEMU POTREBUJE PROLETARIA INTELEKTUALCE?

1. Da bi prerešetalii meščansko ideologijo

S kislimi materialističnega pojmovanja zgodovine se razkrijejo goli interesi buržoazije. „Idejne“ sopotnike se ohromi. Razredni boj se zaostri.

2. Za študij sil, ki „gibajo svet“

Zlasti v nerevolucionarnih situacijah lahko revolucionarna inteligenca ohranja revolucijo v permanenci.

3. Da bi dalje razvijali čisto teorijo

Z izrednimi ukrepi, h katerim sili rusko partijo njena izolacija, bi se mogla oblikovati teorija, ki je postala naravna nadgradnja svoje ekonomske baze. Ta baza pa je bolehn.

ZGODBE GOSPODA KEUNERJA

MODRO NA MODREM JE DRŽA

H gospodu K. je prišel profesor filozofije in mu razlagal o svoji modrosti. Čez čas mu je gospod K. rekel: „Sediš nelagodno, govoriš nelagodno, misliš nelagodno.“ Profesor filozofije se je razjezil in rekel: „Ničesar nisem želel vedeti o sebi, temveč o vsebini tistega, kar sem rekel.“ „To je brez vsebine,“ je rekel gospod K. „Vidim te iti tipajočega, in to ni nikakršen cilj, kar ti, medtem ko te vidim iti, dosežeš. Govoriš dvomljivo in nobena jasnost ni, kar ustvariš med govorjenjem. Gledajoč tvojo držo, me tvoj cilj ne zanima.“

ORGANIZACIJA

Gospod K. je nekoč rekel: „Misleči ne uporablja nobene luči preveč, nobenega kosa kruha preveč, nobene misli preveč.“

UKREPI ZOPER NASILJE

Ko se je gospod Keuner, misleči, v dvorani pred mnogimi izrekel zoper nasilje, je opazil, kako so se mu ljudje izogibali in odhajali. Ozrl se je okoli sebe in videl, da stoji za njim — nasilje.

„Kaj praviš?“ ga je vprašalo nasilje. „Izrekel sem se za nasilje“, je odgovoril gospod Keuner. Ko je gospod Keuner odšel, so ga njegovi učenci vprašali po njegovi hrbtenici. Gospod Keuner je odgovoril: „Nimam hrbtenice, da bi jo razbili. Prav jaz moram dalje živeti kot nasilje.“

In gospod Keuner je povedal naslednjo zgodbo: V stanovanje gospoda Eggeja, ki se je naučil reči ne, je prišel nekega dne v čadu ilegalnosti agent, ki je pokazal potrdilo, izdano v imenu tistih, ki so vladali mestu, in na katerem je stalo, da mu mora pripadati vsako stanovanje, v katero stopi njegova noga; prav tako naj mu pripada vsaka jed, ki jo zahteva; prav tako naj mu služi vsak človek, ki ga vidi. Agent je sedel na stol, zahteval jed, se umil, legel in vprašal, z obrazom proti steni, preden je zaspal: „Mi boš služil?“ Gospod Egge ga je pokril z odejo, pregnal muhe, pazil na

njegovo spanje in ga ubogal sedem let tako kot ta dan. Toda karkoli je storil zanj, nečesa se je dobro pazil: da bi rekel kakšno besedo. Ko je minilo sedem let in je postal debel od jedi, spanja in ukazovanja, je agent umrl. Tedaj ga je gospod Egge zavil v pokvarjeno odejo, ga zvelkel iz hiše, umil ležišče, pobelil stene, vdihnil in odgovoril: „Ne“.

O NOSILCIH VEDENJA

Kdor nosi vedenje, ta se ne sme boriti; niti reči resnice; niti reči resnice; niti opravljati služnosti; niti jesti; niti odbiti časti; niti biti znan. „Kdor nosi vedenje, ima pred vsemi krepostmi eno — da nosi vedenje,“ je rekel gospod Keuner.

SLUŽABNIK NAMENA

Gospod K. je postavil naslednja vprašanja: „Vsako jutro naredi moj sosed glasbo z gramofonom. Zakaj naredi glasbo? Ker telovadi, slišim. Zakaj telovadi? Ker potrebuje moči, slišim. Zakaj potrebuje moči? Ker mora premagati svoje sovražnike v mestu, pravi. Zakaj mora premagati sovražnike? Ker želi jesti, slišim.“

Potem ko je gospod K. slišal, da je njegov sosed naredil glasbo, da bi telovadil, telovadil, da bi bil močan, želel biti močan, da bi ubil svoje sovražnike, pobil svoje sovražnike, da bi jedel, je sam postavil svoje vprašanje: „Zakaj je?“

TEŽAVA NAJBOLJŠEGA

„Kaj pripravljate?“ so vprašali gospoda K. Gospod K. je odgovoril: „Zelo se trudim, pripravljam svojo naslednjo zmoto.“

UMETNOST, NE PODKUPOVATI

Gospod K. je priporočil nekemu trgovcu nekega moža zaradi njegove nepodkupljivosti. Po dveh tednih je prišel trgovec spet h gospodu K. in ga vprašal: „Kaj si mislil z nepodkupljivostjo?“ Gospod K. je rekel: „Če rečem: človek, ki ga nastavljaš, je nepodkupljiv, mislim s tem: ti ga ne moreš podkupiti.“ „Tako“, je rekel trgovec žalostno, „zdaj imam vzrok, da se bojim, da se tvoj človek žusti podkupiti celo od mojih sovražnikov.“ „Tega ne vem,“ je rekel gospod K. nezainteresirano. „Meni pa,“ je vpil trgovec jezo, „govori on kar naprej iz ust, torej se pusti tudi od mene podkupiti.“ Gospod K. se je nečimrno smejal. „Od mene se ne pusti podkupiti,“ je rekel.

DOMOVINSKA LJUBEZEN, SOVRAŠTVO DO DOMOVINE

Gospodu K. ni nujno, da bi živel v neki določeni deželi. Rekel je: „Povsod lahko gladujem.“ Nekega dne pa je šel skozi mesto, ki ga je zasedel sovražnik dežele, v kateri je živel. Tedaj mu je prišel naproti oficir tega sovražnika in ga prisilil, da je stopil s pločnika. Gospod K. je stopil dol in zaznal, da je ogorčen, in sicer ne le proti temu človeku, temveč zlasti proti deželi, ki ji je ta človek pripadal, tako da je želel, da bi bila izbrisana z obličja zemlje. „Kako“, je vprašal gospod K., „sem v tej minuti postal nacionalist? Tako, da sem srečal nacionalista. Toda zato je treba neumnost vendar izkoreniniti, ker poneumi tiste, ki jo srečajo.“

SLABO TUDI NI POCENI

Razmišljajoč o ljudeh je prišel gospod Keuner do svoje misli o porazdelitvi revščine. Nekega dne je želel, ogledujoč se po svojemu stanovanju, drugo pohištvo, slabše, cenejše, bednejše. Takoj je šel k mizarju in mu naročil, naj postrga lak z njegovega pohištva. Toda ko je bil lak postrgan, pohištvo ni bilo videti bedno, temveč samo poškodovano. Kljub temu je moral mizarjev račun plačati in gospod Keuner je celo moral svoje lastno pohištvo vreči stran in kupiti novo, bedno, poceni, slabo, kar si je vendar tako želel. Nekateri ljudje, ki so za to zvedeli, so se gospodu Keunerju smejali, saj je bilo njegovo pohištvo dražje kot lakirano. Toda gospod Keuner je rekel: „K revščini ne sodi varčevanje, ampak izdajanje. Poznam vas: k vašim mislim ne sodi revščina. Toda k mojim mislim ne sodi bogastvo.“

GLADOVANJE

Gospod K. je ob priliki vprašanja o domovini odgovoril: „Povsod lahko gladujem.“ Tedaj ga je vprašal natančen poslušalec, kako to, da pravi, da gladuje, medtem ko ima resnično kaj jesti. Gospod K. se je opravičeval, vtem ko je rekel: „Verjetno sem želel reči, da povsod lahko živim, če želim živeti, kjer vlada glad. Strinjam se, da je velika razlika, če sam gladujem, ali če živim, kjer vlada glad. Toda v svoje opravičilo smem vendarle navesti, da je zame živeti, kjer vlada glad, če ne prav tako hudo kot gladovanje, pa vsaj zelo hudo. Za druge bi vendar ne bilo važno, če bi jaz gladoval, toda važno je, da sem proti, da glad vlada.“

PREDLOG, ČE PREDLOG NI UPOŠTEVAN

Gospod K. je priporočil, da se vsakemu predlogu k dobremu doda še nadaljnji predlog, za primer, da predlog ni upoštevan. Ko je na primer nekemu, ki je bil v slabem položaju, priporočil določeno postopanje, ki je drugim škodovalo kolikor mogoče malo, je opisal še drugo postopanje, manj neškodljivo, toda še ne najbolj brezobzirno. „Kdor ne zmore vsega,“ je rekel, „temu naj se ne razglašja manjše.“

ORIGINALNOST

„Danes“, je potožil gospod K., jih je brez števila, ki se javno hvalijo, da zmorejo čisto sami spisati velike knjige, in to je splošno odobravanost. Kitajski filozof Tšuang Tsi je še v moški dobi napisal knjigo s sto tisoč besedami, ki se je v devetih desetinah sestajala iz citatov. Takšnih knjig pri nas ni več mogoče pisati, ker manjka duha. Zato se misli producirajo le v lastni delavnici; pri tem se zdi len tisti, ki tega ne zgotovi dovolj. Seveda potem ni nobene misli, ki bi jo bilo mogoče prevzeti, in tudi nobene formulacije neke misli, ki bi jo bilo mogoče citirati. Kako malo potrebujejo vsi ti za svojo dejavnost! Pisalo in nekaj papirja je edino, kar lahko pokažejo. In brez vsake pomoči, le s tem ubogim materialom, ki ga lahko oskrbi en sam s svojimi rokami, gradijo svoje bajte. Večjih zgradb ne poznajo kot takih, ki jih lahko zgradi en sam!“

VPRAŠANJE, ČE OBSTOJI BOG

Nekdo je vprašal gospoda K., če obstoji bog. Gospod K. je rekel: „Svetujem ti, da premisliš, če bi se tvoje ravnanje spremenilo ob odgovoru na to vprašanje. Če se ne bi spremenilo, potem lahko vprašanje izpustiva. Če bi se spremenilo, potem ti lahko povsaj še tako daleč pomagam, da ti rečem, ti si se že odločil: potrebuješ boga.“

PRAVICA DO SLABOSTI

Gospod K. je nekemu pomagal v težki zadevi. Ta pozneje ni izrazil nobene hvaležnosti.

Gospod K. je presenetil svoje prijatelje, ker se je glasno pritoževal nad nehvaležnostjo tozadevnega. Obnašanje gospoda K. so imeli za nefino in so tudi rekli: „Nisi vedel, da človek ne sme ničesar narediti zaradi hvaležnosti, ker je človek preslaboten, da bi bil hvaležen?“ „In jaz,“ je vprašal gospod Keuner, „ali jaz nisem človek? Zakaj jaz ne bi smel biti tako slaboten, da bi zahteval hvaležnost? Ljudje vedno menijo, da se priznavajo za neumne, če priznajo, da je bila proti njim opravljena nizkotnost. Kako to pravzaprav?“

BREZMOČNI DEČEK

Gospod K. je govoril o razvadi, da se pretrpena nepravilnost majoče požre vase, in pripravedno naslednjo zgodbo: „Pred leti, ko je bil fant, je vprašal mimoidoča po vzroku njegove žalosti. „Skupaj sem imel dva groša za kino, pa je prišel nek fant in mi enega iztrgal iz roke“, in je pokazal na fanta, ki ga je bilo videti v daljavi. „Nisi vpil na pomoč?“ ga je vprašal mož naprej, ljubeznivo ga božajoč. „Ne“, je hitel deček. „Ali ne moreš vpiti glasneje?“ je vprašal mož. „Ne“, je rekel fant in gledal z novim upanjem. Kajti mož se je smehljaj. „Potem daj tudi tega sem“, je rekel, mu vzel zadnji groš iz roke in šel neprizadeto naprej.“

GOSPOD K. IN NARAVA

Povprašan po njegovem razmerju do narave, je gospod K. rekel: „Rad bi od časa do časa, stopajoč iz hiše, videl nekaj dreves. Posebno ker skozi njihov dnevni in letni čas ustrežajoči izgled dosegajo tako posebno stopnjo realnosti. V mestih nas tudi zmene s časom, da gledamo vedno le uporabne predmete, hiše in poti, ki bi neposeljene bile prazne, neporabno nesmiselne. Naš po-

sebni družbeni red dopušča, da se tudi ljudje štejemo k takšnim uporabnim predmetom in zato imajo drevesa, vsaj zame, ker nisem mizar, nekaj pomirjujoče samostojnega, od mene neupoštevane, in upam celo, da imajo celo za mizarja nekaj na sebi, česar ni mogoče uvrstiti.“ „Zakaj se kdaj, če želite videti drevesa, enostavno ne peljete v daljavo?“ so ga vprašali. Gospod Keuner je osuplo odgovoril: „Rekel sem, rad bi jih videl, stopajoč iz hiše.“

(Gospod K. je še rekel: „Za nas je nujno, da naravo varčno uporabljamo. Če se človek brez dela mudi v naravi, zaide v bolezensko stanje, popade ga nekaj kot vročica.“)

ZANESLJIVOST

Gospod K., ki je bil za red človeških razmerij, je ostal vse svoje življenje zapleten v boje. Nekega dne je spet zašel v neprijetno stvar, zaradi katere je bilo nujno, da je ponoči obiskal v mestu več krajev, središč, ki so bili daleč drug od drugega. Ker je bil bolan, je prosil prijatelja za njegov plašč. Ta mu ga je obljubil, čeprav je moral zato odpovedati manjši zmenek. Proti večeru pa se je položaj gospoda K. tako poslabšal, da mu hoja ni več koristila in je bilo potrebno čisto drugače. Vendar in kljub pomanjkanju časa je gospod K. šel po plašč, ki je postal nepotreben, vneto, da bi se tudi s svoje strani držal dogovora.

SVIDENJE

Mož, ki ga gospod K. dolgo ni videl, ga je pozdravil z besedami: „Sploh se niste spremenili.“ „Oh“, je rekel gospod K. in pobledele.

ČE JE GOSPOD K. LJUBIL KAKEGA ČLOVEKA

„Kaj naredite“, so vprašali gospoda K., „če ljubite nekega človeka?“ „Naredim njegov osnutek“, je rekel gospod K., „in skrbim, da mu je podoben.“ „Kdo? Osnutek?“ „Ne“, je rekel gospod K., „človek.“

DOBER ODGOVOR

Delavci so pred sodiščem vprašali, ali želi izreči posvetno ali cerkveno prisego. Odgovoril je: „Brezposeln sem.“ — „To ni bila le raztresenost“, je rekel gospod K. „S tem odgovorom je dal vedeti, da je v položaju, ko takšna vprašanja, da, mogoče celo ves sodni postopek, nimajo nobenega smisla več.“

HVALA

Ko je gospod K. slišal, da ga njegovi prejšnji učenci hvalijo, je rekel: „Ko so učenci že zdavnaj pozabili mojstrove napake, se jih on sam še vedno spominja.“

DVE MESTI

Gospod K. je imel raje mesto B kot mesto A. „V mestu A,“ je rekel, „me ljubijo; toda v mestu B so bili prijateljski z menoj. V mestu A so mi naredili koristi; toda v mestu B so me potrebovali. V mestu A so me povabili k mizi, toda v mestu B so me povabili v kuhinjo.“

OČETOVSTVO MISLI

Gospodu K. so očitali, da je pri njem želja prepogosto oče misli. Gospod K. je odgovoril: „Nikoli ni bilo misli, katere oče bi ne bila želja. Le o tem se je mogoče prepirati: katera želja? Ni nam treba domnevati, da otrok sploh ne bi mogel imeti očeta, da bi domnevali: ugotovitev očetovstva je težka.“

SODNA OBLAST

Gospod K. je pogosto imenoval kot na določen način zgleden pravni predpis stare Kitajske, po katerem so privedli sodnike za velike procese iz oddaljenih provinc. Tako jih je bilo namreč mnogo težje podkupiti (in so morali biti torej manj podkupljivi), ker so krajevni sodniki pazili na njihovo nepodkupljivost — torej ljudje, ki so se v teh razmerah natančno spoznali in so jim želeli slabo. Ti privedeni sodniki tudi niso poznali rabe in stanja kraja iz vsakodnevnega izkustva. Nepravilnost dobi pogosto pravni značaj enostavno s tem, da se pogosto pojavlja. Ti, novi, so si morali dati vse znova poročati, pri čemer so zaznali pozornost zbujujoče. In končno niso bili prisiljeni, da bi zaradi kreposti objektivnosti prelomili mnoge druge kreposti, kot hvaležnost, otroško ljubezen, zaupanje nasproti najbližjim znancem, ali da bi imeli toliko poguma, da bi si v svojem okolju naredili sovražnike.

POZNAVANJE LJUDI

Gospod Keuner je malo poznal ljudi, rekel je: „Poznavanje ljudi je potrebno le, kjer gre za izkoriščanje. Mislimi pomeni spremeniti. Če mislim na nekega človeka, potem ga spremenim, zdi se mi torej, da sploh ni takšen, kakršen je, temveč je tak le bil, ko sem o njem pričel misliti.“

Zgodbe gospoda Keunerja (Geschichten von Herrn Keuner, Prosa 2)

Suhrkamp Verlag 1965
Poslovenil LEO ŠEŠERKO

SPISI O FAŠIZMU

FAŠIZEM IN KAPITALIZEM

Kapitalizem sedaj v različnih deželah (njihovo število raste) ne more več poslovati brez surovosti. Marsikateri še verjamejo, da bo vendarle šlo; toda samo pogled v njihove poslovne knjige jih bo prej ali slej prepričal v nasprotno. To je samo vprašanje časa.

V pozivu proti fašizmu ne more biti nobene odkritosti, če se v njem ne omenijo družbena stanja, ki ga producirajo z naravno nujnostjo. Kdor noče dvigniti roke od privatne posesti produkcijskih sredstev, ta se fašizma ne bo znebil, temveč ga bo rabil. Seveda vem, da so takšne besede, kot privatna posest produkcijskih sredstev, nelepe, malo romantične in sploh nepoetične besede. Toda nihče med nami ne misli na to, da uporablja te besede zaradi njihove lepote. So samo potrebne. In postavljeni pred izbiro, uporabljamo tako nelepe in suhoparne in doktrinarne besede ter da govorimo o tako skromnih rečeh, kot zaslužek vzdrževalnine in možnost, najesti se do siteda, ali pustimo fašizmu, da zmaga, potem se moramo odločiti zanje.

Toda, da bi stopil v svoj odločilni boj s svojim proletariatom, se mora kapitalizem znebiti vseh, tudi zadnjih ovir, in vse sebi lastne pojme, kot svoboda, pravičnost, osebnost, celo konkurenca, enega za drugim vreči čez krov. Nekdaj velika in revolucionarna ideologija se tako postroji v najnižkotnejši obliki prostaškega goljufanja, najnesramnejše podkupljivosti, najbrutalnejše strahopetnosti, pravkar v fašistični obliki, za svoj končni boj, in meščan bojišča ne zapusti, preden ni privzel svoje od vseh najbolj svinjske pojave oblike.

Zakaj je zastrašujoče, da se duhovnemu delavcu šele mora reči, da bi mu morala prepoved štirinajstih komunističnih časopisov narekovati krik besa? Zastrašujoče je, ker ga tukaj, kjer so bila zaprta mesta resnice in napredka, ni bilo videti, in da ni bilo ničesar prepovedanega, ko je bila prepovedana resnica, kar je bil rekel ali bi sploh kdaj rekel on. Njega se prepoved resnice ne tiče. Z resnico nima ničesar opraviti. Piše, kar nima nobene vrednosti, torej se ne bo prepovedalo, kar piše. Kaj naj duhovni delavec stori? Policija prepoveduje resnico in časopisi plačujejo laž!

O RESNICI

1. Je ena resnica
To pomeni: Je samo ena resnica, ni dveh ali tolkih, kolikor je interesnih skupin.
2. Ta resnica ni samo moralna kategorija
To pomeni: Ni samo vprašanje prepričanja /Gesinnung/ (nepodkupljivosti, ljubezni do resnice, pravičnosti in tako naprej), temveč tudi znanja /Koennens/. Mora se producirati. Torej so načini produciranja resnice.
3. Izrekanje (in najdenje) resnice mora imeti namen
Resnica je refleksija gonilnih sil dejanskosti v glavah. Pojavljanje vprašanja po resnici se mora gledati kot dokaz, da je z realnimi okoliščinami (spremembe v realnosti) postalo nujno ukrepanje. Glede na to ukrepanje, ki je postalo nujno, se mora zastaviti vprašanje. Vse tiste okoliščine, ki so proizvedle vprašanje, morajo biti in ostati predmet odgovora.
4. Razlog razmišljanja in izjave se mora v izjavi in razmišljanju izpeljati
Če se na primer pojavi vprašanje po svobodi, se mora ugotoviti, katero tlačenje je proizvedlo željo po svobodi, kajti s takšno ugotovitvijo se odloči ustrezna vrsta svobode, ki je postala potrebna. Prav tiste okoliščine, ki so proizvedle vprašanje (ali željo) po svobodi, se morajo uporabiti za to, da se spremeni položaj, torej da se ustvari svoboda.
5. Izjava ali interpretacija je resnica tedaj, če dopušča napoved
Toda pri tej napovedi mora napovedujoči nastopati kot tisti, ki ukrepa. Nastopati mora kot nekdo, ki je za uresničevanje napovedanega potreben.

O RESNICI: Primerjaj k temu tudi Pet težav pri pisanju resnice, Tribuna, 29. dec. 1976, št. 6, ali Tribuna, 10. dec. 1980, št. 5-6.

O REKONSTRUKCIJI RESNICI

V časih, ko se prevara zahteva in zmota podpira, se misleči trudi popraviti vse, kar bere in sliši. Kar bere in sliši, si tiho govori in v govorjenju popravlja. Od stavka do stavka nadomešča neresnične izjave z resničnimi. To vadi tako dolgo, dokler ne more brati ničesar drugega več.

Misleči gre od stavka do stavka tako, da počasi, toda kompletno korigira slišano in prebrano tudi v njuni koherentni formi. Na ta način ne pozabi ničesar. Toda istočasno postavlja pravilne stavke nasproti nepravilnim, ne da bi se brigal za povezavo. Tako ruši povezavo nepravilnih stavkov, vedoč, da povezava stavkov pogosto podeli vtis pravilnosti, katere videz izhaja iz tega, da se lahko v povezavi povleče veliko pravih sklepov, če se gradi na nepravilnem stavku. Izpeljava je potem pravilna, toda stavki niso pravilni.

Misleči tako ne ravna samo, da bi ugotovil, da se vara in moti. Želi dobiti naravo prevare in motenja. Če bere: „Močno ljudstvo je manj lahko napasti kot slabo“, potem mu tega ni treba korigirati, če pristavi „toda ono lažje napade“. Če sliši, da so vojne potrebne, potem pristavi, pod katerimi okoliščinami so potrebne, tudi: za koga.

O VPRAŠANJU, ALI IMA HITLER POŠTENE NAMENE

1 Vprašanje, ali ima Hitler poštene namene, se pogosto postavlja in mnogi ravna tako, kot bi bilo od odgovora nanj veliko odvisno. Prav tako se seveda lahko vprašamo, ali ima poštene namene črnski

AIZ

Wochenblatt 60 Pf. 30 Gr. 1,25 Frs. 10 R.
Nr. 36. 14. September 1934

GOERING DER HENKER DES DRITTEN REICHS

In Leipzig wurden am 21. September neben dem Provokateur Lubbe vier Unschuldige Opfer eines der ungeheuerlichsten Justizverbrechen vor Gericht stehen. Der wahre Reichstagsbrandstifter, Goering, wird nicht vor den Schranken erscheinen.

Fotomontage: John Heartfield. "Umschlagbild des 'Braunbuchs' über Reichstagsbrand und Unfeindlichkeit". Das Gesicht Goerings ist einer Originalfotografie entnommen und wurde nicht retuschiert.

GENERAL GOERING O PREMAGOVANJU KOMUNIZMA

1 General Goering o premagovanju komunizma v Nemčiji (citirano iz „Basler Nationalzeitung“, 12. december 1934)

Dobesedna reprodukcija govora

prav pri prikazu obrambe in premagovanja komunistične nevarnosti se jasno spoznajo metode nacionalsocializma, ki so v vsakem pogledu komunizmu nasprotne.

Nemška vlada si mora pridržati pravico, da popolnoma prosto

uporabi sredstva, ki jih ima za pravilna,

in se pri tem ne more ozirati na tuje nasvete. Odklanjam, da bi se še enkrat ukvarjal z obdolžitvami, ki so bile izrečene proti vladni in meni osebno v zvezi s požarom v Reichstagu, zlasti ker je sodišče rajha

s pedantno natančnostjo preverilo dogajanja okoli požara v Reichstagu in o tem razsodilo.

Označujem domnevni testament

nekdanjega grupenfirerja Ernsta kot grobo ponaredbo.

Trdno smo bili odločeni, da po prevzemu oblasti

komunizem tako prizadenemo, da si od tega udarca v Nemčiji nikoli več ne bi opomogel. Zato nismo potrebovali požara v Reichstagu. Za izvedbo naših ukrepov

smo potrebovali kot instrument popolnoma zanesljivo in v najvišji meri udarno policijo.

Ta instrument sem ustvaril z reorganizacijo deželne policije in z oblikovanjem gestapa.

Komentar

V tem ko general Goering, kot že nekoč na leipziškem procesu, spet v zvezi s požarom v Reichstagu, navaja nujnost, da se preko senzacionalne naloge aktivira policija, odkrito dodaja svoj požarni sklad. Zdi se torej, da ima sovražnike v vladi.

Rekonstrukcija resnice

Prav v načinu, kot se obramba in premagovanje nevarnosti javno prikazuje — da bi se lahko pod gospodstvom delajočega dela prebivalstva odpravila uporaba lastnine v namen izkoriščanja — se lahko metode nacionalsocializma, ker so lažnive in komunizmu popolnoma nasprotne, jasno spoznajo.

Nemška vlada si mora pridržati pravico, da popolnoma prosta moralnih zahtev drugih kapitalističnih držav ali tudi kapitalističnih skupin v domovini,

uporabi sredstva, ki jih ima za pravilna, namreč sredstva kot požig zgradbe Reichstaga z namenom, da se obdolžijo komunisti,

in se pri tem ne more ozirati na tuje nasvete. Odklanjam, da bi se še enkrat ukvarjal z obdolžitvami, ki so bile izrečene proti vladni in meni osebno v zvezi s požarom v Reichstagu, zlasti ker je sodišče rajha, ki mu je bilo medtem odvzeto obravnavanje takšnih procesov, dogajanja okoli požara v Reichstagu z muko preverilo

in o tem razsodilo tako, da komunisti, ki sem jih obdolžil, niso zažgali Reichstaga, in sodišče ni moglo dokazati, da smo to storili mi sami.

Označujem pristno overovljen testament

nekdanjega grupenfirerja Ernsta, ki sem ga dal ustreliti, kot grobo ponaredbo in s tem ravnjam popolnoma prost vseh moralnih zahtev, uporabljajoč vsa sredstva, ki so potrebna za premagovanje komunizma. Trdno smo bili odločeni, da po prevzemu oblasti v interesu posestnikov komunizem tako prizadenemo, da si od tega udarca v Nemčiji nikoli več ne bi opomogel. Zato smo potrebovali požar v Reichstagu. Za izvedbo naših ukrepov proti

smo potrebovali kot instrument popolnoma zanesljivo in v najvišji meri na pretepanje pripravljeno policijo.

Ta instrument sem ustvaril z reorganizacijo deželne policije in z oblikovanjem gestapa s pomočjo trditve, da so komunisti in socialdemokrati pripravljali upor.

vrač, ki razglša, da bo spet deževalo, če se požre določenega moža. Na splošno se bomo samo tedaj nagibali k temu, da štejemo vrača za nepoštenega, če z možem, ki ga priporoča za hrano, nima ničesar osebnega, torej da ni z njim v krvnem sorodstvu ali svaštvu, niti ni z njim poslovno tesno povezan niti kakorkoli drugače v sovraštvu. Prizadeti mož sam pa ga tudi takrat ne bo imel za poštenega, in četudi ga bo vendarle imel za poštenega, ga bodo vseeno pojedli, in sicer ne da bi začelo deževati. Na splošno se verjame, da se mora zatisniti eno oko, če nekdo stremi za visokimi cilji. Vsak čas lahko reče: Da bi rešil vas, desetisoč, je trenutno potrebno deset ljudi, ki jih moram ubiti. Seveda mora biti cilj dejansko visok. Najvišji cilj, ki se ga lahko nekomu imenuje, če mora nekoga ubiti, je rešitev domovine. Nizkoten cilj, pravzaprav najnižkotnejši, je: denar. Toda v tem obtožbe vrednem, nenatančnem svetu so sedaj nenavadne kombinacije. Bankir Morgan je na primer rešil domovino (in zaslužil 200 milijonov dolarjev); Henry Ford ni rešil domovine (in je zaslužil prav tako 200 milijonov dolarjev). Ko je Morgan žrtvoval nekaj sto tisoč človeških življenj in rešil domovino, je iz tega nekaj prišlo: 200 milijonov dolarjev. Ko je zaslužil teh 200 milijonov dolarjev, je bila domovina rešena. Nasprotno je Ford zaslužil svoj denar, ne da bi bila domovina rešena, ker jo je rešil Morgan, ko je zaslužil svoj denar. Na drugi strani Ford za to, da ni rešil domovine, tudi ni potreboval 100.000 človeških življenj, da bi zaslužil svoj denar. Morgan brez izgube ljudi ni mogel zaslužiti svojega denarja in rešiti domovine. Ford nam ne bi smel reči, da hoče pokončiti 100.000 ljudi in zaslužiti svoj denar, ker v njegovem primeru domovina ne bi bila rešena, če bi bilo pokončanih 100.000 ljudi. Če bi zahteval od nas 100.000 ljudi, da bi zaslužil svoj denar, bi Ford, po našem mnenju, ne imel poštenih namenov.

2

Nasprotniku ne smemo nikoli priznati, česar ne zasluži, samo zato, ker hočemo veljati za velikodušne in pokazati, da ga lahko premagamo na njegovem lastnem polju, na višji ravni. In neresnice se ne sme podtikati kot resnico, ker se njenega ožigosanja trenutno sploh ne rabi, da bi se premagalo nasprotnika. Če začnem: Hitler utegne biti subjektivno pošten, tako vendarle ostane... potem sem samo „dodal, da si celo jaz ne drznem zanikati Hitlerjeve poštenosti, jaz, nasprotnik“. Gotovo, Hitler bi lahko bil pošten in imel poštene namene, in bil vendarle nemški najslabši sovražnik. Toda ni pošten.

3

Ko je Hitler proti Franciji za pretvezo uporabil vojaško zasedbo v Renski pokrajini, je imel velik govor, v katerem je ihtavo vzkliknil, da nima nobenega zemljišča z viteškimi privilegiji in nobenega bančnega računa. Ta stavek je pustil splošno globok vtis.

Vse naokrog se je videlo, kako si je Hitlerjevo spremstvo brez pomisleka polnilo žepe, kako je en namestnik drugemu zaradi njegovih zaslug podarjal zemljišča in tako naprej; in firer sam naj bi ostal praznih rok? Z njegovega gospodarstvom je prišel na krmilo sloj roparjev in vsakemu je bila dana možnost, da obogati; in on sam je ni zagrabil? Spričo takšne moralne veličine se je marsikomu orosilo oko.

General Goering, ki pa je bil po rangu za firerjem, je posedoval več zemljišč in prirejal bankete kot car Nebukadne in svojega firerja je pustil brez strehe nad glavo in brez večerje postopati po nočnem Berlinu; bogve, ali bi ga vzeli v azil za brezdomce, če bi dejal, da je firer? Seveda bi lahko, če bi prišlo do najhujšega, še vedno poklical svoje SA...

Firer velikega rajha bi moral brez dvoma imeti dohodek, čeprav skromnega. Mogoče je, da gospod Hitler ne dela preveč, toda kakšen vtis napravi, če mora predsednik rajha, ki se hkrati odpoveduje plači ministrskega predsednika, vsakega portirja nažicati za novčic za tramvaj, kot se to zgodi v Berlinu. Mnogi sedaj menijo, kakor slišim, da gospod Hitler sicer ima dohodke, in celo čedne, toda zanje ne ve. Po le-teh on samo meni, da nima bančnega računa. Je to mogoče?

Mislím, da je mogoče. Je celo verjetno. Treba si je le servirati vprašanje: Kako neki naj bi firer zvedel, da ima bančni račun? Ponoči spi v Wilhelmstrasse ali v svoji ljubki podeželski hiši v Berchtesgarnu ali leži brez spanca in razmišlja, kako Nemčije ne bi zapletel v vojno: tja mu vendar ni mogoče sporočiti, da ima bančni račun. Navsezgodaj zajtrkuje in med tem časom ga tudi ni mogoče motiti, kajti mora se okrepčati, sicer smo mi vsi izgubljeni. Potem pridejo vladni posli: firer si ogleduje, na primer, eno svojih velikih zgradb. Kot je splošno znano, si iz srca želi enotnih velikih stadionov, kjer lahko Nemcem govori o tem, kaj vse jim bo še podaril. Ko je tako zatopljen v plane in študije, ga seveda tudi ni mogoče odtrgati od njih le za to, da bi se mu reklo, da je denar za njegove najljubše zgradbe tam. In tako se nadaljuje ves popoldan, in zvečer, ko je pri propagandnem ministru in mu ta pripoveduje, kaj vse počne za Nemčijo in kaj mora javno reči, skratka, dela

malo propagande... Na ta način firer prav nikoli ne zve, da je zanj poskrbljeno, in če ravno pripravlja tako pomemben govor, kot je zadnji, o katerem govorimo, se mu tudi ne more kar vmes zaklicati. In kako naj bi tudi vedel, da bo o tem govoril? Nihče, niti firer ne ve, kaj govori.

Pač pa meni izjava firerja, da nima bančnega računa, ni dala spati. Tudi njegove noči brez spanca, o katerih govori, sem zdaj bolje razumel. Kajti dejansko je velika lahkomišelnost shraniti tako veliko denarja doma, v nogavici. To je ena navad mnogih malomeščanov, toda ni pametna navada. Vsekakor, nezaupanje v banke pride do izraza tudi v nacionalsocialističnem programu... Navsezadnje mora biti cela množica nogavic. Dohodki firerja niso več tako revni kot v času, ko je bil še vojaški vohljač v Muenchnu bedno plačana služba (bedno plačana, posebej če pomisliš, da je to veridat težak poklic, saj mora vohljač pridobiti zaupanje ljudi in jih nato izdati).

Že če opazujemo novo odredbo, po kateri mora občina vsakemu paru, ki se poroči, izročiti primerek „Mein Kampf“, začnemo slutiti, kaj vse mora tičati v firerjevi varčevalni nogavici. Vsako leto se v Nemčiji poroči približno 700.000 parov. Manj kot 50 pfenigov za primerek firerju ni mogoče ponuditi. Ta račun sam pokaže, da je njegov boj zmagovit.

Če firer dejansko ne bi smel imeti svojega bančnega računa, ne da niti ne bi vedel, in svoj denar čuval doma — dejansko namreč ima dom, kakorkoli je to presenetljivo, palačo v Berlinu in posestvo na Bavarskem — bi bila to zanj velika neprevidnost, kajti nekega dne bi lahko kljub njegovemu gestapu prišli k njemu najrazličnejši ljudje in iskali njegove varčevalne nogavice; in od česa bi potem živel? Kajti svoje službe tudi ne more, v teh nemirnih časih, obdržati za vedno.

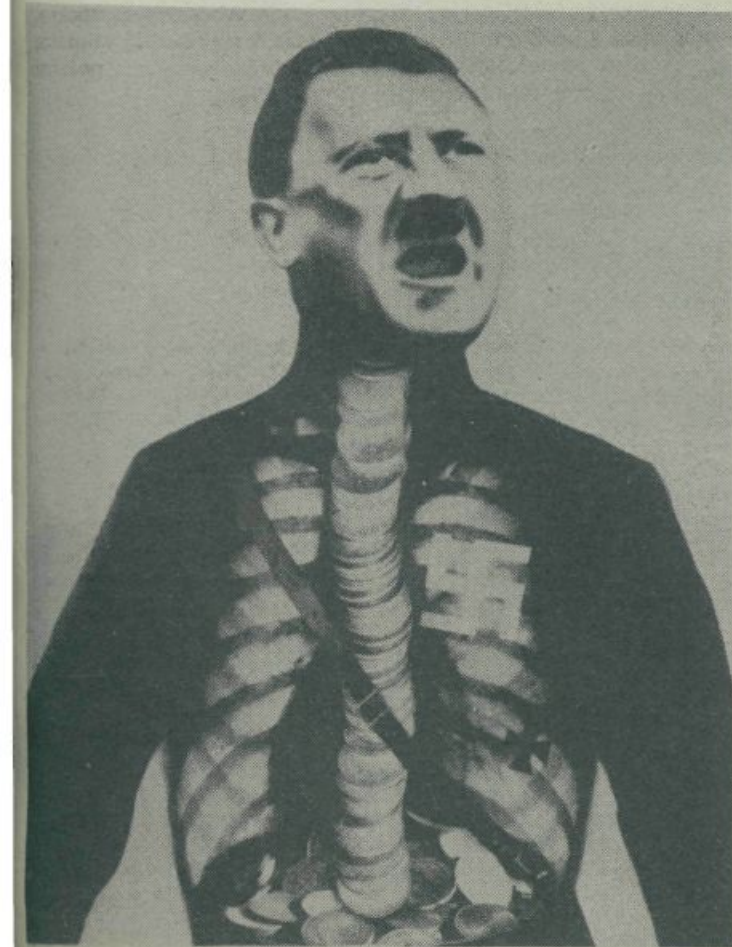
GOVOR O VPRAŠANJU, ZAKAJ TAKO VELIK DEL NEMŠKEGA NARODA PODPIRA HITLERJEVO POLITIKO

Intelligentni tujci pogosto pravijo: nemogoče si je misliti, da bi tako velik del nemškega naroda podpiral Hitlerjevo politiko, če v njej vendarle ne bi bilo nekaj razumnega. Ti ljudje pravijo to očitno le zato, ker imajo visoko mnenje o razumu nemškega naroda, kajti sami te politike nikakor nimajo za razumno.

Na vprašanje, kaj je razumnega v Hitlerjevi politiki, lahko odgovorimo, če izvršimo ločitev med vpogledom v nevzdržen položaj, ki potrebuje nujne ukrepe, in aktom najdenja takšnih ukrepov, in če oba akta opazujemo kot dokaza razuma. To ločitev je mogoče izvršiti in se pogosto tudi izvršuje. Na sebi ni nič sofisticnega. So znanstvena dela visoke vrednosti, v katerih se odpirajo vpogledi v določene materije, ne da bi avtorji predlagali ukrepe, ki zadevajo to materijo, ali celo predlagajo napačne ukrepe. Medicina na primer pozna nemalo del, ki imajo vrednost zaradi opisa določenih bolezni, ki je tako pravilen, kot so predlagane metode zdravljenja napačne. Lahko opazujemo kot dejanje inteligence, če nekdo sploh zastavi pravi problem in zahteva njegovo rešitev; treba mu je priznati inteligenco, četudi utegne biti njegova lastna rešitev neinteligentna.

Nacionalsocializem je na obeh področjih, ki ju označuje ta beseda, nedvomno v Nemčiji z veliko močjo obdeloval prave probleme. Nemška industrija, ki je bila s svojo celotno gospodarsko strukturo usmerjena v imperialistični prodor, se je po izgubljeni vojni s pomočjo tujine tako brez ovir izgrajevala naprej, da se je njeno stremljenje za imperialistično politiko še pojačalo. Nesrečna versajska pogodba je odstranila nemško armado, toda ker je pustila nemško industrijo, ki si je medtem z vsakovrstnimi drugimi pogodbami očitno profitno naravo še okrepila, je ostala nujnost obstoja armade, še celo okrepila se je. Očitno je, da danes Nemčija s svojimi nasilnimi dejanji ogroža mir v Evropi, toda prav tako je očitno, da izvajata nasilje ne le deroči tok, temveč tudi struga, ki ga oklepa.

Vendar je v tistih izvajanjih, ki jih Hitler posveča nacionalni stiski Nemčije, dovolj logike; morda v njih mrgoli slovničnih in drugih napak in morda so njegovi ukrepi tudi še tako usodni; dovolj logike, da je mogoče dojeti, kako zmore njegova politika v tej točki zainteresirati velike dele nemškega naroda.

Poskus, izslediti logično, to pomeni kolikor toliko prepričljivo, pravim interesom Nemčije ustrezno, v Hitlerjevi politiki, postane drznejši, če posvetimo pozornost njegovim socialnim predstavam. Najkasneje tri leta po njegovem prevzemu oblasti je večini postalo jasno, da so bila delovna mesta za nezaposlene vojni ukrep; številni poskusi planiranja gospodarstva so odkrito služili pripravam na vojno. Pomanjkljivosti, ki so lahko Hitlerja sledile iz tega spoznanja, se je večkrat precenjevalo. Seveda zdaj mnogi vidijo, da se je morala, za delovnimi mesti za nezaposlene, takšna vrsta prehranjevanja ljudi sprevreči v prehranjevanje topov. Vendarle vsebuje, izhajajoč iz tega, celotna socialna zastavitev problema nekaj logičnega; osnovna napaka vseh ukrepov, ki so bili tu uporabljeni za odložitev pravih stisk, jih je še globlje skrila. Obravnava socialnih problemov je bila upravičena z nujnostjo vojne in tako je postala velika resnica še nevidnejša, namreč ta, da so vojne nujne samo, če ne uporabimo ukrepov socialne narave. In če lahko tistemu velikemu delu nemškega naroda, ki nacional-socializem sprejema prijateljsko ali ga vsaj tolerira, priznamo, da je v njem odkril karkoli logičnega, razumnega, moramo kritiko zastaviti tukaj.

Samo ob določeni socialni strukturi nekega naroda je vojna nujna. Ruski primer dokazuje, da posedovanje in izgradnja velike industrije nikakor nimata za nujno posledico vojno z drugimi narodi. Samo če se interesi določenih socialnih slojev postavijo pred interese pretežne večine ljudstva, je potrebna imperialistična vojna politika. Dokazati je mogoče, da so z nemškimi delovnimi mesti za nezaposlene trgovci zaslužili več kot delavci. Vojna sama je posel, tudi tista, ki bo izgubljena. Izjemno veliko razuma tiči tu, ker je bil enostavno z uporabo sile v to vtaknjen, v ta planiranja in organizacije ogromnih razmer. Nekdo, ki stoji izven tega, težje zapade temu videzu, toda tudi njemu, kot kažejo mnogi primeri inozemskih opazovalcev, ni vedno lahko popolnoma spoznati absurdnost in v končnem učinku do dna duše nesmotrnost vseh teh ukrepov. In ta pojav prihaja odtod, saj se je tukaj probleme dojele tako neznanstvo napačno; kateri so pravi problemi, ki zahtevajo logično mišljenje in jih moramo rešiti, če naj ne pade celotni kontinent v bedo in barbarstvo?

STRAH IN BEDA TRETJEGA RAJHA

Ne moremo dvomiti, da je postal v teh letih pogled na Nemčijo, našo domovino, svetu strašen; v kolikor je svet meščanski, meščanskemu svetu. Celotno med prijatelji tretjega rajha bi smel biti komajda kakšen, ki se ni nikoli prestrašil nad to Nemčijo.

Ko govorijo o njej, se ljudje spremenijo v uganjevalce ugank. Prikljubljena rešitev uganke, ki smo jo prebrali v različnih časih, v različnih jezikih, tudi v našem lastnem, se glasi tako: V tej deželi sredi Evrope, v enem starih gojišč kulture, je skoraj čez noč izbruhnilo barbarstvo, grozen, brezvročen, nenaden napad besnila. Dobre sile so bile premagane in slabe so prišle na oblast.

To je rešitev uganke, po kateri prihaja barbarstvo iz barbarstva. Početje prihaja iz početja. Nagoni ne prihajajo od nikoder, temveč so tu. Tretji rajh je po teh rešitvah naraven dogodek, ki ga je mogoče primerjati izbruhu vulkana, ki opustoši cvetoče poljane.

Najmogočnejši angleški državnik je govoril o precenitvi države pri Nemcih. Država je zanj seveda nekaj naravnega; toda precenilo se je nekaj nenaravnega. Če se spomnimo Schillerjevih verzov „Je blagodejna ognja moč, če štiti ta, ljudi braneč“ in njihovega sva-rečega nadaljevanja.

Po tej rešitvi pride iz precenitve države do določene nenaravne države. Vprašanje, od kod pride ta precenitev, ostane odprto.

Obstajajo realistične rešitve, na primer ta: Nemčija je velika država z mogočino industrio. Mora poskrbeti za to, da ima tržišča in surovinske zaloge. V boju za ta tržišča in surovinske zaloge je bila pred dvajsetimi leti premagana. Zmagovalci so ohromili državo kot državo, toda industrijo so z velikimi posojili še pomagali povečati. S starimi tržišči in zalogami surovin ni mogla shajati, nekaj od tega ji je bilo še odvzetega. Noben čudež ni, da je zdaj spet poglajala v tek svojo državo. Le-ta bo spodleteli poskus obnovila. Ljudje, ki tako govorijo, imajo pojasnitev vsaj za „precenitev“ države pri Nemcih, toda tudi oni za barbarstvo v Nemčiji nimajo pojasnila, razen če bi ga pojasnjevali prav tako kot barbarstvo, ki prihaja iz barbarstva. Po njihovem mnenju utegne biti ta država navadna država, ki je prišla v izjemnem položaju in uporablja izredna sredstva, toda ob vrsti teh sredstev se morajo vendarle prestrašiti.

Izredna sredstva imajo namreč na sebi jasno nekaj zlorab. Z izjemnim položajem niso brez ostanka pojasnjena. Tem ljudem je morda tako zasledovanje Židov prav zaradi tega preneumno, ker se jim zdi „odvečen“ eksces. Njim je nekaj zunanega, nespadajočega k stvari. Imajo vtis, da programi niso potrebni za osvojitve trgov in surovinskih zalog, torej lahko izostanejo.

Barbarstva v Nemčiji si ne pojasnjujejo kot posledico razrednih bojev: tako ne dojamajo parole fašizma, da se morajo razredni boji spremeniti v rasne boje. Njim samim še ni treba spremeniti lastnih razrednih bojev v parlamentarni večino. Toda meščanski svet je groza pred tem, da bi gledal, po katerih izrednih sredstvih poseže država, da bi obvladala izjemnem položaj; so vendar komaj pravila, ki niti niso bila izjeme. Ali dejansko more biti, da bi kultura lahko postala balast, ki se ga mora vreči čez krov, da bi pripravili balon k dviganju? Ko je mogočni angleški državnik, ki je Nemce obdolžil precenjevanja države, govoril o stanjih, v katerih se ne bi več splašalo živeti, je prišla groza do izraza. Ali slutiti, da živijo tudi v „naravnih“ državah judje, ki se jim življenje ne splača več? Nemčija, naša domovina, se je spremenila v narod dveh milijonov vohljačev in 80 milijonov tistih, za katerimi se vohlja. Njeno življenje obstaja samo v procesu, ki se ji predstavlja. Obstaja samo iz krivcev.

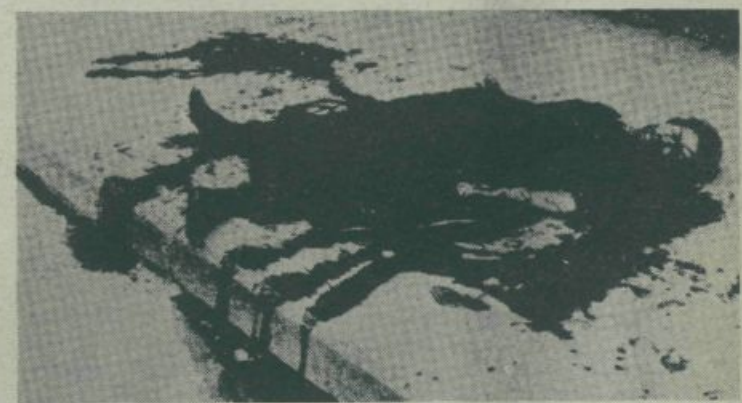
Kar pove oče sinu, pove, da ne bi bil zaprt. Duhovnik prelistava svojo biblijo, da bi našel stavke, ki jih lahko izgovori, ne da bi bil zaprt. Učitelj išče za nek ukrep Karla Velikega razlog, ki ga lahko poučuje, ne da bi ga zaprl. Ko podpisuje mrliški list, izbira zdravnik vzrok smrti, ki ne pelje k njegovi aretaciji. Pesnik si razbija glavo, ko išče rimo, za katero ga ne morejo zapreti. In da bi se izognil aretaciji, sklene kmet, da ne bo več krmlil svoje svinje.

Kakor je videti, so izredna sredstva, po katerih mora država poseči, presenetljiva.

Meščanski svet se obupno trudi dokazati, da se moti, da jih ne sme prevzeti. Da je nekaj nasilja mogoče potrebnega (zaradi izjemnega položaja), toda ne tako veliko nasilja, samo toliko in toliko nasilja. Da zmerna kaznovanja zadoščajo. Da priložnostno vohljanje zadošča. Da so vojne pripravne v razumnih mejah boljše. In meščanski svet zatohlo sluti, da se moti.

Vprašanje, koliko prisile je potrebne v Nemčiji, postavlja meščanstvo mnogih narodov, tudi nemško.

Za nemško veliko buržoazijo je bilo tako: morala bi ohraniti veliko posest in dogovor je bil — z vsemi sredstvi. Država se je na veliko izgrajevala. Pomeni, da zdaj naleti tu in tam na nerazumevanje pri veliki buržoaziji, na skoparjenje s sredstvi. Končno ni treba, da so spet vsa sredstva, temveč samo nekatera. Godrnjanje postane glasno.

V časih pade glava in v časih postane godrnjanje glasno. „To pomeni nezadovoljstvo“, pravijo ubežniki. Ali pomeni nezadovoljstvo? Je treba sedemindvajsetletni materi in študentki odsekati glavo iz istega razloga, zaradi katerega je treba raztrgati spomenico renskega industrijalca? Če nezadovoljstvo dejansko je, mi povejte: kolikšno?

Je režim dogospodaril, zastopa „samo še sebe samega?“ Izraz „vlada nezadovoljstvo“ ni ugoden. Nezadovoljstvo pač ravno ne vlada. Režim je tujek? Toda tudi nož v pesti bandita je tujek. Se industrijalci že morajo dati potlačiti? Na kaj? Na delavce? Pritiska nesvoboda že na vse? Tako hočejo vsi svobodo vseh?

Režim sili delavce, da se dajo izkoriščati, in jim zaradi tega odvzema njihove sindikate, stranke, časopise. Režim sili delodajalce, da izkoriščajo delavce, ukazuje določene oblike izkoriščanja, prinaša plan v izkoriščanje in postavlja delodajalca generalu pod nos, torej „povsod“ občutek nesvobode.

Pomeni, da moč režima temelji na tem, da noben nasprotnik ne postane viden. To ne more držati za delavce: v časih pade glava. Lahko drži za meščanstvo: čeprav v časih postane godrnjanje glasno. Kar tukaj godrnja, ni nasprotnik.

Potem je seveda tu še ogromni srednji razred, množica malomeščanskih in kmečkih eksistenc. Razdeljeni so tako, da od desetih ljudi dva zatirata preostalih osem. Zanje se veliko vprašanje, koliko sredstev, ki rušijo kulturo, naj bo odobreno režimu za ohranitev velikih posesti, prestavi v vprašanje: je majhna posest odvisna od velike? Gotovi sloji dobivajo dividende od dobička ali nanje upajo. Drugi razločka med posestjo produkcijskih sredstev in njihovo posestjo niso dojele. Sicer pa niso vprašani.

Vsako oklepanje kulturnih predstav vodi do aretacije. V veliki vojni, največjem in najradikalnejšem sredstvu, ki se bo morala kmalu odobriti za ohranitev velike posesti, se bo oklepanje življenja (prav tako kulturne vrednote) kaznovalo s smrtjo. Ta strah začenja zasenčevati vse druge strahove.

Režim in srednji sloji si stojijo eden nasproti drugemu, sredi divjega ukrepanja. Režim vihti seznam ugodnosti, ki bodo stale ohranitev posesti. Srednji sloji barantajo. „Prav, proč z Goethejem! Toda, ali ne moremo obdržati religije?“ — „Ne.“ — „Nekoliko svobodnega mnenja najbrž ne more škoditi?“ — „Pač.“ — „Toda naši otroci, ali ne bi mogli...?“ — „Kaj mislite?“ — „Naše golo življenje?“ — „Ga morate zastaviti.“

Misel, da prihaja barbarstvo iz barbarstva, ne reši strašne uganke Nemčije. Stopnja nasilnih dejanj ne dopušča sklepanja na stopnjo upiranja. Nasilna dejanja niso povzročena toliko s tiranskim početjem kot s preračunljivostjo, in imajo ob vsej zatohlosti, protislovnosti, zgrešenosti v sebi racionalen moment.

Toda kakor je tlačenje različnih vrst, tako je tudi upiranje. Tisti sloji ljudstva, ki prestrašeni načenjajo vprašanje, koliko sredstev, ki rušijo kulturo, je dejansko potrebnih, da bi se ohranila velika posest kapitala, zemlje, strojev, dobijo od režima vendarle resničen odgovor, ko rjove: točno toliko, kot jih uporablja! Bi moralo biti potrebno tudi te sloje prignati v stanje skrajne poživljenosti, pred katero se, po besedah socialističnih kalsikov, proletariat brani v svojem boju za človeško dostojanstvo? Bo šele beda premagala strah?

DOKUMENT K 17. JUNIJU 1953

Demonstracije 17. junija so pokazale nezadovoljstvo znatnega dela berlinskega delavstva z vrsto zgrešenih gospodarskih ukrepov. Organizirani fašistični elementi so poskušali to nezadovoljstvo zlorabiti za svoje krvave namene.

Več ur je bil Berlin na robu tretje svetovne vojne.

Samo hitremu in zanesljivemu posegu sovjetskih enot se je zahvaliti, da so bili ti poskusi preprečeni.

Očitno je bilo, da poseg sovjetskih enot nikakor ni bil naperjen proti demonstracijam delavcev. Povsem očitno je bil usmerjen proti poskusom netenja novega svetovnega požara.

Zdaj je naloga vsakega posameznika, da pomaga vladi pri iztrebljanju napak, ki so izzvale nezadovoljstvo in ogrožajo naše nedvomno velike socialne pridobitve.

Zjutraj 17. junija, ko je postalo jasno, da so bile demonstracije delavcev zlorabljene v vojne namene, sem izrazil svojo povezanost z Enotno socialistično partijo Nemčije. Zdaj upam, da so provokatorji izolirani in se njihove mreže povezav rušijo, da pa se delavci, ki so v upravičenem nezadovoljstvu demonstrirali, ne bodo postavili na isto stopnico s provokatorji in ne bo že od vsega začetka kapljen tako zelo potreben razgovor o vsestransko narejeni napaki.

Pred 17. junijem in v ljudskih demokracijah po XX. kongresu smo doživeli nezadovoljstvo med mnogimi delavci in hkrati poglobljeno nezadovoljstvo med umetniki.

Ta razpoloženja so prišla vsa iz istega vira. Delavce so silili, naj povečujejo produkcijo, umetnike, naj to naredijo okusno. Umetnikom so priznavali višji življenjski standard in ga obljubili delavcem. Produkcija umetnikov kot tudi ta, od delavcev, je imela značaj namenskega sredstva in se sama v sebi ni gledala kot razveseljiva ali svobodna. S stališča socializma moramo po mojem to delitev, sredstvo in namen, produciranje in življenjski standard, odpraviti. Produciranje moramo narediti za pravo življenjsko vsebino in ga tako oblikovati, ga opremiti s toliko svobode in s tolikimi svoboščinami, da bo na sebi vabljivo.

OPOMBA:

Tri mesece po Stalinovi smrti je izbruhnil upor delavcev v NDR. Neposredni povod za upor je bilo povečanje delavnih norm in zmanjšanje plač. Demonstracije, ki so se začele v Leipzigu 16. junija, so se naslednjega dne razširile na Berlin in številna druga mesta v NDR. Demonstracije so poskušali izrabiti organizirani fašistični elementi. Vlada NDR je bila nemočna, zato je poklicala na pomoč sovjetske tanke. Medtem ko so sovjetski tanki vozili po ulicah vzhodnega Berlina, so bili na drugi strani meje v pripravljenosti ameriški tanki. Berlin je bil na robu tretje svetovne vojne.

Brecht se je zvečer 16. junija vrnil iz Buckowa v Berlin. Naslednje jutro je sklical svoje sodelavce, da bi skupaj z njimi na različne načine podprli boj proti provo-

katorjem. Ze dopoldne je zdikiral več pisem s podobno vsebino, in sicer za prvega sekretarja Enotne socialistične partije Nemčije (ESPN) Walterja Ulbrichta, za ministrskega predsednika NDR Otta Grotewohla in za sovjetskega visokega komisarja Semjonova. Sele 21. junija je partijski časopis Neue Deutschland objavil samo zadnji stavek iz Brechtovega pisma Ulbrichtu, v katerem Brecht glede na dano situacijo izraža povezanost z ESPN. Ni bil pa objavljen tisti del pisma, v katerem Brecht zahteva, naj ESPN upravičeno nezadovoljnih delavcev nima za provokatorje, ampak naj svoje resne napake z njimi prediskutira in jih popravi.

Ker Brecht ni mogel objaviti popravka, si je pridržal pravico, da objavi pojasnilo k pismu Ulbrichtu; le-to je bilo objavljeno 23. junija v Neue Deutschland. Prevod objavljamo predvsem zato, ker Bojan Štih v „Poskusu o Bertoltu Brechtu za mladega bralca“ (v knjigi Bertolt Brecht: Bobni v noči, Mati Korajža in njeni otroci, Mk 1979, Ljubljana; str. 140) kljub opozorilu Darka Suvina (glej Praksa i teorija Brechta v knjigi Bertolt Brecht: Dialektika v teatru Biblioteka Sazvežda 13, Nolit, Beograd, 1966¹, 1979²; str. 34-35) in verjetno na osnovi knjige Martina Esslina (Brecht, a choice of evils, London 1959; nemški prevod: Brecht, Das Paradox des politischen Dichters, Frankfurt 1962 in številne novejšje izdaje) razširja trditve, ki so jo ovrgli že številni raziskovalci Brechta, namreč, da je Brecht solidaliziral z zadržitvijo delavskega upora v vzhodnem Berlinu.

BRECHTIZACIJA

Lenin daje navodilo za boj proti govorjenju o nujnosti.

Če začne kdo govoriti o nujnosti in da sta začetek in meja človeškega delovanja določena z nepremagljivimi zgodovinskimi tendencami, mu nasprotuj, kajti (ta) stoji na tleh dejstev, je hvalitelj obstoječega, ker utemeljuje svojo nujnost. Vse je nastalo nujno, kakor je nastalo. Ker to je tako in drugo tako, je tu pač kar vse tako. Apologet je.

Ti pa moraš natančno analizirati, kar je dano, natančno ugotoviti, katera družbeno-ekonomska formacija je za osnovo in katera nasprotja se v njej porajajo. Razkrij razredna nasprotja, s tem določaš svoje stališče, in pobijaj stališče apologeta.

Govori o tistem razredu, ki vodi dano gospodarsko ureditev, ter da (ta razred) pri tem izziva to in ono obliko odpora drugih razredov. Nikdar se ne zadovolji z govorjenjem o nujnosti, temveč razjasni, kateri razred določa prav to nujnost. Tako prekašaš apologeta, kajti dano vrsto nujnosti opisuješ temeljiteje in popolneje. Nisi zadovoljen z ugotavljanjem dejstev — pokažeš njihovo vsebino in pokažeš, da izključujejo vsako drugo možnost izhoda razen akcije zatiranja razreda samega. Z eno besedo: stopi pri vsaki oceni kakega dogodka direktno in odkrito na stališče svojega razreda, postavi se v vsaki stvari na določeno stran.

BRECHTIZACIJA: Tekst je poskus povedati Leninove misli z lastnimi besedami. Brechta je verjetno k temu spodbudil podoben eksperiment Karla Korsch, v katerem je Marxove in Leninove misli napisal v sorelovski obliki. (Teze o aktivističnem materializmu, „Razredni karakter in partijnost znanosti“, 1932/33) Korsch je označil svoj postopek kot „sorelizacijo“.

PROTISLOVEN PROCES

Proces učenja pri nas je vsestranski, zapleten, protisloven proces. Pogosto ne moremo začeti z najelemenarnejšim, četudi ne smemo pozabiti tega vsakokrat nadoknaditi. Na izredno napredne ideje, ki nam omogočajo, da dirigiramo zapletene družbene prevrate, naletimo pogosto v docela primitivni formi. Vsi se moramo učiti vse istočasno, težko in lahko, staro, novo. Knjige so nepopolne, pogosto zavajajo v zmoto, pa jih vendar ne moremo pogrešati. Modrost ljudstva mora imeti v vsem zadnjo besedo, pa vendar je pomešana s praznoverjem. Nekje moramo začeti, odnehati ne smemo nikjer.

O KRITIKI STALINA

1 Predor iz barbarstva kapitalizma ima lahko še sam barbarske poteze. Prvi dobi barbarskega gospodarstva lahko daje nečloveške poteze to, da buržoazija, kot opisuje to Marx, drži proletarijat v razčlovečenosti. Revolucija sprostí hkrati čudovite kreposti in anarhistične sprijenosti. Osvoboditev od sprijenosti potrebuje dalj časa kot revolucija. Že drugič (na Kitajskem) bo nekoliko lažja in tudi v manj zaostalih deželah, kjer je prvotna akumulacija kapitala že dlje napredovala.

2 Ena slabih posledic stalinizma je zakrnitev dialektike. Brez poznavanja dialektike so nerazumljivi takšni prehodi kot prehod od Stalina kot motorja k Stalinu kot zavori. Prav tako negiranje partije z aparatom. Prav tako preobrazba bojev mnenj v boje za oblast. In tudi idealiziranja in legendiziranja neke vodeče osebe kot sredstva za pridobitev velikih zaostalih množic v vzrok distanciranja in ohromitve teh množic.

3 Za zgodovinsko oceno Stalina je potrebno delo zgodovince piscev. Likvidacija stalinizma lahko uspe samo z gigantsko mobilizacijo modrosti množic, ki jo izvede partija. Vodi naravnost h komunizmu.

4 Oboževanje Stalina (boleče) preiti z odpovedjo božjemu.

/ODGOVOR NA ANKETO O NAJBOLJŠI KNJIGI 1954/

Čtivo, ki je naredilo v preteklem letu name največji vtis, je Mao Zedongov spis „O protislovju“.

O KRITIKI STALINA: Na XX. kongresu KP SZ je bilo Stalinovo delo ostro kritizirano. Kongres je naložil CK, naj sprejme ukrepe za premagovanje kulta osebnosti — Brecht je napisal tekst poleti 1956.

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
izdaja ZK ZSMS, LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II, soba 86

UREDNIŠTVO: Mitja MARUŠKO — glavni urednik; Bojan KORSIKA — odgovorni urednik; Bojan KORSIKA, Igor BAVČAR — teorije; Rudi PODGORNİK, Dušan TURK — naravoslovje; Andrej DRAPAL — meterpoetika; Mojca DOBNİKAR — tajnica; Marjetka ŠUSTERŠIČ — lektorica; Danilo ANTONI — likovna in tehnična oprema; Matjaž HRIBAR — distribucija, Franc MILOŠIČ — posebne naloge. Stalni sodelavci: Ivo GULIČ, Miha KOVAČ, Jože NOVAK, Tomaž KRAŠOVEC.

IZDAJATELJSKI SVET: Bojan KLENOVŠEK, Primož HAINZ, Mili ŠETINC, Silvin LESNIK, Samo HRIBAR, Tomaž KRAŠOVEC, Jože PETROVČIČ (predsednik), Igor BAVČAR, Bojan KORSIKA, Franc MILOŠIČ, Mitja MARUŠKO.

URADNE URE so vsak dan od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. DEŽURSTVA posameznih uredništev: ponedeljek — meterpoetika, torek — univerza, sredo — prodaja in likovna oprema, četrtek — naravoslovje, petek — teorija; glavni in odgovorni urednik — vsak delovnik. Redni JAVNI SEŠTANKI uredništva so vsak četrtek ob 17. uri. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništvu ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 2,5 strani (pol avtoske pole). Celoletna naročnina je za dijake 50 din, za ostale 100 din. Številka žiro računa: 50101-678-47303, z obveznim pripisom: za TRIBUNO. TISK: Tiskarna Ljudska pravica v Ljubljani. Priprave za tisk: IBM Dnevnik. Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 z dne 22. januarja 1973.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

To številko je pripravil in uredil Jože Novak.

Prevajalci: Franc Milošič, Slavko Hozjan in Tomaž Mastnak